

Č A S O P I S
TOWARSTWA
MAĆICY SERBSKEJE

1871.

Redaktor:

M i c h a ɼ H ó r n i k.

Létnik XXIV.

W Budyšinje.

Z nakładem Maćicy Serbskeje.

GOALS

TOWNSWAW

WAGLEY LIBRARY

1821

LIBRARY

W. B. Hough

1821

Martiniowe pokutne psalmy z l. 1627.

Podawa **M. Hórnik.**

Třicíci lét po prěním znatym čiščanym pomniku w hornjołužiskej ryči, po Warichiowym katechismje z l. 1597*), wuńdže serbski přełožk pokutnych psalmow wot Hrjehorja Martinia z tajkimle němskim napismom: Die Sieben Buß Psalmen des Königlichen Propheten Davids. Windisch vnd Deutsch zum Druck versfertiget vnd zugerichtet Durch Gregorium Martini Lobaviensem, an jho Pfarrherrn zu Burschwiß. Gedruckt zu Budissin, durch Nicolaum Zipsern. Anno: M. DC XXVII.

Mi předležacy exemplar je z knihownje města Budyšina**) a hač na někotre strony, hdžež je pozdžiši wobsedčeř po swoim wašnju porjedžał, derje zdžeržany.

Tale knižka je w małym oktavje čiščana, ma němske poswiećenie, 12 mjenowanym a druhim serbskim fararjam podate. W prjedyryči wobroća so spisačel na tych samych a praji mjez druhim: ... Daß also hoch von nöthen thut, daß wir alle mit einander, vnd ein jeder an seinem Ort, Gott von Herzen arruffen vnd bitten, Er wolle solche Personen erwecken, vnd nottürſtige Mittel darzu vorleyhen, durch welcher vngesparten fleiß, wo nicht die ganze Bibel, doch zum wenigsten die Son- vnd Festags-Evangelia, benebens den Kirchengesängen zum gleichen vnd einhelligen gebräuch, in druck möchten gebracht vnd befördert werden. ... Und weil der Allmächtige vnd gütige Gott auch mich unwürdigen, gleichsam vom Pflege her-

*) Přirunaj mój nastawk w tutym Časopisu l. 1868 str. 56: Prawopis a ryč w katechismje z l. 1597.

**) Dotal njejsym knižku w žanej serbskej knihowni nadešoł. Hdy by so něhdže wuslědžila, mohla so do najdospořišeje serbskeje knihownje t. j. mačiče ne darić.

für gezogen, vnd mir die Commission der Geheimnüs vnserer Seligkeit vnd seines Väterlichen Willens, bei dem Völklein Windischer Nation anzubringen, auffgetragen vnd vertrawet: Als habe ich mir dieses je vnd allewege hoch zu Gemüth gezogen, vnd die rechnung gemacht, da ich solches mir vertrawtes Pfündlein, mit jenem vntreuen Knechte, im Schweiftuche behalten würde, daß ich gewißlich auch mit jhme der mahl eins gleiches Lohnes müste gewertig sein. Matth. 25, 30. Habe derwegen dasselbe in denen mir von Gott vnd der Christlichen Obrigkeit anbefohlenen Gemeinen jedes Ortes, auff vorhergehendes andächtiges Gebet, auf dem Schweiftuch herfür gesucht, vnd damit nicht allein, im Mündlichen predigen, die Ehre Gottes, vnd der Zuhörer Seligkeit trewlich gesuchet, wie ich dessen, am Jüngsten Tage, von der Göttlichen Majestät, in conspectu totius exercitus coelestis, zeugnüs zu überkommen verhoffe, vnd nicht geachtet, ob mir gleich Herr-Mundus, aufz antrieb des Teufels, bisweilen seiner arth nach gelohnet; Sondern auch darauff gedacht, wie obgedachtem übel, welchs aus mangel der Windischen Version Biblischer vnd andern nützlichen Schrifften im druck entsteht, möchte remediret vnd abgeholfen werden. Habe derwegen, mich hiebevor über die Son- vnd Festages Evangelia gemacht, vnd dieselben in die Windische Sprache vertiret, in willens sie dem drucke zu übergeben. ... Habe derwegen auff rath vnd gut achten etlicher meiner gutten freunde, dieses Werklein der 7 Bußpsalmen Davids, vnter die Hände nehmen, damit den anfang machen, vnd gleichsam eine probam anstellen wollen, wie doch solche meine arbeit gelehrten vnd verstendigen Leuten gefallen würde. Euch aber, Ehrwürdige, Achtbare vnd Wolgelarte, freundliche liebe Nachbaru, und trewe Ambts-Brüder, thue ich solche meine geringfügige arbeit dediciren, vnd vnter dererselben Namen in druck geben; Nicht der meinung, als wollte ich mich etwann düssals jhnen fürziehen, oder irgendt einen nichtigen Ruhm darmit erjagen. Denn mir meine vngeschicklichkeit vñverborgen, mit einem allein die Ohren füllenden ruhm aber wenig gedienet ist. Sondern einig und allein darvmb: das ich an jhnen allensamt, in solchem meinem fürnehmen, erfahrene vnd verstendige Censores, vnd Iudices haben möchte. Darbeneben gegen dieselben, vnd mein liebes Vaterland, mein trewherziges vnd wolaffectionirtes Gemüthe an tag gebe.

Text je na lěwicy němski a na prawicy serbski. Strony su rjenje kromkowane a nad prěnjej prawej stronu je vignetta z monogrammom: IHS.

Njezrałych rozsudžerjow dla staj na kóncu knižki hišće distichaj „in Zoilum“ tajkajle:

In nostris Psalmis, naso qui quæris adunco

Nodos Vandalicos, pro ratione soli

Rurigerum, discas imitari voce loquelas

In Psalmis nullus sic tibi nodus erit.

Prawopis je nimale tajki, kajkiž smy we Warichiowym katechismje póznali. Nowotki su tele:

1) Ø (drje z podobneho tehdomnišeho pólskeho pismika za à wzate) = jasne o (oa), tola jenož w tutych słowach: wojsmi, wodaſč, won (won), hrot, woſtaneſč, wony (woni).

2) y = j na kóncu sylby abo słowa (Warichiowe i za j nje-přikhadža): wyſſleyſč, twogey.

3) ē = kh druhdy, hewak č: kōdžicž, ſkileň; čħwali, čħwataħ, jaħħowal.

4) ī = ij (tehdom tak wuprajane mjehke i): īčku.

5) pj (kaž pozdžišo katholske) = př: pjeto, pjicž; hewak ř = ſč: fħiwiħ; abo = c: fotciž, na czeſči.

6) Mjehkosé woznamjenja so husto z circumflexom (smužku): pōmatč, bremō, māſſo; tež z apostrofom: Neb'a, dyrb'a. Hewak nałožuje so apostrof tež pola jenopismikowych praeposiciow: ē, s', w'. Konjunkcia „a“ ma najbóle spiritus asper: á.

Ryč je lubijska kaž pola Waricia, dokelž je Martini z Lubija rodženy. Wosebiče ma so tole spomnić.

1) Njepřehłosowane twórby: čaſčko, nepjaczeļo, ſpāivicz.

2) Warichiowe wosebitosé při sklonjowanju mužskich hižo tudy njejsu, kaž plur. njeje wjacy: owi, ale: kralunwe (kralowje). Při srjedźnych je lubijske „i“: plafani, wyczi (wuče); ale sociat. hroženom, ſdyħowaniem. Při žónskich je teho runja lubijska naryč: wejſſyloſc; teye ſmertczy, s' lutegu leſnoſcu, mogi ħubi (dual), kōci (plur.), murę, (murje), ħladziwa (ledžbje). Gen. dual. njeda drje so derje dopokazać: wočou (wočow abo wočowu?) Dat. dual. je bjez kónčneho „j“: wočoma, tež mogima atd.

3) W pronominalnym sklonjowanju je gen. sing. fem. mogey wutroby, genegi, śrudnegi; dativ: k tebe; lokativ: w tebe; sociat. s' twogeyu. Junkróć: pjesd tebu. Też je swoj = swojej, swojeje. Kto = što. Komparativ: nejblišći.

4) Praeposicia „dla“ staja so junkróć do prědka: dla twogegi wyrnoşey. Podla = pola. Junkróć: je mnu.

5) Wjazawa „zo“ piše so druhdy: ſo.

6) Zajimawe formy w słowjesu: ſme (wozmje), pjetj (prijé), přińć, ſegidu (zeńdu), ſhinuču, wotewýra (wotewéra), caju (chcedźa), nočca (nochceja), drži (rži), ſo žiwu (so žiwja), bogagu (bojeja), reczagü (ryča), budžu (budža), budze wobgacz, nekoščcz (njekhošć, njekhostaj), mygi (myj!), pjetřygi (přikryj), wotmey, wylšeyšč (wusłyš). Posledniše njeje čišćeński zmylk, dokelž so też: wejše (wejſhe) m. wyše namaka.

7) Zajimawe słowa a formy słowow: tałoj Saft, wulke powodnje (plur.), kryćizno, prosteje wutroby (einfältig, fromm), ždyn, jak (jako), daleko, debri, wustrowjer (wyßtrowar, Heiland), spodobować, pobiwać, morły, kakiž (kaſišć), tužić so (verlangen, dürften nach etwas), jena luheń (ein Brand, dokelž feminin, dha drje přestajene město hóleń, ruski головня, starosłowj. glavnja).

Dokelž je knižka hižo žadnostka a serbski text za nas ważny, podawam posledniše cyły po pismiku. Jenož čišćeński rozestajenje słwo zjenoćam: potay ny = potayny atd. Njezrozemliwe wěcki a zjawne wjetše zmylki wuswétlu pod čaru.

Ton ſchosty Psalmu.

1. Gedyn Psalm Davidowe k' ſaſpiwanu na wóžmi trunach.
2. KNEŽE neschtraſſuy me w' twogim hniwi, a nežwar me w' twogey ſlobosci.
3. KNEŽE budz mi hnadny, pjetu ga ſum ſlaby, wyſtrow me KNEŽE, pjetu moge koſcy ſu naſtruzane.
4. A moga Duſča ge gara naſtruzana: Ach ty KNEŽE kač dolho?

Psalm VI. koſci — so źi; hnac — nōc; ſyſſami — sylzami; blylo — lyhwo, lěhwo; wod temne — wote mnje; ſme — wzmje, wozmje; hręczić — wróćić.

5. Wobrocz ſo KNEĘ a wymož mogu Duschu, pomħay mi twogey dobroty dla.

6. Pjeto w' Smerezi ſo na tebe nespomyna, kto ce ſoſci w' tege Heli dżakowacż.

7. Ga ſum muczny wod ſdychowanā, ga platu moge poſlani tu cylu hnac, 'a namoczugu s' mogimi fyſſami moge hlylo.

8. Moge wobleczo ge ſpadlo wod żałoscy, a ſum ſo ſtary ſchęzinyl, dokolez ga ſchudzi tefchnosc mam. (?)

9. Stupeze preč wod temne ſchich, kij ſloſc czinice: Pjeto ton KNEĘ ſlyſhi moge plakani.

10. Ton KNEĘ ſlyſhi mogu proſtwu moge proſcheni ſme ton KNEĘ hori.

11. Schice mogi, nepjaczelo derba k hanibi bydz, a ſo gara strojicż, ſo ſaffo hroczicż a k hanibi pjič gara borsy.

Ton dwaj a tcichy Psalm.

1. Gene roſpoſkaſani Davidowe.

2. Sbohċjne ge ton, kotrejuž geho pzechreſcheni ſpuſcheny ge, kotrejuž geho hrechi ſkryte ſu.

3. Sbohċjny ge ton Człowiš, kotrejuž ton KNEĘ geho pzechreſchena nepjacie, w' kotrehož Duchu nege żane ſgebani.

4. Pjeto gdiz ga to cych ſamelečacz, ſhmuču moge koſcy, pzes moge ſchidne wyčzi.

5. Pjeto twoga hrufa byhsche noce a w' dniu czaschka namny, ſo moga taloy wyſſakny, gak te ſredz lyta ſucho ge, Sela.

6. Tehodla poſnagu ga tebi moge hrechi, a nekrigu mogeho pzechreſchena, ga dżach: Ga cu temu KNEĘU moge pzechreſcheni poſnacz a ty wħdaſch mi to pzechreſcheni mogeho hrecha, Sela.

7. Sa to budza tebe ſchich Swaczi proſſicż, w' prawym czassu, tehodla gdiz wylke powoduy pžidiu, nebudza wony na nich doſſanucż.

8. Ty ſhy moge kryczisno, ty ſeyl me pzed ſliſknoscu ſwarnwacż, ſo byħ ga wymožene s' weſſylom ſo chwalicż mol, Sela.

9. Ga ſcu tebe roſpoſkaſacz, a tebi ton pueč ſgawieč, poſkremiż ty kódzicż maſč ga ſcu tebe s' mogima wočzoma wodzieč.

Psalm XXXII. Sbohċjne — zbóžny; ſpuſcheny — ſpuščene; hrufa — ruka; byhsche — běše; ſeyl — cheyl; ſliſknoscu — styknoséu; ſcu — cheu; broſom — rozom.

10. Nebudzeze gako koni a woſly, kotrež hroſoma nimagu, ko-
tremž ſo wusda a hryſadlo do Rta klaſcz dyrb'a, gdiz wonay k' tebi nochca.

11. Ton beſbohzný ma wehle nepokoga, ktož paſ na teho
KNEŠA ſo ſpuſhczza, teho budze ta dobrota wobgacz.

12. Wessylcze ſo teho KNEŠA, a budzce wessyli wy prawi
a chwaleze ſo ſchice wy proſtege wutroby.

Ton woſym a teichyty Psalm.

1. Gedyn Psalm Davidowe k' pomatk'u.

2. O KNEŽE nekoſhcz me w' twogim hniwi, a neſwar me w'
twogey ſloboſci.

3. Pjeto twoge ſchipe tzag u w' mini a twoga hrufa czijſhcji me.

4. Wono niczoho ſtroweho nege na mogim czylu pzed twogim
hrozenam, a nege žadyn myr w' mogich kostach pzed mogim hrechom.

5. Pjeto mogie hrechi du weysche mogeh hlowy, gaſ gene
czaschke bremo, pžidu wony mikori. (?)

6. Može hrany ſmerdza a ſo hnoga, pzed mogim neroſymom.

7. Ga kodzu kſhiwy a gara ſkileny, ton cyly dzen kodzu ga
ſrudny.

8. Pjelo moge hladžiwa ſknu czisci wón, a nege niczoho ſtro-
weho na mogim žiwoczi.

9. Wono ge ſemnu (?) ſchitko ginaſ, ga ſumi gara roſtolczeny,
ga wygu pzed nopoſogom mogeh wutroby.

10. KNEŽE pzed tebu ge ſchitko može požadani, a može
ſdichoani tebi nege potayne.

11. Moga wutroba drzi, moga moc ge me wopuſhçyla, a ta
ſwitloſć mogegu woczou nege podla me.

12. Mogi hlobi a pžaczylo ſtega pžecziwo mi, a bogagu ſo
mogey ſrudzby, a mogi neybliſhi ſtupagu daleko.

13. A egi kotež ſa mogegu Duschu ſtega, l'aku mi, a egi k'z
mi ſloſć pžagu, reczag u ſak woni ſchłodu czinicz cagu, a du (?) ſ' ſlategu leſnoſci wokolo.

Psalm XXXVIII. hrozenam — hrozenjom; mikori — mi hori, mi horje
(na mnje horje); hrany — rany; pjelo — pře to; nopoſogom — nepoſojom,
njepoſojom; hlobi — lubi; može bołos — moga bołosé, moja bołosé; žiwu
— žiwu, žiwja.

14. Ga pač dyrbu bydž gako gedyn hluchi kiz niczo neslišchi, a gako gedyn nymy kiz swogeho Rta newotewyra.

15. A dyrbu bydž gako gedyn kiz to neslyšchi, a kotrej žaneho wodrek'neua w' swogim rtczi nima.

16. Ga czakam, KNEŽE, na tebe, Ty KNEŽE Bohjo budzej wysslyschacz.

17. Pzeto ga ſebi pomilich, ſo bychu ſo woni zdyn na mni neswesshyleli, gdiz byh ſo moga noha woſunula, bychu ſo woni wyſſoko chwaleli pječiwo mi.

18. Pzeto ga ſum k czerpeni pžihotowanu, a moge bołof ge ſtani pžedemnu.

19. Pzeto ga ſ'gawu moge pžehreſcheni, a ſtaram ſo ſa moge hrechi.

20. Ale mogi nepzachlo ſo žiwu a ſu mocni, czi kiz me nesdubni hidza ſu wylce.

21. A czi kiz mi ſloſc czina ſa dobrotu, ſtawagu ſo mi, teho- dla ſo ga ſo teho dobreho dzeržu.

22. Newopuschczay me KNEŽE moy Bohzo, nebudz daleko wod temne.

23. Chwatay mi podla ſtacz, Kneže moga pomoc.

Ton pāczdzeſſat̄ a pryni Psalm.

1. Gedyn Psalm Davidowe k ſafpiwanu, gač ton Propheſta Nathan k nemu pžidze, potym gdiz won byhſche k Bathſabi nucz ſagis̄hol.

2. Bohjo budz mi hnadny, po twoy dobroczi, a wytup moge hrechi po twoy wylkei ſchmilnoſci.

3. Wobmey me debri wod mogeho pžedſtupeñā, a wyciſhce me wod mogich chrechou.

4. Pzeto ga poſnagu moge pžestupena, a moy hrech ge ſtani pžedemnu.

Psalm LI. ſchmilnoſci — ſmilnoſci; pžedſtupeñā — přestupjenja; ſly — zlě; byh — by; Poſlav — pohlaj; hleizi — hleyſi, leži; modroſc — mu- droſe; ſny — ſněh; byhle — běly; hradoſc — radosc; ſderžuň — zdíržuň; hrot — rot, rta; hlužta — lóſta; teh — te.

5. Tebi ſamemu ſum ga ſhreſhil, a ſly před tobou ſchecinil, ſo bych ty право ſachowal, w' twojich ſlowach, a czisty wostal, gdíz ty ſudzeni budzeſch.

6. Polah, ga ſum ſ' hreſchneho ſymena narodzeny, a moga Macz ge me w' hričach podgala.

7. Hladay, ty maſch hluſt k' teje wirnoſci, fotraž pzikryta hleizi, ty dasch mi ſhonicz tu potaynu modroſe.

8. Wobkrep me ſ' Iſopom, ſo ga czisty budu, mygi me, ſe ga gaf Sny byhle budu.

9. Day mi ſlyſhacz weſſylloſc a hradoſe, ſo budza teh koſci weſſyle, fotrez ty roſbil fy.

10. Pzikrygi twogie wobleczo před mogimi hričami, a witup ſche moge pzechupena.

11. Schzin w' mni Bohzo, genu czistu wutrobu, a day mi geneho noweho wyſteho Ducha.

12. Neſacp me wod twogieho woblecza, a neber twogieho ſwateho Ducha wotemne.

13. Troſchtuy me ſaffo ſ' twogegu pomoci, a twoy weſſyle Duch ſderžuy me.

14. Pjeto ga ſeu tych beſbožnych twoge puezy wucjicz, ſo ſo ezi hreſchnicy k tebi wobrocza.

15. Wymož me wod mogich krwaunykh hričou, Bohzo, kiz ty moy Boh a wyſtrowar fy, ſo moy Gafik twogu prauđoſe chwali.

16. KNEŽE woteur mogi hubi, ſo byh moy hrót twogu prauđoſe pzipowidal.

17. Pjeto ty nimasch hluſta k' wopru, ga bych cyl ezi gon hewak debri dacz, a k' ſpalenu wopry nespodobagu ſo tebi.

18. Teh wopry kiz Bohu ſo ſpodobugu, ſu gedyn ſtisfliwy Duch, genegi ſtisfliwegi a ſrudnegi wutroby ty Bohzo nebudzesch ſacpiez.

19. Schzin debri na Zioni po twoy dobroci, a twar teh mury w' Geruſalemi.

20. Tedom budze ſo tebi ſpodobacz ton wopry tege prauđoſen, te k' ſpalenu wopry a cyle wopry, Tedom budza ſo Woly na two- gim Wolstaru woprowacz.

Ton sto a druh i Psalm.

1. Gena modlitwa teho frudneho, gdiz won struchly ge a swogu skozbu przedtym KNEZOM wyssype.
2. KNEZE wysslych mogu prostwu, a nech moga modlitwa przed tebe pzdze.
3. Nepjzkriway twogeho woblecza przedemnu, w' tege hnuhy, pzhil twogi wuschi kemni, gdiz ga zo k' tebi wosam, dowyssleych me borsy.
4. Pzeto moge dny sju zo minuly gako gedyn dym, a moge kozy su wopalene gako gena luhen.
5. Moga wutroba ge sbita, a wyksnula gako trawa, so ga tej sabyhdu moy chlyb gist.
6. Moge kozy su przimaſnene k' mogemu massu, przed wyzom a sydychowanom.
7. Ga sum runi gako giedyn wumpak w' tege puscini, ga sum runi gako gena Szawka w' tych wopushczenych domach.
8. Ga wachugu, a sum runi gako giedyn szamlutki Ptak na tege czeschi.
9. Mogi nepraczilo hidza me schydko, a czi kiz me k' smechu mogu, pzhahagu zo kemni.
10. Pzeto ga gym popyl gako chlyb, a myscham moge piczi se syllami.
11. Pzed twogim hrozenom a hniwom, so ty me posbhnol, a deli postorezil sy.
12. Moge dny su precz, gak gedyn scyn, a ga sknu won gako trawa.
13. Ty pak KNEZE wostanesch wyzni, a twoj pomatk pzedso a pzedso.
14. Stan hori a smyl zo nad Zionom, Pzeto won ge czas, zo ty gemu hnadny sy.

Psalm CII. skozbu — skoržbu; hnuhy — nuzy; do wyssleych — da wyssleych, dha wuslyš (?); sabyhdu — zabudu; gist — gisc, jesc; Szawka — sowka; schydko — wšednjo, wšednje; mogu, magu — maju; posbhnol — pozbchnyl; zo — zo, zo; hradži — radži; byhly — byle; hluč — lud; fluzely — fluzile, služile; prawu — prawju, praju; hrufou — rukou, rukow; festaracj — zestarjać, zestarjeć; pzhepicj za němsko: verwandeln.

15. Pzeto twogi wotroczej eagu hradzi, so bych wono stwane bylo, a widzagu hradzi, so bychu geho kamene a kalk pzihotowane byly.

16. So czi Bohani ho, KNEZE, twogeho mena bogagu, a schichy Krakuwe na semi twogegi czesci.

17. So ton KNES Zion twari, a so sgawi w' swoj czesci.

18. Won wobroci ho k' modlitwi tych wopusczenych, a ne-pohani gich prostwy.

19. To budz sapissane na tych, kiz sanami pzig budzu, a ton hlud kiz stworenj byhdz dyrbi, budze teho KNESA chwalicz.

20. Pzeto won poladuge wod swoj swategi wyssokosczy, a ton KNES hlapa s' Neb'a na semu.

21. So byh won wyssylchal to sydhowani tych gatych, a wypuszczyl teh dzyczi tege smerczy.

22. Na to so bychu woni prydowali w' Zioni to meno teho KNESA, a geho chwalbu w' Gerusalem.

23. Gdiz so czi hludzo hromadu segidu, a teh Kralestwa, so bychu temu KNESEWJ sluzely.

24. Won ponizuge na tym puczu mogu moc, won pzikrodsuge mogich dnou.

25. Ga prawu; moy Bohjo neber me precz wosredzo mogich dnou.

26. Twoge lyta tragu pzedso a pzedso, ty by predi tu semu sassadzyl, a teh Nebessa su twogich hrufon dzyllu.

27. Wony so budza minucz, ale ty wostanesch, wony budza so sestarcz, gak gedyn plat, wony budza so pzyepicz gako gena drasta, gdiz gye ty pzyepicz budzesch.

28. Ty pak wostanesch kakis ty by, a twoge nebudza jameho konca mycz.

29. Teh dzyczi twogich sluzobnikou budja wobstacz, a gich hemno budze pzed tobu pzbypk mycz.

Ton sto a tcicyty Psalm.

1. Gedyn kyrlisch w' tym wyshim Rori.

2. S' tege hlybokosch, o Kneze, ga k' tebi wolam.

3. KNEZE wysslych moy hlos, nech twogi wuschi posluchataj na ton hlos mogegi prostwy.

4. Geli so ty, Kneze, cysh hrichou winu dawacz, kto budze wobstacz?

5. Pzeto podla tebe ge to wodowani, so my so tebe mamy bogacz.

6. Ga czakam teho KNEZA, moga Duscha czaka, a ga spuszczaem so na geho slowo.

7. Moga Duscha czaka na teho Knesa, wod geneho rania acz k' temu druhemu.

8. Israel spuszczaay so na teho KNEZA, pzeto podla teho Knesa ge ta mylosc, a bohaty wymozeni podla neho.

9. A won budze Israel wymocz, wod schitkikh geho hrechou.

Ton sto a tci a schtyricyty Psalm.

1. Gedyn Psalm Davidowe.

2. KNEZE wysslych mogu modlitwu, posluchaj na mogu prostwu, dla twogegy wyrnoscy, wysslych me twogegy praudosch dla.

3. A nekodz k' sjudu s' twogim Sluzobnikom, pzeto przed tobu nege jadyni ziw (Czlowiek) prawy.

4. Pzeto ton nepzaczel przesicha mogu Duszu, a pobiva moge ziveni deli, won kladze me do czymnoscy, gako tych morlych na siwczci.

5. A mogemu Duszu ge wemni styskno, a moga wutroba ge mi w' mogim ziwoczi shinula.

6. Ga pomyslu nateh prenische czassh, ga ryczu wod wschtikich twogich skutkou, ga prawu wod teho dzylla twogich hrufkou.

7. Ga rospzeszram mogi hruch k' tebi, moga Duscha tuzi so po tebi, gako gedyn sudi kraj, Sela.

8. KNEZE wysslych me borsy, moy Duszh sahine, nepzifrywaj twogeho woblecza przedemnu, so bych ga podymny nebyhl, tym, fiz do gamy deli p'jdu.

9. Day mi skoro slyschacz twogu milosc, pzeto ga spuszczaem so na tebe, s'gawy mi ton pucz, po kotrejz ga k'odziez mam, pzeto mi styszcze so potebi.

10. Wymož me moj Bohzo wod mogich nepzacžilou, k' tebi
žo ga ſabyhnu.

11. Kawucz me czinicž potwoj wōli, pjeto ty ſy moj Boh,
twoj dobry Duch wodz me po hrunegi ſchczęſhce.

12. KNEže woſkhew me twogeho mena dla, wywedz mogu
Dusžu s' tege hruſy, twogegi praudosch dla.

13. A ſkoncuſh mogich neſpacžilou twogegy dobroty dla, a
pjines wokolo ſchitkich, kiz mogu Dusžu czwilugu, pjeto ga ſum
twoj ſlužobnič.

Přispomnjenje 1. Přełožer tuthy psalmow, Hrjehoř Martini mjenuje so sam „Lubijski“, tola druzy dokladnišo piſaja, zo je z Wulkeho Dažina pola Lubija rodženy był. Jako duchowny běše, drje najprjedy, w Bukecach do 1. 1626, w kotrymž lěće za fararja do Poršic přińdže. Tam je so hnydom na wudače psalmow połožil a kaž na kóncu prjedyryče spomina, swojim kollegam k nowemu lěču 1627*) knižku w čišeu w blízkim Budyšinje dokonjał. Po poľestalětnym skutkowanju tam swoju smjeré dočaka w lěče 1632. Swoje wotmyslenje, sčeńske knihi wudać, njeje docpěl. Zmylk w nastupanju narodneho města pola pozdžišich spisowarjow je snadź z teho nastál, zo bě w tym času w Lubiju pastor primarius z mjenom Martini, kotryž pak běše Němc z Draždžan.

Přispomnjenje 2. W psalmje 38, 4 čitaj: ſoſcač.

Wěrowanski khěrluš.

Wot *H. Seilerja.*

Z njebjes daty Ducho swjaty!
Pój, swjeć moju wutrobu
A daj čistu lubosć wěstu
K zbožownemu mandželstwu.

*) Wón sam piše, zo bychu knižku tak přiwarzali: „für ein New-Jahrs geschenk
lein, mit denen Herzen und Gemüth aufz- und annemen, als es von mir zu-
gerichtet und aufgefertigt worden.“

Boža hnada, džiwna rada,
Wjedla je naj' w hromadže,
Ty pak sylnje, njewotdželnje,
Wjazaj nětk naj' wutrobje.

Wachuj, žohnuj, wšednje krónuj
Z tycom kubla darjene
A daj huadu, zo naj' k padu
Žane zbožo njenjese.

Z twojim jasnym swětlom krasnym
Čémne puće rozswětluj,
Hdyž so hrima a křiž přima,
Z tróštom wěry posylnuj.

Wuč naj' slědžić a so bědžić
Za tej krónu njebjeskej,
Kiž tam rjana zakhowana
Błyšći duši wěrjacej.

Dha k tom' kraju, krasnom' raju
Jedyn druhoh' přinjesmoj,
Hač po času k tamnom' kwasu
Wobaj zbóžnaj dóndžemoj.

Kurrenda wo nowych biblijskich stawiznach.

Dokelž je wukaz krajskeje direkcije wo biblijskich stawiznach za serbske evangelske šule w našim Časopisu woćiščany (hl. lětnik 1853—1854 str. 50), mamy za přislušnosć, tudy tež kurrendu wozjewić, kotruž je tachanstske konsistorium w Budysinje jako katholska šulska wyšnosć w nastupanju nowych biblijskich stawiznow wudało. Tež přichodnje chcemy tudy wše wyšnostne postajenja wo serbskej ryći w serbskich šulach a wo serbskich knihach tudy podawać.*). Tamna kurrenda pak je tajkale.

*) Přichodnje přinjesemy rozsudženje wo serbskich evangelskich a katholickich šulskej knihach w Hornjej a Delnej Lužicy.

Nachdem nunmehr die Bearbeitung der biblischen Geschichte für die wendischen Schulen durch Herrn M. Hornig hier vollendet worden und die gedruckten Exemplare hier zum Verkaufe bereit liegen, werden sämtliche Lokalschulinspectoren wendischer Pfarreien der Oberlausitz mit dem Verordnen in Kenntniß gesetzt, nunmehr für Einführung dieser biblischen Geschichte in den ihnen unterstehenden Schulen sowie sonst für thunlichste Verbreitung dieses Werkes besorgt zu sein.

Bauzen, auf dem Decanat,
7. December 1870.
Das Domstiftl. Consistorium das.
Josef Hoffmann,
can. cap. sen.

Hdyž je nětko wobdzělanje biblijskich stawiznow za serbske šule přez k. M. Hórniaka tudy dokonjane a čišcane exemplary tudy na předaň hotowe leža, dostawaja wšitcy lokalni šulscy inspektororojo serbskich wosadow w Hornjej Łužicy rozkaz k wjedženju, zo bychu nětko za zawiedżenje tutych biblijskich stawiznow w šulach pod nimi stejacych kaž tež hewak za wšomózne rozšerjenje tuteho dźela so starali.

W Budyšinje na tachantstwje,
7. decembra 1870.

Tachantske konsistorium tam.

Józef Hoffmann,
can. cap. sen.

Přispomjenje. Spomnjene biblijske stawizny su prěnje za katholske wuceńje, 12 čišćowych listow woprijace a maja rjany titlowy wobraz ze serbskim podpisom a khartu swjateho kraja. Prawopis knižki je kaž w prěnjej čítancy nowy analogiski z wjetšeho dźela z němskimi a z mjeńšeho z lačanskimi pismikami. Tak je nětko tež w katholskish šulach nowy prawopis přewiedzeny kaž we nimale cylym katholskim pismowstwje. Z němskimi pismikami čišćane knihi rozdželeja so potajkim jenož w tym, zo je tudy č = č̄, ē = ē̄, š = ſ̄, kr = kr̄, pr = pr̄, tr̄ = tr̄, abo tſ̄ (jenož w słowach: třasu, třaskam, třepjelčka, třepotam, třeska, třešeń, třmjeń). Rozdžel w ryčnískich formach je jenož tónle: Dobr—eho = dobr—vhō; dobr — emu = dobr—omu; daće, dawanje = dac̄o, dawanjo.

M. H.

Rukopisny słowničk.

Podał **H. Dućman.**

We exemplarzu serbskeje ryčnicy „Wendiſche Grammatica von Georgio Matthæi, 1721“, kotaž so we knihowni pražskeje university pod číslom: VIII, 3, 201 namaka, je do słownika 32 ɬopjenow zawjazanych. Na nich su nic jeno wšelake we ryčnicy přikhadžace, ale we słowničku njenaspomnjene serbske słowa a sady zapisane a ze stronskim ličbnikom woznamjenjene, ale tež wšelake druhe słowa přistajene. Hač runje je w tymle dodawku mało noweho a praweho, njech so tola tudy woćišći.

Prawopis dodawka je kaž we ryčnicy. Němske słwo je ze šwabachom, serbske pak z kencliskim pismom pisane. Spisowarja a čas spisanja njemóžu postajić, tola pokazuje zwjazk knihi na zańdženy stotyk.

W lěće 1859 sym sebi tónle rukopisny słowničk wotpisał a podam tudy w njepřeměnjenym prawopisu te słowa, kotrež njejsu z ryčnicy wzate. Ličbniki pokazuja na strony słownička. Němske słowa, po kotrychž je němksoserbski słownik zradowany, wuwostaju tudy.

1: wotwiaſacj; wotducj; wotpalicj; wotpanucj; wotdeincjenie, to; wopaleny, a, e; wotrubany, a, e; wotmolowany, a, e; wotmiericj; wotrybowany, a, e. wotrychtowacj; wottorhany, a, e; wotturneny, a, e; wotivucjicj; wotlacj (abgießen); wotdjerzecj; wotrubacj; wotlodowacj; wotbiejecj; wotliesacj; wotlaſowacj; wotračnowacj; wotrybowacj. — 2: mała pažka, ta, ein Achter. — 3: ſo pschiſłodacj; staroſc̄j, ta; poſadani, te; winar, ton, ein Weinapfel; hombangar, ton; ſneſke jablučko, te. — 4: staroſz, ta; won nerad džiela; — 5: won draſtu se = ſebe oder se = ſo ſcjiſka; poi ſnami; wumenk, ton; hohreſtawanie, to; horjeſtacie. — 6: wulka paža, ein Bažen; ſmilny, a, e; ſmilnoſci, ta; pomozny; poſadacj; — 7: wobrocjicj; moſchen, ta; ſakowacj; wobarnowacj; ſhibnucj; pola Boha. — 8: poſymniiza, ta, eine Herbstbirne; miedalka, ta; zoſorniza, ta. — 9: drebicj; ſrutka, ta; lutbužkej, Sparbüchſe; perybujkei, Federbüchſe. — 10: tam; kſcheszian, ton; kſeszianski, a, e; kſeszianszy; kſizowacj; ſtwareni, te, to; polack, ton; polecik,

ton, Kaiserkreuzer. — 11: dokalž; da; ſwuijomny, a, e; pschiftajicj; wotpschiftajicj; myſlicj; tinta, ta; tinty ſchlenza oder tintowa ſchlenza; tintyfoß, ton. — 12: tam; roſyç; kroſik, ton; ſchleſtiaſ, ton, ein ſchleſiſcher Dreyer; ſloty, ton, ein Dukaten, 2 Thl. 8 Gr.; na-troje; ĺ=zečemu. — 13: ſurowy, a, e; niekaikizkuli. — 14: herbstwo, to; halſtrow, ton, Elſtrawerda (sic); ſtarſhei, tei; wumoz; wumozenie; krydnucj; ſamolwiec; dzieczowe džieczço; kacjor, ton. — 15. warbowacj; Efander; pſichodny ſyn, ton; wiecznoſej, ta. — 16: nič, ta; falſchni; falſchny, a, e; deliespiec; deliesfügicj; hohrepiec; won ſdale wohnia ſeidzi. — 17: ſmoł, ten; mucho-niſa, ta; naporſt, ton, Fingerhut. — 19: fryza, ton. — 21: ſtrachofsz, ta; kriudowar, ton; jeniczki narodzeny ſyn, ton; narodzenn, a, e; rodzenn, a, e. — 22: ſromadzisna, ta; ſakon, ton; czeledż, ta. — 23: mož, ta; rune jako; ſlaw, ton; nada, ta; boiſki, a, e. — 24: ſchiesnak; gurka, ta; kifawa gurka, ta; dobrota, ta. — 25: kappa, ta; hidzicj; priotk djerzacz; wotdjerzacz. — 26: doma-pyttacz. — 27: ſady; won ſady neho ſtei; dwor, ton; hela, ta; ſlučacz. — 28: ſtyschažy, a, e; wojerezy, te. — 29: jeger, honer, ton. — 30: kejzor, ton; polecik, ton; mloda hoſza, ta. — 31: kejzor, ton; polecik; kejorski. — 32: rafezy, te; mož; knesyl, ton. — 33: kharan, ton; niatliczka, ta; we krotkim; kyrhs, ton. — 34: žiwý bydž; luth, a, e; niepoczink, ton; wuczba, ta; dzieczaza wuczba. — 35: czerpenie, to; leſnosć, ta; leſchowacj; leſhpapera, ta; wappauka, ta. — 36: ton ſzerb; woblhacz, belügen; wſhehomozny. — 37: putranka, ta; ſytk, tón, von ſydnucj; poczinc, ton; moi ſam, moja ſama, moje ſame. — 38: mieza, ta; mujakow, tón; po-Bohſy. — 39: žiwnoſc, ta; ſo žiwiec; podla naſcheho ſuſoda; nimo miesta hicj; ſchwalcja, ta. — 40: ſycj, ta; nietk je ſumjta a mu-droſcie treba; mi je penesow nusa. — 41: leſhpapiera, ta; koſuch, ton. — 42: puſowacj; czifſeſicj; czifſeſier, ton; puziar, ton; rechtač; kwietala, ta; kwitunka, ta; podpiſmo, to; djiwe a žiwe ſlebro, to; twarow, ton; polecik. — 43: nariecjeſc; kadoł, ton; rachnowacj; kneſicj; rybowacj; bohacjie. — 44: czifſeſicj, puſowacj; czifſeſier, puziar; czifſeſierka, puziarka; roſtorhacz; ſudziec; ſudnik, ton. — 45: ſolotei, ta; ſlonka, ta. — 46: nojizy, te; ziharniza. — 47: Szwanknow, ton; stworenie, to; ſtworicj; ſtworicjel; ſchnalla, ta. — 48: ſo podpiſacz; ſtupen, ton; ſtupenk, ton; winoity bydž; ſchul-

penesh. — 49: p̄jichodny nan; p̄jichodny syn; p̄jichodna džowka; p̄jichodna mac̄. — 50: sbojny, a, e; sbojnoſež, ta. — 52: wupſchahac̄; pſchalc̄ja, ta; ſkočic̄; ſkočeni, to; ſkakani, te; lutbižkei; ſtant, tón; starac̄; staroſež; wobſtarac̄; ſtac̄; hohreſtanuc̄; natyf, ton, Stepfel. — 53: wumreczie, to; ſchurnie; ſtieſlie, te; p̄jirodny nan, ton; p̄jirodny syn, ton; p̄jirodna džowka, ta; ſtrympy, te; p̄jirodna žotra, ta; ſtraffowac̄. — 54: wacjoſ, ton, tobol, ton. — 55: drohi, a, e; pieric̄; wiera; newieric̄; dowieric̄; rub, ton; mordwy, ton; ſtupic̄; ſtupac̄; delje ſtupic̄. — 56: wodawanie, to; ſatamaſ; pocžink, dobry pocžink; ſukelnik, ton; ſaſlujba, ta; ſlubic̄; wotzowski, a, e; woſche lowe; p̄jestupic̄; nanowy, a, e; ſaſlužic̄, ſawinowac̄. — 57: ſawinowac̄; ſubic̄. — 58: po wele; neſawinowaty, a, e; newinoſež, ta; woſolo miesta. — 59: niže bliđa; wierny, a, e. — 60: wotmenier, ton; moje dla; p̄jeſemne; wotwobroc̄ic̄; wupſchahac̄. — 61: ſkutk, ton; komſola, ta; kułow, ton; bydlic̄; dyby runi; pſchec̄jivo. — 62: ſo džiwac̄; džiw, ton; džiwny, a, e; winc̄owac̄; winc̄owanie, to; nowe lietne winc̄owanie, to; doſtoinac̄, ta; ſwietſic̄; ſwietſenie, to; ržac̄; k Bohu. — 63: p̄jidac̄.

 88 ◆ 39

Dodawki k serbskemu Słownikej.

Nazběrał **H. Dučman.**

Nazběrawši we lěće 1865 najbóle z čiščanych katholskich knihow wšelake слова za Słownik (hl. Luž. serb. Słownik, Vorwort str. XVIII, XIX, čsl. 32), sym so do přeptytowanja rukopisnych knihow katholskich Serbow podař, tak daloko hač běchu mi přistupne. Při tym sym, z boka snadnišich, někotrežkuli dobre serbske слово nadešoř, kaž móže so z tuteho dodawka dowidzeć.

Citanje a přeptytowanje starších knihow je přece zajimawa a powučna wěc. Z tutych spisow widźimy jasne, kak su spisowarjo we wšech časach na wudospołjenje wurazow a wobohačenje serbskeje ryče džéłali, kaž to potrěbnosće wšelakich časow sobu přinjesechu a žadachu.

Někotre nowiše knihi a časopisy, kotrež sym při zběranju dodawka powužil, poskićichu mi dobry wunošk. W tutym pak ma so hišće wjele přeptytowač.

Dale sym na žiwu ryč luda kedžbował a při tym nazhonił, zo we horče luda so hišće někotryžkuli rjany poklad namaka, kotryž hišće zapisany njeje. Wosebje wažne su podružne twórby słowow, kajkež so we wšelakich krajinach namakaja. Njech kóždy, kiž wo to rodzi, pilnje na swoju wokołnosć kedžbuje, a bórzy so wo tym sam přeswědči.

Někotre słowa sym sam po wašnju serbskeho słowotwora wudźełał, kaž džě je dyrbjał a hišće dyrbi kóždy cinić, štóż wo wěcach pisa, wo kotrychž Serbjo dotal ryčeli njejsu. We žiwej ryči wurosću ja ze starych korjenjow nowe prućiki, a nowe wotnožki zašćepjeja so na stare pjeńki, a štom serbstwa rosće a kćěje porno druhim štomam.

Powužite su rukopisy scěhowacych spisarjow:

- 1) **PD. r.:** Pětr Dučman; předowanja z lětow 1774—1778 (hl. Pismowstwo kath. Serbow str. 40, čsl. 18; str. 90, čsl. 1).
- 2) **Flk:** Miklawš Fulk; předowanja z lětow 1782, 1784 hač 1798, 1805 (hl. Pism. kath. Serb. str. 41, čsl. 28; str. 90; čsl. 2).
- 3) **Hpt:** Jan Józef Hawštyn Hauptmann; předowanja z lěta 1736—1739; Wučby atd. (hl. Pism. kath. Serb. str. 39 čsl. 9, 10; str. 91 čsl. 3).
- 4) **PK:** Pětr Filip Kowař; zapisna knižka z lětow 1721 hač 1736 (hl. Pism. kath. Serb. str. 63 čsl. 12).
- 5) **BK:** Bosćan Kral; Domjaca kniha, z lětow 1782—1784 (hl. Pism. kath. Serb., str. 40, čsl. 21).
- 6) **MK:** Malachias Pětr Kral; předowanja z lětow 1806 hač 1817 (hl. Pism. kath. Serb. str. 41, čsl. 30; str. 92, čsl. 5).
- 7) **AK:** Jakub Anton Kilian; předowanja z lětow 1708 hač 1733. Připiski do īac. słownika (hl. Pism. kath. Serb. str. 66, čsl. 15).
- 8) **Sw.; Sw. sł. r.:** Jurij Hawštyn Swětlik; rukopis noweho zakonja z lěta 1688, perikopow z l. 1687; připiski do českého słownička (hl. Pism. kath. Serb. str. 39, čsl. 5; str. 68, čsl. 19).
- 9) **Wld:** Michał Jan Wałda; perikopy z lěta 1789 (hl. Pism. kath. Serb. str. 70, čsl. 21).
- 10) **Wsk:** Jakub Jan Józef Wósky, předowanja z lětow 1724 a 1725 (hl. Pism. kath. Serb. str. 39, čsl. 7; str. 73, čsl. 23).

Wyše teho su hišće scěhowace rukopisy pomjenowane:

- 1) **RGr**: Regulae Grammaticae 1822.
- 2) **Serb**: Pražska Serbowka.
- 3) **Sł. r**: Rukopisny słownik z njeznateho lěta.
- 4) **RS.** = rukopisny słowničk we Matthaeowej grammaticy.

Z čiščanych spisow sym powužil:

- 1) **MPřid**: Měsačny přidawk k Serbskim nowinam.
- 2) **Łuž**: Łužičan 1860 a 1861.
- 3) **SN**: Serbske Nowiny 1860—1869.
- 4) **KP.** = Katholski Posoł.

Hewak so hišće přispomina: **Muč.** = Mučink; **PD** = Dr. Pětr Dučman; **HD** = Handrij Dučman; **z l.** = z luda.

Druhe přikrotšenki so bjez wosebiteho wujasnenja rozemja.

Přitomna zběrka njech něsto dotal njewotčiščanych słowow zakhowa a wučenych Serbow k dalšemu zběranju pozbudžuje. Přepyt staršich a nowišich knihow hišće někotrežkuli dobre zornjatko na swětlo přinjese Vivat sequens!

A.

abo: kopa abo tři, ungefähr
(gegen) drei Schöd. z l.
arcměšnik, Erzpriester.

B.

babdžědk, m., Pfaffenblatt, Caput monachi; čsk. pleška.
Sw. sł. r.
bačeń = bacon. Sw. sł. r.
banc, m., spurius, unehelich Ge-
borener. Sł. r.
baskeń, ž., = dónca, in d. Gegend
von Weißig.

basnica, ž., fabula. AK. r.
bažanka, i, ž., Gingelfraut, Mer-
curialis.
bědžeńca, ž., palestra. Sw.
bědžeńc, m., palestrita. Sw.
běhawka, ž., Gnaphalium mon-
tanum.

Bělka, i, ž., Name einer Wiese
bei Strožňíž.

běleńca, ž., weiße Herzfirſche. z l.
bělić: koža so běli, die Haut
ſchält ſich ab. z l.

bělki, mn., weiße Bohnen. z l.
bězeć; n. př.: hornyc běži, der
Topf läßt Waffer durchſickern.
běžicér, m., Laufer. MK.

bíć: n. př., z dlónju bíć, Øhr-
feigen geben. Sw. r. Němc
jomu na hubu bije, man hört
an seiner Aussprache den Deut-
ſchen durch. z l.

bjezdomny, a, e; heimatlos.
Serb. VI.

bjezednosć, ž.; Abgrund. PK.
bjezmjenc, m.; Anonymous. Łuž.
60.

bjezpowětrnišćo, sr.; luftleerer
Raum. SN. 63.

- bjezstrojny, unorganisč. Łuž. 60.
 bjeztróšnosć, ž.; Trostlosigkeit. Flk.
 bjeztróštny, trostlos. Flk.
 bjezswědomosć = bjezswědomitosć. MKr.
 blaznička, ž.; Thorheit, Narrethei. Flk.
 blazynka, ž.; Närriut. Serb. III.
 błónčica, ž., Zelle. Łuž. 61.
 błónčk, m.; urnula. AK. r.
 bludmo, sr.; Irrthum. Hpt. 1720.
 bludowěrc, m.; Irrgläubiger. HD.
 bludowěrny, irrgläubig. Sl. r.
 bludzeństwo, sr.; Irrthum, error. PD.
 błyšciwokač, m.; bližäugiger Mensch. Sw. sl. r.
 bluwawc, m.; Lava. Łuž. 60.
 bodzawka, ž.; Stožerin. Sw.
 bohabojnosć, ž.; Gottesfürcht. HD.
 bohabojny, gottesfürchtig. HD.
 bohina, ž.; Göttin. Serb. I.
 bohočeścować, mit göttlicher Ehre verehren. PK.
 bojaznje, tež: furchtbar.
 bojowny, furchtbar. MK.
 bóle bóle, tež: immer mehr.
 bolnica, ž.; Krankenhaus. SN. 66.
 borgminda, ž.; Bergament. Sw. sl. r.
 bramborik, Cyclamen (bot.).
 bratřičk, m.; Brüderchen. Flk.
 brónjeńca, ž.; armatorium. Sw.
- bručić so, tändelnd (nichts thun) umherschlendern. z l.
 bruséo, brustwo = bristwo. AK. r.
 Bukow, m.; Hohenboča. SN. 62.
 Bystrica, ž.; Weißeritz (Fluß). SN. 68.
 bywnosć, ž.; Zustand. SN. 65.
- C.
- cigarowka, ž.; Cigarrenetuis. SN. 63.
 cłoń, ž.; Zoll. MKr.
 cuzolube, m.; Liebhaber des Fremden. M. Přid.
 cuzomnistwo. sr.; Cyril. Flk.
 cuzownosć, ž.; Cyril. MKr.
 cydzeńčk = cydzeńk. Sw. Sl. r.
 cyrkwienskoś, ž.; Kirchlichkeit. SN. 61.
- C.
- čas: mn., časy, Hauptfestzeit; k časam pjec, zu Hauptfesten baczen.
 čascowny, öfter. MKr.
 čelizno = čelesno. Sw. sl. r.
 čéračk, m.; urceolus. AKr.
 Čeréki, mn.; Flurname bei Bašantwit.
 čerpačk, m.; urceolus. AKr.
 čerwjeń, ž., die Röthe. M. Přid.
 čerwjeńk, tež: Blutstein. SN. 67.
 čescliwoś, ž.; Majestät. Hpt. 1736.
 čestotny, ehrfürchtsvoll. MKr.
 čistak, m.; Režer. HD.

čołmikować = čołmić. MKr.
 čowpać, flettern (auf Bäume).
 čožkuli: za čožkuli, für was
 immer. MKr.
 čujadło, sr.; Täster, Tentakel.
 Łuž. 60.
 čwilba, čwélwa, ž.; Dual. Flk.
 MK.
 čwilny, quälend. MKr.

C.

čahnidwa, ž.; Bücht. Flk.
 čečel, čečil, m.; Sehne, česk.
 tetiva. Sw. sl. r.
 čecorka, ž., Birkuhn. SN. 60.
 čelčk; lěpje: třelčk, třejčk (čsk.
 střeček).
 čelčkać; lěpje: třelčkać (třejč-
 kać), přir. česk.: střečkovati.
 čelčkelele! (třelčkelele), Buruf
 beim Bießeln der Rühe.
 čèlesnosć, ž., Körperlichkeit, Ma-
 terie. HD.
 čerich, m.; Schmuć, mundus.
 AKr.
 čerpnosć = sčerpnosć. Flk.
 češeńk, m.; Säugling. Sw.
 Češki, mn.; Feldname bei Stro-
 jčiš.
 čežica, ž.; Ziehbrunnen. SN. 64.
 Ćiban, Familienname.
 čipka, i, ž.; Streptopus am-
 plexifolius.
 Ćikecy, mn.; Ort Peišwiž. SN.
 62.
 čoplilosć, ž.; Wärme. MKr.
 čužka bejka, ſchimpfender Buruf.

D.
 daločny, entfernt. Sw. r.
 dań: danjena dań, Zinseszins.
 daremnosc, ž.; Thorheit, Eitel-
 feit, vanitas. PD. r.
 dlóní: n. př.: z dlónju bić, be-
 vhrfeigen. Sw. r.
 dla: (von dl. Länge) in der Rich-
 tung einer Sache. (?)
 dnjejski = džeński. MKr.
 dobriceř = dobročer. Flk.
 dohra, Nachspiel. M. Přid.
 dokonawać, iter. zu dokonjeć,
 Sw. r.
 Doħhače, mn.: Flurname bei
 Droben.
 doħli: tež: doħħe ranje, Nord-
 ost; doħħi wječor, Nordwest.
 doħhotnosć, ž.; Langwierigkeit,
 Länge. MKr.
 Dolsk, Ort Dolzig. SN. 68.
 dołžina, ž.; Schuldigkeit. SN.
 62.
 dołžnosć, ž.; Schuldigkeit. MKr.
 donošowak, donošowař. BKr.
 doposlednosć, ž.; internecio.
 AKr.
 dopjekwačk, m.; d. ležte Brod im
 Bachofen, am Ofenloch. z l.
 doprědkar, m.; Fortschrittler.
 SN.
 dorostnik, m.; adolescens, Sw.
 r., dim.: dorostničk; fem.:
 dorostnička. ibid.
 dorostnosć, ž.; adolescentia.
 Sw. r.
 doslědk, m.; Konsequenz. HD.

dosłedźić něšto, bis auf den	džěćować, erben, Włd. khěrl.
Grund, bis zu Ende erforschen; so za něčim, erkundſchaften, erforschen, auffinden.	džěćowſtwo, sr.; Rindheit. Flk. MKr.
dostaćer, m.; Empfänger. MKr.	džělańc, m.; Laboratorium.
dotad, bisher, bis hierher. MKr.	AK. 1710.
dotknosć, ž.; tactus, Gefühl.	džěleńka, ž.; Trennung, Scheidung, Auflösung, Auflösungsprodukt.
AK. 1705.	džělidło, sr.; Eintheilungsgrund.
dowěriwosć, ž.; Vertrauen, Vertraulichkeit. Hpt. r.	SN. 60.
dowěrjawy = dowěrjaty. MKr.	dzeń; n. př.: přeze dny, einen Tag um den andern. z l.
dowjednik, m.; deductor. Sw. r.	džérka wulětna, Flugloch. HD.
dračba, ž.; Marter. HD.	džerlawa, y, ž.; Galium (bot.).
drapač, m.; Kražer. Sw. sl. r.	džesatk, m.; Denar. Sw. r.
drjewizna, ž.; Holzstoff, Holzfaser. HD.	džesatnosć, ž.; Dekurie. Sw. r.
drobnička, ž.; Miſcelle. Luž. 60.	džibatosć = dybawosć. SN. 62.
drobnowid, m.; Mikroskop. SN. 68.	Džibraćicy, mn.; Geismannsdorf (bei Bischofswerda). z l.
duričny, Thür-. Sw. r.	džijawa, ž.; Träumer. z l.
dwanaćk, m.; duodena. Sw. r.	džiwinak, m.; Wilder. Serb. V.
dwojatki = dwojaki. Flk.	Džiwiny, mn.; Flurname bei Köln.
dwójcy: dwójcy pó dwu, zwei mal zwei. MKr.	džiwjenc, a, m.; Wilderer, Wilddieb.
Dwójnca, ž. (na dwójncy): Flurname bei Köln.	E.
dyhelna trubka: arteria. Sw. r.	ertnica, y, ž.; Mundhöhle.
dylk (? delk), m.; Sprosse der Leiter. AKr.	H.
dymjeńc, m.; Atmosphäre. Luž. 60.	hadriwy, streitsüchtig. Flk.
dyrchnička, i, ž.; Anagallis. (bot.)	haniba; n. př.: to je do šije nutř haniba; to dyrbjało će do šije nutř haniba być, solltest bis an den Hals erröthen. z l.
Dż.	Hanežka = Hańžka, Hpt. 1736.
džakowliwosć, ž.; Dankbarkeit. MKr.	

hanitba, ž., probrum. Sw. r.
Hantuž, Antonius. AK. 1720.
haštroman = čsk.: hastrman.
z l.

hat; černski (bei Łomſke), du-
binski (bei Lippitsch), holči,
lučinski (Litschenteich bei Radibor).

hejny, hejwanity, Schlächt. Sw.
hibjeńka nalětna, Orobus verna
(bot.).

Hilžbjecinka, ž., Elisabethinerin.
SN. 65.

hłodżawc, m., esuritor, Hunger-
leider. Sw. r.

hłohončina, ž., Weißdornge-
strüpp. Sw.

Hłohow; Wulki Hłohow, Groß-
glogau. PKr.

hłós; n. př. bjez hłosa wołać,
rjećić, aus vollem Halse, un-
melodisch schreien. BKr. r.

hłosyk, m., vocula, Stimmen,
AKr.

hłowa; n. př. ma hłowčku, ist
eigenſinnig; — po swojej hło-
wje jěć, wujěć, nach seinem
Sinne thun. Flk.

hłowny pjenjez, Kopfgeld. MKr.
hłubjowk, m., Strunkkraut. SN.

63.

hłuchosć, hłuchota, ž., Taub-
heit. HD.

hłupowc, m., Dummkopf. Flk.
hladać; n. př.: ničo druhe do
rukow njehlada hač žeńtwa,
es steht nichts anderes bevor

(erwartet nichts anderes, bleibt
nichts anderes übrig), als Hei-
ratħ. z l. — to so rjenje
hlada, das sieht schön aus (anst.
germ. to rjane won hlada).
hladanc, m., Blicker. Sw. sl. r.
Hněwsecy anstatt Něwsecy, přir.
Gnewtitz.

hnój; hnój hłupy, erzdumm.
hod, m., juridice: terminus. Akr.
hódnostař, m., Würdenträger.
SN. 65.

hólčistwo, sr., puerilitas. Sw.
hólstwo, sr., puerilitas. AK.
1720:

hoňtwjeř, m., Jäger. SN. 65.
hora; hory, Feldname in Radibor
und sonst häufig.

horjatosé, ž., Brennwerk, Heiz-
kraft. SN. 62.

horjejši, der obige. SN. 60.

hornowc = horjeńc. Luž. 60.
Hósć, m., Feldname bei Radibor.
hotowy; tež: schwanger (euphe-
mij. bei Mädchen). z l.

hotownosć = hotowosc. BKr. r.
Hrabowka, Bergname, prašiwa

Hrabowka, bei Kleinbauzen.

hratwjā = gratej. Sw. sl. r.
hréjawka, ž., Wärmlaſche. SN.

63.

hrěšniwośc, ž., Sündhaftigkeit.
Flk.

hrjebica, ž., Graben. Sw. r.

Hrodźki, mn., Fels bei Demiš.

hrom; n. př.: z hromom zajaty,
vom Blitze getroffen. Sw. r.

hrono; n. př.: z hronami, vicis.	jenorukač, m., Einhändiger. Sw. sł. r.
AKr.	
Hronmus, Hieronymus. AK. 1720.	jenowokač, m., Einäugiger. AKr.
Hronowy, mn., Flur bei Ramina und ehemal. Dorf.	jenuški, einzig, unicus. AKr.
hrubjan, m., Grobian. Serb. VII.	Jérkecy, Herbigsdorf. SN. 61.
hryzło = hryzadło. Flk.	jězdnistwo, sr., Reiterei, equi-
hudanka, ž., Muthmaßung, Ver- muthung. Serb. XIII.	tatus. AKr.
husańka, ž., Arabis (bot.).	jězomčk = jězončik. Sw. sł. r.
hustostupc. m., Bältnar, asturco, gradarius. Sw. sł. r.	jićna = wić. Sw.
	jićče = hišće. Sw.
Ch.	jićli = dyžli. Sw.
chycić; n. př.: jomu so jeje chce, begehrt concubitus mit ihr. z l.	johlnik, m., Nadler. Sw. sł. r.
	juh; n. př.: wone je juh, es thauet = wenn es beginnt zu thauen, oder wenn der Frost nachlässt. PKr.
J.	jutrowski, österlich. Flk.
jac, demum (wjac). Sw.	južny; n. př.: južne wjedro, Thauwetter; južny wětřík, Thauwind. PKr.
japoštołka, Apostolin. MKr.	
jatosć, ž., Gefangenſchaft. AKr.	K.
jawpa, ž., Schuppen in den Haaren.	kaćica, ž., Wasserlinje, Lens palustris. Sw. sł. r.
jebač, m., Betrüger. Sw.	kadženc = kadnik. MKr.
jebanc, m., Betrüger. Flk.	kalic, m., Strunkfraut. SN. 62.
jědmiwosć, ž., Eiter. AKr.	Kamjeńcy, Feldname bei Köln.
jědnjenca, ž., diaeta. Sw.	kamjenik, m., Steinmeß. Sw. sł. r.
jednodzéluch, m., Monokothledon.	kansle, tež: ungeschičte, große Fußbekleidung, bes. Schuhe. z l.
Łuž. 61.	kanslować, mit derartiger Fuß- bekleidung schwerfällig auftre- ten. z l.
jednostajny, einförmig. SN. 66.	kašlak, m., Hüster. HD.
jědojćitosć, ž., Gifthalitigkeit. SN. 60.	kawka; n. př.: kawki předa- wać, gaffen. Flk.
jědźny = jědny. Włd. 1787.	
jehnica, ž., agna, Mutterſchaf.	
Sw.	
jenitkosć = jeničkosć. MKr.	

kaznistwo, sr., Gesetzgebung, Bucht. HD.

kedźbniwość = kedźbliwość.
MKr.

kedźbniwy = kedźbliwy. MKr.
kejsawka, ž., kleines Fräderchen.
z l.

keklenje, sr., Komödie. MKr.
kěp, m., Thor, stolo. AKr.

kermušeř, m., Kirmesgäst.
keztrak = kezak. z l.

kiény, traubentreich, uvifer. AKr.
kijenca, ž., malleus lotatius. AKr.

kipitosć, ž., Trieſe. AKr.
kipjawa, ž., destillatio. Sw.

kipjawc, m., Triefäugiger. Sw.
sł. r.

kisalčk, m., Oxalis acetosa,
Sauerampfer. Sw. sł. r.

kiwica = kibica. z l.
klast = plast. Sł. r.

kłokownik, m., sagittarius,
Bogenschütze. Sł. r.

kłubušk, m., Knäuel.
klejeř, m., Flücher. Flk.

klep, m.; n. př. kosa ma dobrý
klep, die Sense ist gut ge-
dengelt; hdyž kosa dobrý

klep nima, dha njerěže. z l.
kleskawosć, ž., Klatshäufigkeit,

Klatshäufcht. HD.

klin; klinčki bić, müßig herum-
schlendern. z l.

klinčaty, flingend. Sw. r.
klinčki, Feldname bei Basantwiš.

kliskotaty, undisonus. AKr. =
pliskotaty, pluskotaty.

knihownica, Bibliothek. Sw.
knježnastwo, sr. = knježni-
stwo. Hpt. 1735.

knotwišćo = knocišćo. z l.
knychćik (?) knysćik = knysk.
Sw. sł. r.

koblić so (koblju so) equio. Sł. r.
kobyłka, ž., kleine Stute. SN. 62.

koché = kocht. Sł. r.
kołmazka = kołmaznička. z l.

kołoběh, m., Kreislauf. PD.
kolenawc, m., compernis. Sw.

konašk, m., tež pola AKr.
konjemcař, a., m., Stallmeister.

SN. 59.

kopřiwka, dim. zu kopřiva.
MKr.

korbina. ž., Maulkorb. Sw. sł. r.

korbjęf, m., Korbmačer. SN. 62.
korpizna = škorpirzna. Sw.

kosčeńja, ž., Knochenmühle.
SN. 64.

kostyrja = kostrjawa. z l.
Kosy hrjebja, Feldname bei

Raßlau.

kotery = kotry. AKr.
Kotołka, rěčka pola Skanec.

kotryžlem, uterlibet. AKr.
koža; n. př. hač do kože zmok-

nyć, bis auf die Haut naß
werden; — někomu za kožu

lezé, jemandem Ungelegenheit
bereiten; někomu na kožu

hić, jemandem zu Leibe gehen,
streng behandeln. Někoho
bić, zo so jomu myše za kožu
lahnu, jemanden so schlagen,

daß ihm Striemen anlaufen. Joho koža swjerbi, ihn juđt das ſeſſ. z l.
krajič = dim. zu kraj. MKr.
krajowniſtwo, sr., regio, Landschaft. MKr.
kralownje, adv. königlich. MKr.
kraseńka, ž., Schönheit. Serb. VI.
krejowak, m., Blutstein. SN. 61.
krejpřelawc, m., Blutvergießer.
AK. 1710.

Křemjenje, mn., Name des Steinbruchs bei den Uebigauer Brüden.

křčeńk = khřćenc. MK.
krepčička, dim. zu krepa. MKr.
křiničer, m., arcularius. Sw.
křiwjena, ž., Krümmung. Serb.

XIII.

křižmo, sr., Chryſam. Sw.
krjuda, ž., Dual. SN. 60.
krótkowidženc = krótkowidžiwc. Sw. sl. r.
Krušwicy, mn., Flur bei Köln.
krywak, m., Deedstein. SN. 60.
krywc; třechikrywc, Daňdečer.
Sw. sl. r.

kubłaniča, ž., alumna. Sw.
kubłanik, m., alumnus. Sw.
kubłočah, m., Güterzug. SN. 66.
kubłowſtwo, sr., Güterkomplex.
SN. 65.
kubołtnica, ž., phytonissa. AKr.
kubołtnik, m., phytonicus. AKr.
kudžerancy, mn., Łodzeń, cirrhi,
cincinnus. AKr.

kulečk, auch Cylinder. Sw. sl. r.

kulosypc, m., Kugelspritze, Mitraileuse. HD.

kulowatka, ž., Kaulquappe.
kupčenje, sr., Handel, Geschäft.
MKr.

kupnik = kupe. AKr.; Sl. r.
kurkojty, einfältig. z l.

kuſčatko = dim. von kus. z l.
kwěćić; kwěcacy, kwěčachu.
Hpt. 1736.

kwěkańca, tež: Erdspalte. Sw. r.
kwiju, salio. AKr.

Kh.

khabłatosć = khablawosć.
Khapica, ž., Feld bei Stroſčib.
Khaponki, mn., Flur bei Droben.
khastnica, ž., Raſtanie. Sw. sl. r.
khilač, m., ein Pferd, das beim
Gehen den Hintertheil stark
ſenkt. z l.

khimjełka = khimjelka. Sw.
sl. r.

khłódźadło, sr., Sonnenthau,
Droſera (bot.).

khłóścatko, sr., Lebtermäulchen.
HD.

khłósciwiſosć, ž., Naschhaftigkeit,
Genäßigkeit. HD.

Khopač, m., der Hügel zwischen
Niedergurig und Krečwitz.

Khopow, m., Anhöhe vor Bautzen
auf der Muskauer Chaussee.

khopowc, m., Kuppe. SN. 59.
khorhej, khorhejčka = khorhoj.

MKr.

khowańca, ž., conditorium. Sw.

khrobliwy. ſeč, fühn. MKr.
khudzinc, m., Armer. Serb. VII.
khwalbnosć = khwalnosć. Sw.
r. MKr.

khwalitosć, ž., jactantia, Prahlerei. AKr.

L.

łamańca; kamjenjow łamańca,
Steinbruch. AKr.

łaznik = łazeńk. Sw. sł. r.

łazojnik = łazeńk. Wosk. 1725.

łažawa, ž., Mädchen, das sich
gern Abends herumtreibt. z l.

łarny = zelharny. Flk.

Łopuška, ž., Wieſe bei Radlau.

Łucyja; Lucia. Sw. zl. (Schimpf-
wort).

Łucina, ž., Flur bei Radibor.

lučlanosć, ž., Kienhaltigkeit. HD.

łuka; byča, čelča łuka.

Łukaš = Lukaš. Sw.

łuša, ž., Slapper (ein Unfrau
im Getraide). z Radw.

L.

lambora, Gemeindeherold, Ge-
meindebote. z l.

lebik, m., Lanzette. HD.

lebikojty, lanzettförmig. HD.

lebišćo, sr., hostile, Lanzenstange.
AKr.

lebjeńk, m., lancearius. Sl. r.

lěhańca, ž., dormitorium, Schla-
gemach. Sw.

lěkorcowy kamušk, filicula. Sw.

lesnié so: heučeln, sich schön dar-
stellen. MKr.

lěsnina, ž., Waldstrecke.
lěsnjak, m., Buschmann.
lěša kurwota, Haselhuhn. Sw.
sł. r.

lěšnja, ž., Haselnuß. Sw. sł. r.

ležeć, frant darniederliegen.

ležomnosćer, m., Liegenschafts-
besitzer. SN. 62.

liba, ž., Fäfersleifsch, Fleischfäser,
Muskelfleisch. z Radw.

lidrak, m., Verschwender. MKr.

lichia, ž., foenum. AKr. Bius.
Sw. r. Wucher.

licharstwo, sr., Wucher. MKr.

licoćić, wuchern. MKr.

lichot, m., Wucher, das Wuchern.
MKr.

linak, m., Gagea (bot.).

Lipica, ž., Leipzberg bei Elstra.

liška; sebi lišku činić, verun-
treute Sachen heimlich sam-
meln; lišku zehnać, einmal
etwas veruntreuen. z l.

Lišonc, Wieſe und Busch bei
Radibor.

lóhkomysl, ž., Leichtfünf. Flk.

losa, ž., Krug, fidelia. Sw. sł. r.

lóstarc, m., Lüftling. Hpt. 1735.

ludožerc = ludzizerc. KP. 67.

ludźo; n. př.: wjele do ludzi
khodži, er geht viel unter den
Leuten, in Gesellschaft; — ma-
pjenjezy na ludżoch, er hat
Geld bei den Leuten außen-
stehen. z l.

lutniwy = zlutniwy. MKr.

lutniwość = zlutniwość. MKr.

luty; n. př.: luty Němc, der
blos deutsch redet. Stock-
deutschher. Flk.

M.

mačeřnosé, ž., Mutterſchaft MKr.
mačk, m., Dotter, vitellus. Sw.

sł. r. AKr.

małowažnosé, ž., Geringſchäzung.
Flk.

małyńska, ž., Kleinigkeit. Flk.
mały; tehdom běše wón mały,

damals ward er geboren. z l.

malinka, ž., Minute. SN. 60.

malinowka = malenowka. SN.

66.

malučki = malički. Sw. r.

mandželstwo rozložić, die Ehe
trennen, scheiden. MKr.

Marija; zelowa Marija, —

MariäWürzweihe. — šépk(?).

Marije, annuntiatio BMV. z l.
mazankojty, bischen schmužig,

der sich aus Schmuž nicht viel
macht. z l.

mazawy, schmužend. Luž. 61.

měć; mam za to, ich vermuthe,
meine, halte dasfür; mam to
za jědž, ich nehme dieses für

(anstatt) Speise an, halte dieses
für eine Speise; mam tebje
za sprawneho, ich halte dich

für gerecht; kak so to ma?
wie verhälst sich das? měj džak,

habe Dank; tu maš, da haſt
du, da nimm. z l.

měnik, m., Pfand, Lösegeld. Sw. r.

měšenka, ž., Bastardpfanze.
Mišonki, Wiesen bei Stroščib.
mitruša, Kuhname. (bystruše
čsk.)

mjaknosé, ž., Ekel (im Magen).

Flk.

mjećina, ž., Carex. AKr.

mjedwica, ž., Bärin, ursa. AKr.

mjehč, m., Moll. HD.

mjehkiwc, m., Weichling. AKr.

mjehkiwstwo, sr., Verweichlich-
ung. AKr.

mjehkliwc, m., Weichling. MK.

mjełk, mjelk, m., farina. Sw.

Mjelčak, Waldname bei Mortke.

mjelkowny, tykanc, farreum.
Sw.

mjelušk, m., pilum. Sw.

mjerwica, ž., Häufen. SN. 60.

mjerwina, ž., multitudo, wogende
Menge. Flk.

Mjezdrohi, mn. (bjez, drohi),
Flur in Köln.

mjezhoběh, m., Saftlauf. HD.

mjeztym, unterdeß, vorderhand,
einstweilen.

mjeztymny, zeitweilig, proviso-
riisch, interimistisch.

młodźenčina, ž., Jugendalter.
AKr.

młodzik, m., Jüngling. Serb. IV.

młodzo; auch: Jugendzeit. mło-
dzo přecy njetraje, Jugend-

zeit dauert nicht ewig; sebi
młodzo skazyć, dem im Mut-
terleibe befindlichen Fötus scha-

den. z l.

- mlóčnař = mlóčnak. SN. 66.
 mnohočnje, vielfach. MKr.
 mnohosćiwy, reichlich. Flk.
 Modlišća, mn., Flur bei Wetrau.
 modžić so; n. př.: wote wšech
 bokow so modži, es zieht sich
 von allen Seiten leichtes Ge-
 wölk zusammen. z l. Ber-
 gleiche: rozmod.
 mochotka, ž., Moosrose. HD.
 móšničkař, m., Taschendieb. Sw.
 sł. r.
 móšnik, m., Beutler. Sw. sł. r.
 mozhowc, m., Gehirnmarf,
 Rückenmarf. SN. 65.
 mózlowaé, widerßäntig reden.
 MKr.
 mózlowanje, sr., widerßäntiges
 Gerede. MKr.
 mrějenc, m., morticinum Sw.
 mróčelnawy, wolfig. MKr.
 mróčnojty, wolfig. MKr.
 mudrijenc, m., Sophist, Klügling.
 MKr.
 mudrowčik, dim. zu mudrowc.
 Sw.
 muchornica, ž., Fliegenpilz. RS.
 17.
 Muškowitztwo, sr., Rußland.
 Flk.
 muženje, sr., Brählen, Erfüllen.
 MKr.
 myjenca = myjnica.
 myjeński, Waſch-. SN. 61.
 myleř, m., Störer, Betrüger. Flk.
 mylk, m. = zmylk. MKr.
 mysliwośc, ž., Phantasie. MKr.
- N.
- naběžk, m., Anlauf. SN. 60.
 nadarmo = podarmo. Wsk. 1724.
 nadkedźba, ž., Aufsicht. HD.
 nadkosc kolenowa: Kniescheibe.
 Sw. sł. r.
 nadlöhé, m., armus. Sw.
 nadlěhawc, m., incubus. Sw.
 nadlěsnik, m., Waldauffeher.
 nadsuknja, ž., Ueberrodt. SN. 62.
 naduwačk, m., Blasebalg. Sw.
 sł. r.
 naduwak, m., Blasebalg. AKr.
 naduwanstwo, sr., Aufgeblasen-
 heit. BKr.
 nadwjeŕchnosc, ž., Suprematie,
 Oberherrlichkeit. HD.
 nadwobuwaf = nadwobuwak.
 SN. 69.
 nadwočo; auch: palpebra. Sł. r.
 nadwojnosć, ž., Doppelsinn. HD.
 nadwojny, doppelt, doppelsinnig.
 nahnuć, zu etwas bestimmen, an-
 regen, bewegen. Flk.
 nahnuće, sr., Antrieb. Flk.
 nahramc = nahrabc, Geizhals.
 Sw. sł. r.
 nahramstwo = nahrabnistwo.
 Flk.
 nahromadźowaé, iter. zu nahro-
 madžić. MKr.
 najskeřsi, wahrscheinlich, muth-
 maſlich. SN. 65.
 nakažeństwo, sr., Verderben.
 nakidwar, Auflader (?), Ablader
 (?) beim Düngerfahren. Ha-
 dametz. r.

- nakhěža, ž., Saal. Serb. III.
 nakhopié, anhäufen. Flk.
 nałožk, m., Aufwand. MKr. AKr.
 nałožliwośc, ž., Anwendbarkeit.
 SN. 62.
 nałožnosć, ž., Gewohnheit. Sl. r.
 MKr.
 nalik, m. = lik. Sw. sl. r.
 naměranc, m., Erbe. PKr.
 namk, m., Fund. SN. 60.
 namócnik, m., Gewaltthäter, Ver-
 gewältiger. HD.
 namrěwc, m., Erbe, haeres. PKr.
 namrěwki, mn., haereditas. AKh.
 1720.
 namrěwstwo, sr., Erbschäft. AKr.
 namrjeňk, m., Erbe, haeres.
 PKr.
 namrjeř, m., Erbe. AKr. PKr.
 namyslować, vermiethen. SN. 65.
 napinačk = napinak. Sw. sl. r.
 napjenjez, m., Aufgeld, Hand-
 geld. Matth. Gramm. 182.
 napjerać, extimulo. Sw. n. př.:
 zas ée djaboł napjera, bringt
 dich der Teufel wieder her.
 Serb. V.
 napjerak, m., irritator. Sw.
 napjeršeń, m., Fingerhut. Sw.
 sl. r.
 naplaćenje, sr., Anzählung. SN.
 62.
 naplaćić, anzählten. SN. 69.
 napodobnjeňka = napodobnina.
 HD.
 naporst, m., Fingerhut. RS. 17.
 napowačk, m., Kanne. Sw. sl. r.
- napředkny, anterior. AKr.
 napřećiwk, m., Gegentheil, Gegen-
 faß. HD.
 napřečnosć, ž., Widerwärtigkeit,
 Mißgeschid. HD.
 napřekornosc, ž., Widerspruch.
 MKr.
 naramjenc, m., Schultertuch,
 Humerale. HD.
 nasadźowanje, sr., Konglo-
 ration. MKr.
 naslědjeř, m., Nachfolger. Sw. r.
 nasmaleny, eingebraunt. MKr.
 nasmalić, einbrennen, aufbrennen.
 MKr.
 nastajnosć, ž., instantia. AKr.
 nastaw, m., Ziel, Endziel, in-
 tentio. AKr.
 nastołpnik, m., Säulensteher,
 Stylite. HD.
 naš; auch: Religionsgenoffse. n.
 př.: wón njeje naš, er ist
 nicht von unserer Religion. z l.
 natyk, m., Stöpfel. RS. 52.
 nawabjeř, m., Verlöcher. Flk.
 nawjedrica, ž., Wetterglaš. HD.
 nawróćenica, ž., clavus, Fall-
 riegel, Hebelriegel. AKr.
 naučnosć, ž., Gewohnheit. MKr.
 nazběh hórski, clivus, AKr.
 nazběhnyc, anheben, zur Rede
 bringen. Sw. z l.
 nazdačny, scheinbar. KP. 63.
 nazdalši = nazdalny. MKr.
 nazemčan, m., Erdbewohner,
 Erdenbürger. M. Přid.
 nazjawnje, offenbar. MKr.

- nažranosć, ž., *Fressucht*. SN. 68.
někelko, aliquot. Sw.
nimopučnosć, ž., *Ahweg*, *Irrweg*.
MKr.
njebohradk, posthumus. Sw.
njebjesčan, m., *Himmelsbewohner*. M. Přid.
njecyły, nicht ganz. Włd. r. 1787.
nječujacy, nječujaty, gefühllos.
Flk.
nječujosć, *Gefühllosigkeit*. Flk.
nječerpliwośc, ž., *Leidenslosigkeit*.
PDr.
nječerpliwy, nicht leidensfähig.
PDr.
njedawnosć, ž., nicht lange ver-
gangene Zeit. Serb. I.
njedobjerny, unerföpflich. HD.
njedodnitosc. ž., *Unergründlich-
keit*. MKr.
njedopytajnosć, ž., *Unerforschlich-
keit*. Flk.
njedorosćina, ž., adolescentia.
AKr.
njedosahk, m., *Mangel*. HD.
njedosahnitosc, ž., *Unzulänglich-
keit*. MKr.
njedowěritosc, ž., *Mistrauen*,
diffidentia. Sw. r.
njedowěrny, mißtrauisch. Flk.
njedupjenc, *Ungetaufter*. PKr.
njehańbiw, m., procax. Sw.
njechcyćiwośc. ž.; *Unlust*. SN.
61.
njejenajki, ungleich. SN. 62.
njekedźbniwy — njekedźbliwy.
MKr.
- njekóněnity = njeskónčny.
MKr.
njekrésčan, m., *Unchrist*. MKr.
njekhabłaty, fest, standhaft. HD.
njekhablity, njekhabliwy, unter-
schütterlich. Flk.
njekhmanc, *Taugenichts*. AKr.
njekhmanča, ž., weiblicher Tauge-
nichts. AKr.
njelepak, m., *Tölpel*, unbehöl-
fener Mensch. HD.
njlětny, minderjährig. MKr.
njemdrusk, m., *kleiner Wildfang*.
HD.
njemiłosciwy, unbarmherzig.
PD. r.
njemjerzaty, unverdroffen. Flk.
njeparomny, unentbehrlich. SN.
61.
njepičk, m., *Nichttrinker*. Sw. sl. r.
njeplek, auch: *Unfrau*. Sl. sl. r.
njepoddanosć, ž., *Exterritoriali-
tät*. Kath. Pos. 71.
njepodwolnosć, ž., *Ungefälligkeit*,
Unbotmäßigkeit. Flk.
njepokojnik, m., *Ruhesünder*. HD.
njepołnolětnosć, ž., *Minder-
jährigkeit*. SN. 65.
njepolépšity, unverbesserlich. HD.
njeporadnosć, ž., *Miswachs*. Flk.
njepokojny, tadellos, untadel-
haft. Flk.
njeprawo, sr., *Unrecht*. MKr.
njeprawnosć, ž., *Unrechtmäßig-
keit*. MKr.
njepředobytnosć. ž., *Unbesieg-
barkeit*. MKr.

- njepřekladnje, unüberlegt. Flk.
njepřeměrny = njepřemě-
rjomy.
- njepřewidny, unüberschätzbar, un-
absehbar. SN. 67.
- njepřiležnosć, ž., Ungelegenheit,
ungelegene Zeit. BKr.
- njepřiprawnosć, ž., Ungelegen-
sein. MKr. AKr.
- njepřirunity, unvergleichlich. HD.
- njepřistupny, unzugänglich. KP.
63.
- njepučny, unwegsam. MKr.
- njerostliwc, m., Mineral. Luž. 60.
- njerozložliwosć, njerozložnosć,
ž., Unzerlegbarkeit. MKr.
- njerozložny, njerozložniwy, un-
zerlegbar. MKr.
- njesé; jim hišće noša, die be-
kommen noch Kinder. z l.; što
to njese? was für einen Er-
trag hat das? z l.
- njeskónčitosć, Unendlichkeit. Flk.
- njeskutk, m., Unthat.
- njeskutkowny, unthätig, unwirk-
sam. MKr.
- njeskutkownosć, ž., Unwirksam-
keit. MKr.
- njeslónny, unschmaußhaft. z l.
- njeslužowny, ungefällig. Flk.
- njesmjerćeny, ungetötet. Sw. r.
- njespłodny = njepłodny. Sw.
- njespuščitny, unerlässlich. MKr.
- njespuščomny, unerlässlich. SN.
61.
- njesrědkownje, unmittelbar.
MKr.
- njestajnosć, ž., Unbestand, Un-
gleichheit. Wld. r. 1787.
- njestaroscíwy, sorglos Flk.
- njestronitosć, Unparteilichkeit.
SN. 61.
- njestrózny, unerschrocken. MKr.
- njestruchny, unbetrübt. Flk.
- njeswjatosć, ž., unheiliges Wesen.
MKr.
- nješkódny, unschädlich. Flk.
- njetajenosć, ž., Aufrichtigkeit. HD.
- njetajeński, ungeheuchelt, ohne
Heuchelei. Flk.
- njewjadki, unverschens. Sw. r.
- njewjadkosć, ž., plötzlicher Zu-
fall. MKr. AKr.
- njewidžatki = njewjadki. Flk.
- njewjeselo, sr., Mißvergnügen.
MKr.
- njewiniwosć, ž., Unschuld. Flk.
- njewobhladnosć, ž., Unvorsichtig-
keit. SN. 63.
- njewobhladny, unvorsichtig.
- njewobroény, unabwendbar. SN.
66.
- njewobstojnosć = njewobstaj-
nosć. MKr.
- njewobžernosć, ž., Naschhaftig-
keit, Lusternheit. MKr.
- njewobžerny, genäschig. MKr.
- njewosobnitosć, ž., Unscheinbar-
keit. MKr.
- njewotwisnosć, ž., Unabhängig-
keit.
- njewučenc, m., amusus. Sw.
- njewučujitosć, ž., Unfühlbarkeit.
MKr.

- njewukliw^c, m., Ungelehrter. RGr.
 njewuprajitny = njewuprajny. MKr.
 njewurjekniwy = njewurjeknity. MKr.
 njewuslēdžniwoś^c, ž., Unerforschlichkeit. Flk.
 njewustačny, njewustatny, unausstehlich. MKr.
 njewustatnosć, ž., Unausstehlichkeit. MKr.
 njezakoński, ungefährlich. KP. 63.
 njezamožnosć, ž., Unvermögen. MKr.
 njezamožitosć, ž., Unvermögen. MKr.
 njezamylnitoś^c, ž., Unfehlbarkeit. MKr.
 njezawinjeny, unverduldet. MKr.
 njezawuzdženosć, ž., Zugelosigkeit. MKr.
 njezbožnik, m., Unglücksfind. HD.
 njezležnosć, ž., Unbeugsamkeit. HD.
 njezmylniwoś^c, ž., Unfehlbarkeit. MKr.
 njezmyslnosć, ž., Irrsinn. MKr.
 njezmyslny, finnlos, insensatus. AKr. MKr.
 njezranity, unverlebtlich. Flk.
 njezwjadny = njezwjadły. Flk.
 nježenitosć, ž., Cölibat. MKr.
 noha; n. př.: wón je nohi zwrócił, er ist gestorben.
- nohatka, ž., Name eines Vogels. RGr.
 nohawc, m., Strumpf. Sw.
 Nowišća, mn., Flurname bei Wartha.
 nowjeńk, sr., Novize, Katechumene. HD.
 Nowošća, mn., Flurname bei Wartha.
 nowotnikaf, m., Neuerer. MKr.
 nowotwarba, ž., Neubau. SN. 62.
 nóżnik, m., Messerscheide. Sw. sł. r.
 nuhleška, mn., Augenwinkel. Sw. sł. r.
 nuknicaŕstwo, sr., Verwaltung. Sw. r.
 nutriši, innerlich. Wsk. 1725.
 naženc wodowy, Veronica anagallis. (bot.)
- P.
- padliwy, hinfällig. Flk.
 padnješćo, sr., Schindanger. M. Přid.
 palečny = ? česk.: valečný.
 paleňšćo, Brennmaterial. BKr.
 palen(i)k, m., ustur, Anbrenner, Brandstifter. AKr.
 palnosć, ž., Brennbarkeit, Brennfähigkeit.
 parać, leicht voracern = podworać. z l.
 parańca, ž., = podwork (z Wotrowa).
 pasak, m., Dasypes six cinctus. SN. 59.

Pasowka, m., Name eines Teiches.
paškowr; młode paškowry wu-

běrac = někoho na to waš-
nje za bławna poměć, zo je-
mu ze zawjazanymaj wočo-
maj do hromadki njerjada
masnyé dadža.

patoržica. Mögliche Erklärung:
po-torožica, t. j. wopomnječe
přebywanja swj. Marije před
(pa = pola) torožom (wro-
tami) Bethlehema.

patronča, ž., Patronatſche. SN.
66.

pazornik, m., Ornithopus. (bot.)
pěstwa, ž., colaphus. Sw.

pěstuju, colaphizo. Sw.

piceny, auč: fett, dic. AKr.

picowny, Futter-. Sw.

pisanik, m., Maler, pictor. AKr.

pisanki, mn., Äpfelorte mit
rothen Streifen im Fleische.

pišcel = hwiždzel. MKr.

piščalka, auč: schmächtiger
Mensch.

pitnica, ž., Trinkhalle. SN. 67.
pjastuju, beohrfeige. AKr.

pjastwa, ž., Ohrfeige. AKr.

pjatniki, mn., Fünflinge. SN. 62.

pjatyry, fünferlei, fünfartig. MKr.
pječowač na so; attendere sibi.

PKr.

pječwa, ž., Aufmerksamkeit, Ob-
acht; bjeť so na pječwu. PKr.
(přir.: čsk. pečovati.)

pječ; pnjeju, pnjeješ, pnjeje;
woda so pnjeje (pnje), das

Wasser staut sich (durch natür-
liches Hinderniß). z l.

pječerak = pječorak, Fünf-
pfenniger. z l.

pječica (přir. pjata): z pječicu
stupam = z wopječicu, re-
pedo. Sw.

pjelnjak, m., gefüllter Krautkopf
(Speise). z l.

pjelnjeńk, m., etwas Angefülltes.
z l.

pjelški, mn., = pjeluški. Flk.

pjerdawa, schmales Pfeifchen aus
Weidenrinde ohne Holzeinsatz.
płaćk; na płaćk spěwać, weiner-
lich singen. Flk.

płotmo = płotno. z l.

płowša, Gesöff, schlechtes, faides
Getränk. z l.

płucawa, ž., Lunge. RGr.

plapotačnosć, plapotačstwo, di-
cacias, Geschwätzigkeit. Sw.
plećiwo, sr., Geflecht, Gewebe. PD.
plečniwość, ž., Röhlheit. AKr.

plepotać = plapotać.

plepotawka, ž., Plaudermaul,

Plaudertasche. MKr.

pletно, sr., Geflecht. z l.

pnječe, sr., Einflemming.

pnjejska žilka, nervulus, Mus-
kel. AKr.

po; n. př.: po prócy, in Folge,
durch Arbeit; tón swoje pje-
njezy po prócy nima, der hat
sein Geld nicht durch Arbeit
verdient (sondern durch Erb-
schaft u. dergl. erhalten); ně-

komu po próstwje jěć, jeman-
dem eine Bittfuřre thun. z l.
pobrachnosć, ž., Mangel. MKr.
pocći, iſt substantivisch, nicht
adjektivisch, also nicht: pō-cty.
pag. 473.

počakać, expecto, ein wenig
warten. Sł. r.

počapla = počepiwa == smor-
žowe zele, Prunus Padus,
Faulbaum. z l.

počesćiwość, Ehrerbietung. Sw.

počinstwo, sr., Tugend. Flk.

počemnić, verdunkeln. MKr.

počemny, dunkel. RGr.

podark, m., donarium. Sw.

podarmny, vergeblich. Flk.

poddroždne piwo, Unterhefen-
bier. SN. 61.

podepjera = podpjera.. Flk.

podkowc, m., Hufeisen. SN. 61.

pódlak, m., Besitzer (verächtlich).

podlěhawc, m., succubus. Sw.

podlěs, m., Niederwald. Serb. IV.

Podležawka, Flurname bei Spitt-
wiß.

poliliwak, m., unterschlächtige
Mühle.

podmok, m., durch Wasser unter-
wühltes Erdreich. HD.

podmokać, durch Wasser, Feuch-
tigkeit, unterwühlt werden. z l.

podoł, m., convallis. Sw. AKr.

podplacić, bestechen.

podplatać, ž., untersegter Flecf.

podplatać, einen Flickfleck unter-
segen. z l.

podpłatk, m., Flick-flecf. SN. 65.

podrjenca, ž., vibex; auch AKr.

podroha, ž. Sw. r. (in Einzahl.)

podróžnistwo, sr., Wanderschaft.

Flk.

podstajnosć, ž., Weſenheit. MKr.

podstejnoscé, ž., substantia. PKr.

podsuwk, m., Unterſchobenes.

podtorožk, m, porticula. AKr.

podtwark, m., podium. Sw.

podvodna kačka, Tauchente, Fu-

lica, Mergo. Sw. sł. r.

podwórski, höflich. Sw. sł. r.

podźelić, betheilen.

pohnadžić, begnadigen.

pohnadžity, begnadigt. Flk.

pohon, m., Antrieb. Hptm. 1735.

pohončić, futschiren. Flk.

pohončować, futschiren. MKr.

pojedny, einzeln. MKr.

pokazačk, m., index, Zeiger,

Weiser. Sw. sł. r.

pokaznja, ž., Anzeige, Anzeichen.

SN 60.

pokazowačk, m., index. AKr.

pokiprić, auflođern. MKr.

pokhility, geneigt. Hptm. 1737.

pokhlóšćenka, ž., Leckerbissen,

Delikatesse. HD.

pokhodka, ž., Spaziergang. HD.

pokhostać, bestrafen.

pokhostanje, sr., Bestrafung.

MKr.

pokhwaleř, m., Lobredner, Lob-

hudler. MKr.

polkórčo, sr., römischer Scheffel,

semodius. Sw.

połkřidleř, m., Halbflügler. Luž. 60.
 połkula, ž., Halbkugel. HD.
 połkulny, halbkugelig. HD.
 połnolětnosć, ž., Volljährigkeit. SN. 65.
 połnomocnjenc, m., Bevollmächtigter. SN. 63.
 polečk, m., Bierpfenniger. Włd r.
 poliwka, schon bei Sw. sl. r. AKr.
 polóžnosć, Erleichterung. SN. 62.
 pomałkojty, langsam. SN. 66.
 pomjeňšic, verkleinern.
 pomnik; auch: nota, Anmerkung. AKr.
 pomocnosć, ž., Hilfsbereitschaft. MKr.
 ponjemdrje, toll, auf tolle, wilde Art. MKr.
 popadnjenc, m., Gefangener, Sklave. MKr. Sl. r.
 Popowk, m., Forst bei Leichnam.
 Popowka, ž., Anhöhe bei Radibor.
 popřeséhać, eine Zeit lang verfolgen. MKr.
 porch = kunc. Sw. sl. r.
 Pórizny, mn., Flurname bei Radibor.
 porjadnosć, vicissitudo, Abwechselung, Aufeinanderfolge. Sl. r.
 porjadstwo, sr., vicissitudo. Sl. r.
 pórkawa: Buckel bei der Sense, wenn diese zu breit gedengelt ist.
 porno; měrski proch so porno złotom runa: Märzenstaub ist so viel werth als Gold. z l.

porodk, m., Fötus. SN. 65.
 porodzica, ž., Gebärerin. Sw. r.
 porok; jemu so žaneho poroka dać njemóže, man kann ihm keinen Vorwurf machen, nichts Übleſ nach sagen. z l.
 porst; sebi za něčim porsty woblizować, sich die Finger danach lecken, etwas gierig verlangen. Někomu na porsty hladac, jemandem auf die Finger sehen, Acht auf ihn geben. Někomu přez porsty hladac, Nachsicht mit jemandem haben. Sebi něšto z porstow wucycać, etwas (gegen jemanden) ersinnen. Za pjeć porstow kupować, stehlen.
 poručik, m., Oberlieutenant. SN. 66.
 porudženje, sr., kurze Betrübnis. MKr.
 porudzić, ein wenig betrüben.
 porunitosć = porunosć. MKr.
 posčełko, sr., kleine Lagerstätte. HD.
 posebnik, m., Nachkomme. AKr. 1721.
 posebnistwo. sr., Nachkommenhaft. HD.
 posebniwość, ž., posteritas. AK. 1721.
 poselnik, m., Legat. AKr.
 póslo, sr., Nachricht, Botschaft. AKr. MKr.
 posłódź, ž., Geschmac (ästhetisch). MPřid.

posluchańca, ž., auditorium. Sw.
posłużbny = posłużny. MKr.

posłednik, m., successor. Sł. r.

posołnik, m., Legat. AKr.

pospolnik, m., Bundesgenoſſe,
foederatus. AKr. Sł. r.

pospolnosć, ž., foedus, Bünd.
Sł. r.

pospolny, gewöhnlich, ordinär.
Ludžo pospolneho rozoma,
Leute mit gewöhnlichem Ver-
ſtande. Flk.

posrědkować, vermitteln. SN. 62.

posrědnik, m., Mittler. SN. 60.

posrědnistwo, sr., Vermittelung.
SN. 62.

postelšeo, sr., Deckbett. Sw.

postrowa, ž., Gruß.

poswar, m., Tadel.

poswětny, weltlich. HD.

posyc, posykować, abmähren.
MKr.

posydnye so, posydować so, się
niederlassen. MKr.

posypica, ž., Streusand. SN. 62.

pošwiknyć, einen kleinen, leichten
Streich geben. MKr.

potamanje, sr., Verdammung.
MKr.

potčeć (něhdže), eine Zeit lang,
(einmal) irgendwo gesteckt haben.

poteptać, poteptować, zertreten;
zu treten versuchen. MKr.

pot(k)nak, m., strauſſelndes Roß.
Sw. sł. r.

potome, m., Nachkommen. Sw.
sł. r.

potomnistwo, sr., Nachkommen-
ſchaft. Flk.

potwark, m., Portulacca. (bot.)

potwora, ž., Ungethüm, Miß-
gestalt. Serb. XIII.

potymnik = potomnik. Flk.

potymny = potomny. Flk.

powědomosć, ž., Bewußtsein. HD.

powětr, Luft, schon bei Włd. ruk.

1788.

powoptać, powoptować, ver-
köſten. MKr.

powyšeńka, ž., Erhöhung, Estrade.

pozběh, m., clivus. AKr.

pozběhnyć, ein wenig erheben.

pozdać so (cum dat.): scheinen,
ſo vorkommen.

pozdaće, sr., auch: Meinung,
Trugbild. Serb III.

přadownik, m., Spinnerei, Spinn-
maschine, Spinnfabrik. SN. 61.

přadownja, ž., Spinnerei. SN. 64.

prahnić, verſiechen machen, to
(n. př. jałorc atd.) mloko
(= acc.) prahni, das (z. B.
Wachholder) bewirkt, daß die
Milch aufhört. z l.

prahnity, Zug-, jugalis. Sw. r.

přahny, Spann-. MKr.

prahora, ž., Urgebirg. Łuž. 60.

prahoriny, mn., Urgebirg. Łuž.
60.

prahréch, m., Erbsünde. HD.

přasleńca, ž., spindelförmige

Birnenart. z l.

praswětny, urweltlich, vorwelt-
lich. Łuž. 60.

prašćepjel, m., Urthonschiefer.
 Luž. 60.
 prašeń, ž., Frage. SN. 60.
 prawda; auch: Schlüsselring, cir-
 culus. Sw. sł. r.
 prawistwo, sr., Rechtsverhältniš.
 SN. 65.
 prawnje, rechtlidh. SN. 62.
 prawočin, m., Rechtsgeſchäft. SN.
 61.
 prawodawstwo, sr., Rechtsſprech-
 ung, Geſetzgebung. SN. 67.
 prawokhmanosć, ž., Rechtsfähig-
 keit. SN. 65.
 prawomny, berechtigt, rechtmäſig.
 HD.
 prawowěrc = prawowěrnik.
 přečinjawosc, ž., Lüderlichkeit,
 Verschwendung. MPřid.
 Přečink, m., Feldname bei Stro-
 ſchit.
 prečkomny, abwesend. SN. 65.
 přečnik, m., Diagonale, Durch-
 messer. SN. 62.
 přečeknjeńc, m., perfuga, Ueber-
 läufer. Sw. r.
 přečel, rodzeny přečel, Bluts-
 verwandte. Sw. r.
 přečelka, ž., Freundin. HD.
 přečerać, den Flachs durch die
 Flachsbreche ziehen, um die zer-
 brochnen Marktücke (pazdzeř)
 abzustreifen. z l.
 přečerpliwy, was erduldet werden
 kann. MKr.
 přečiwk, m., Hinderniš. SN. 60.
 přečiworyč, Gegenrede. SN. 61.

předdžeń, m., Vigilie. HD.
 předhrodzišće, sr., Vorſchanze.
 Luž. 60.
 předkedžbnosć, ž., Vorſicht. Flk.
 předkhladajnosć, ž., Vorſehung.
 MKr.
 předkojo, mn., Vorſahren. AKr.
 předkownik, m. = prjedownik.
 Hptm. 1736. Sł. r.
 předkhorhojnik, m., antesig-
 nanus. Sw.
 předlēs, m., Walbrand, Wald-
 ſaum. SN. 68.
 předmurja, ž., Bormauer. Hptm.
 1737.
 předpaženje, sr., propugnacu-
 lum Sł. r.
 předplačenje, sr., Postvorſchuš.
 SN. 68.
 předpósć, m. = předpóst. z l.
 předposoł, m., Vorbot. HD.
 předposołka, ž., Vorbotin. HD.
 předprawo, sr., Vorrecht. SN. 62.
 předtřěcha, ž., Vorbač, sug-
 grundia. Sw. sł. r.
 předwidomnosć, ž., Vorſehung.
 Flk.
 předwójsko, sr., Avantgarde,
 Vortrab. HD.
 předznamjo, sr., šhon AKr. Sł. r.
 překasawka = překasanc.
 překažka, ž., Hinderniš. SN. 65.
 překlepanstwo, sr., astutia. List.
 AK. 1716.
 překlus, m., Bruch. HD.
 překhadžeńca, ž., Gang, podium,
 ambulacrum. Sw.

překhwatny, -nje, übereilt. Flk. přelawc krjewje, Blutvergießer.

AK. 1710.

přelčak, m., d. männliche Theilnehmer an Spinngesellschaften.
z l.

přemož = přemoh; jedyn přemož druheho. z l.

přeničny, primitivus. Sl. r.

přeniwc, m., primas. Sl. r.

přenitby, mn., primitiae, Erstlinge. Sl. r.

přenjechař, m., der etwas zu läßt, nachläßt. MKr. Bóh je přenjechař zlósće, Gott läßt das Böse zu.

přenjechowac = iter. zu přenjechać. MKr.

přeplet, m., Gitter.

přeprać so, sich durchschlagen. Flk. přepraskać, durchbringen, verthun, verschwenden. Flk.

přepraskař, m., Verschwender, Bräßer. Flk.

přeprašowak, m., Examinator.
AKr.

přepuć, m., Paß. Luž. 60.

přeradzeństwo, Berrath. MKr.

přesadzeňka, ž., Karpfenstrich.
SN. 66.

přeslědowař, m., Verfolger. SN.
65.

přeslědzeř, m., Forscher. Flk.

přeslědzić, durchforschen, durchspüren, benašchen.

přespěwać, absingen, abbeten;
durch Singen übertreffen. Flk.

přesudženje, sr., Gericht, Verurtheilung.

přesudźniwość, ž., Kritelei, Splitterrichterei. MKr.

přetoplowař, m., Verschwender.
Sw. sl. r.

přewěcowanje, sr., transsubstantatio. PKr.

přewidžeńosc, ž., Durchsichtigkeit. MKr.

přewobročeć, umkehren, verkehren, umwenden.

přewodzeństwo, sr., Begleitung.
HD.

přewosobne, insbesondere. MKr.

přewoznik, Fährmann. Serb. V.

přezcylnje = przecylne. Flk.

přezměrnosc, Uebermaß. MKr.

přezpolnik, m., peregrinus. Sl. r.

přezpolny, gemeinschaftlich; n.
př.: přezpolne Boha česowanje, gemeinschaftliche Gottesverehrung. Flk.

při; při swęcy, bei Lichte, Abends.
přibližny, et -nje; annähernd.
HD.

přiboh(o)wc, m., Götzendienier.
MKr.

přibyće, sr., auč: accidens. PKr.

přihlad, m., Buschau.

přihladař = přihladowař. Flk.

přihladnik, m., Buschauer. AKr.

přihladowaňca, ž., Amphitheater.

přihon. m., Butrieb. SN. 66.

přihotowny dzeń, Rüfttag. Sw. r.

přikladnosć, ž., Mustergültigkeit.
MKr.

- příkrótčeńka, ž., Abkürzung. HD.
přikušic, verkürzen. Flk.
- přilépjenc, m., Angeklebter, einer,
der sich an jeden hängt. HD.
- přilěsny, an den Wald grenzend.
SN. 68.
- přilizowak, m., Tellerlecker,
Schmeichler. Sw. sl. r.
- přimjenc, m., Pseudonym. Luž.
60.
- přimjezny, affinis, angrenzend.
Sw.
- pripa, dünnflüssige Exkrementa.
- připodawafka, ž., Handlangerin.
MKr.
- připoložić, dazulegen.
- připołozk, m., Bulage. SN. 67.
- připoručić, anbefhlen.
- připoručosć, ž., Verordnung.
Flk.
- pripot, m., Diarrhoe.
- pripotać = prjapotać.
- připraw(n)jenc, m., Präparand.
HD.
- připrawnišćo, sr., Präparanda.
HD.
- připrawnosć, ž., Einrichtung,
Fertigkeit, Bereitschaft. MKr.
- připróstwa, ž., suffragium, Für-
bitte, intercessio. Sw. Sl. r.
- přirězk, m., recisamentum. Sw.
- přisadk, Verlust, Einbuße. HD.
- přisahawc, m., der falsch schwört.
MKr.
- přisalenje, sr., Annäherung. SN.
60.
- přisalić, annähern.
- přisloda, Verleumder, Denun-
ciant. Serb. XIII.
- přislónčko, sr., Nebenjonne. z l.
- přislušeńka, ž., Zubehör. SN. 65.
- přisobny, et -nje, privatus. Sw.
MKr.
- přispěchować, herbeibefördern.
Flk.
- přisudnik, Gerichtschöffe. SN. 69.
- přitomník, m., Zeitgenosse. Flk.
MKr.
- přítwjerdzić, befestigen, anfügen.
SN. 61.
- přiwěrski, abergläubisch. Flk.
- přiwjazba. ž., alligatura. Sw.
- přiwjaznik, m., vacerra, Säule
zum Anbinden der Ross. Sw
sl. r.
- přiwolić, einwilligen. AKr.
- přiučnik, m., tyro. Sl. r.
- přiwuk, m., Gewohnheit, Uebung.
HD.
- předomstwo, sr., Vorzeit. Flk.
- próčam, vibro. AKr.
- próčawa. ž., schon Hptm. 1737.
- próčawnik, m., fundibularius,
Schleuderer. AKr. Sl. r.
- próčel, ž. = próčawa. Sw. sl. r.
- próstny, steif. Flk.
- Protc, m., Dorf Brietiš. z l.
- prózniča = prózdnica. z l.
- próznota, ž., Leere. BKr.
- pucherkać, Blasenfuß. Trips.
- puklet = pa-klét.
- puntačk, m., Einfünder. Sw.
- pupjenc, m., Knospe, Auge
gemma. Sw. sl. r.

putać, fesseln.

pychawy, stoż. Sw. r.

pyrina, ž., Flugaſche, favilla.
AKr.

pyšniwy, stoż. Sw. r.

R.

raddawaćnosć, ž., Freigebigkeit.
BKr.

rachelstwo, sr., Nachſucht. z l.

rachnowačk, m., Ziffer, numerus.
AKr.

raznosć, ž., Typus, Charakter.

SN. 60. reblicy, Krippen, praesepium.
Sw. sł. r.

rěčnistwo, sr., Flußgebiet. SN. 63.

Rěchty = Rychty, Flur in Köln.

rić; rić na někoho drć, den

intern gegen jemanden reden,
ausperren. z l.

rjadnić, ordnen. BKr.

rjep = rjap. Sw.

rjosa = rosa. z l.

róčnosć, ž., Jahresfest, Festlich-
keit. Flk.

rodstwo, sr., Blutsverwandtschaft.

SN. 65.

rodženy přečel, Blutsverwandter.

Sw. r.

rodžišćo, sr., Geburtsort. SN. 60.

rohač, auch: Schrotter, Lucanius.

Sw. sł. r.

rosa: na rosu khodzić, zu abend-

lichen Zusammenkünften (des
Gefindes) auf der Dorfau
gehen. z l.

rosčeńja, ž., Gewächshaus. SN.

62.

rosicina, ž., Gewächs. Serb. I.

rosować = na rosu khodzić. z l.

rozbrojeř, m., Verschwender. MKr.

rozček, m., diffugium. Sw.

rozčerać, dehisco. Sw.

rozdalenje, sr., Distanz, Ent-
ferntsein. AKr.

rozdrjebnosć, Theilbarkeit. HD.

rozdrjebny, pułverifirbar.

rozdrjebotać, zerbröckeln. MKr.

rozdryptać, corrodo. Sw.

rozdželba, ž., divisura. Sw.

rozesćerać, displicare. Sw.

rozeznawadło, sr., Unterscheid-
ungszeichen, Merkmal. Serb. V.

rozkatosć, Neue, Verknirschung.

rozkładny, detaillirt. BKr.

rozkoleny = rozkłoty. MKr.

rozkopaćtwo, sr., Einbruchs-

Diebstahl. AKr.

rozložk, m., Disposition. SN. 60.

rozložniwy = rozłożny. MKr.

rozmazk, m., Mensch ohne Muth;

sedzi tam kaž rozmazk. z l.

rozmjerwić, disturbare. Sw.

rozmjerwjenje, sr., disturbatio.

Sw.

rozmnožawosć, ž., Vermehrungs-

fähigkeit, Vermehrungstrieb.

HD.

rozmordk, m., Teig, Sauerteig.

Sw. r.

rozmryrać, verwischen.

rozmryk, m., Verwischung. HD.

róznościcie, scheiden. MKr.

rozpjenejčenosć, ž., Verzweigung.
HD.

rozpjerešenosć, ž., Zerstreutheit.
rozpjerešér, Verſchwendere. Flk.

rozplacnejk, m., pastillus. Sw.

rozpolomnik, contemplator. Sw.

rozpolomica, contemplatrix. Sw.

rozruk, m., Sprung. Łuž. 61.

rozruklosć, ž., Sprödigkeit. HD.

rozputać, entfesseln. HD.

rozpyrkać, dissipare. Sw.

rozpyrkanje, sr., dissipatio. Sw.

rozažeńk, m. = rozraz, Vero-
nica. Sw. sł. r.

rozsažnosć, Umfaßlichkeit, Aus-
breitung.

rozsobnić, dispesco. Sw.

rozsyknyć, disseco. Sw.

rozščépk, m., Schisma.

rozščépnik, m., Häretifer, Schis-
matiker. HD.

rozščépnistwo, Häresie. HD.

rozšérjawosć, ž., Ausbreitungsfähigkeit, Ausbreitungstrieb.
HD.

roztasać, auflösen.

roztasany, in Kleidern, die nicht
gut passen, da sie nicht ordent-
lich angezogen sind. z l.

roztoki; n. př. roztoki khlěb
= skórka; „roztoki“ dicitur
de mollibus induratis. PKr.

roztorhk, m., Riß, Zerwürfnis.
SN. 68.

rozwučny, gelehřig. HD.

rozwuzdženosć, Bügellosigkeit.

rozwuzdžić, entfesseln. HD.

ručnik, m., Bürg. PK. 1705.
rudźba = zrudźba.

ruka; ničo druhe do rukow nje-
hlada, hač žeńtwa, eś bleibt
nichts andres übrig, als zu
heirathen. BKr. z l.

rukniwosć, Bürgschaft. SN. 65.

runica, Gleichung. SN. 60.

runik; auch: Alteršgenosse. AKr.

runoscíwosć, ž., Gleichförmigkeit.
MKr.

runownik, m., Nachahmer, aemu-
lator. Sw. r.

ryč; so z někim do ryči dac,
mit jemandem ein Gespräch an-
fangen. z l.

ryčnišćo, sr., Rednerbühne. Kat.
Pos. 71.

ryčeřnosć, ž., Tapferkeit, Ritter-
lichkeit. MKr.

rža (per metathesin: žra), ž. =
rož, Korn. Flk.

S.

sačkować, hädēln.

sačkowany, gehädelt (?) (z. B.
Fransen bei Lüchern). z l.

sadk, m., Saž, Bodensaž.

sadźba, auch: Taze. Łuž. 60.

sadźizny, mn., Bodensaž, sedi-
mentum. Sw.

sambyće, sr., substantia. PKr.

samjeńca, ž., Einfiedelei. HD.

samobažnosć = město samo-
pašnosé; přir. česk.: samo-
bažnost'; bažiti, verlangen,
ersehen. HD.

- samodruhosć, Schwangerschaft. SN. 61.
- samolubstwo, sr., Eigenliebe. SN. 61.
- samomysl, ž., Eigenfinn. Flk.
- samownik, m., Einfiedler. HD.
- samownja, ž., Einfiedelei. HD.
- samstejnosć, substantia. PKr.
- scěnwa = šcónwa. Sw. sł. r.
- sčin = scěn. z l.
- sčinać, detrunco. Sw.
- sčinanje, sr., detruncatio. Sw.
- sčinidło, sr., Rohr, Griffel, callamus. HD.
- sčinina, ž., cannetum. Sw.
- sčinowa hejka, Rohrfolben, Typha. Sw. sł. r.
- sedžidło, sr., Sessel. Muč.
- selnik, m., salarius. Sw.
- seprošna = suprošna. Sw. sł. r.
- Serbinka, ž., Wendin. z l.
- skački konjace, Pferderennen. SN. 65.
- skiwlwy, quaerulosus. AKr.
- skiwo, sr. = skiwla. z l.
- sklačeny, gefräummt; dyrbju cyły sklačeny ležeć. z l.
- sklačić, frümmen.
- składziwość, ž., Nachdrud. RGr.
- sklučadło, sr., Brechbaum, orea. Sw. sł. r.
- skradžiwosć, Geheimniß. MKr.
- skradžiy, geheim.
- skrudnosć = skludnosć. MKr.
- skrutnyć, fest werden. MKr.
- skhrobłosć = khrobłosć. Flk.
- skhrobiwy = khrobły. MKr.
- slabina, auch: Schwäche, Flk.
- ſchlechtes Getraide. z l.
- slabuch, m., Schwächling.
- słódki; někomu słódku hubu sčinić, jemandem vergeblich Hoffnung machen. z l.
- słodnojtosć, Süßlichkeit. MKr.
- służbař = službak. SN. 64.
- slynić, umbrare. AKr.
- słyńka, ž., umbella. AKr.
- słyšnosć, ž., Gehör. AK. 1705.
- slaknjeć, m., morticinium. Sw.
- slěborak, m., Silbererz. SN. 61.
- slěbušk, slěpšk (?), m., Anschnitt des Brodes. z l.
- slěbyrnik = slěbornik. MKr.
- slědž, ž. = slěd, m., z l.
- slěkać so, sich häuten.
- slěkańca, ž., apodyterium, Ausfleidezimmer. Sw. Sw. sł. r.
- slink (von slina, spuma) = šlink. AKr.
- slinjokózka, Schleimhaut. SN. 63.
- smjeć; smeji hubu, lachenden Mundes, mit lachendem Munde. MKr.
- smjertnić, abtöten. BKr.
- smjertniwość = smjertliwość. MKr.
- smjetana = sporušk, auch: flockige Wolkenbildung; na njebiesach so tajka smjetana čini. z l.
- smorže; wowče smorže, Ziegenbart (Pilz). z l. Ty smorže wěš, što po émje zjěš, hač mušku abo rózynku. z l.

smykańca, ž., Eisſchleife, Schleif-
plaß. MPřid.
smykawa, Rutschbrett. SN. 60.
sno, sr. = son. Sw.
so; daj sebi to być, laß das sein.
sobuwina, ž., Mitschuld. MKr.
sotřica, ž., Stieffchwester. Flk.
sowjeŕka, ž., Amaryllis orien-
talisch. (bot.)

spalenki, Verbranntes. SN. 60.
spjeńosć, ž., Widerspruch. Flk.
spjeračnosć, ž., Widerſchlichkeit.

MKr.

spjerak, m., Rebellen. Flk.
spjeranski, rebellisch. Flk.
splahnik = splahownik. SN. 65.
splahnosć, ž., Geschlecht. BKr.
spočíeŕ, Gründer. Włd. r. 1788.
spočink, m., Verstand, ingenium.

Sw. sł. r.

spolnje, mit, zusammen. MKr.
spopadańc, mancipium. Sł. r.
spožčonk, m., Leibgeding. PKr.
spytaďlo, sr., Prüfstein.
spytańka, Versuch, Experiment.
spytnik, m., Förscher. SN. 60.
srjedźef, m., Mittler. PKr.
stajak, m., Stollen (beim Huf-
eisen). SN. 61.

stajić; krej stajić, Blutung
stissen. z l. Je so jomu sta-
jił, hat sich ihm widersežt. z l.
stajny; to je twoja stajna wu-

ryć, das ist deine beständige
Aušrede. z l.
starak, m., der sich unnöthige
Sorgen macht. SN. 63.

starowski, alterthümlich. HD.
starowstwo, sr., Alterthum. HD.
stawič = stawčk. MKr.
stawidło, sr., Staffel, Malbrett.

Sw. sł. r.

stnica = snicy. Sw. sł. r.
stołpowc, m., Baſalt. Łuž. 60.
stopjeń, m., Grad. SN. 60.
stopnjo, Fuß (Maß). SN. 66.
stotera = Jahrhundert. MKr.
stronitosć, ž., Einseitigkeit, Par-
teilichkeit. SN. 60.

stroniwośc, Parteilichkeit. SN. 60.
stróžnje, erschreckend, erschrecklich.

Wsk. 1725.

stup; stup za stup, Schritt für
Schritt. Flk.
stupnišćo, sr., Stufenleiter. HD.
sudownik, m., Civilrechtsbuch.

SN. 65.

suchojty, hagerer Mensch. z l.
suknica, ž., tunica. Sw. r.
surowstwo, sr., Grausamkeit,

grausame Behandlung. HD.
susod; pl. susodža: Religions-
nachbarn, anderer Confession,
z. B. sagt der Katholik euphe-
mistič: naši susodža džensa

njeswieća, die Lutheraner ha-
ben heute keinen Feiertag. z l.
susodski, nachbarlich. Flk.
sušenosć, ž., Austrocknung. SN.

62.

swěćenc, m., Šenit. Łuž. 60.
swětla muška, Johannisfäserchen.

z l.

swětleńca, ž., Glanzpunkt.

swětlon, m., Kronleuchter. Kat. Pos. 71.
 swětski, Łatien-. KP. 63.
 swinc = šwinc, Dachs. Sw. sl. r.
 swjatočnica, Heiligtum. Flk.
 swjatoknejstwo, Hierarchie. HD.
 swjatowstwo, Heilighthum. Sw. r.
 swjedženišćo, Festplatz. SN. 64.
 swjedženosć, Feierlichkeit. SN. 62.
 swobodomurnik, m., Freimaurer. HD.

swójbność, Familiarität. SN. 60.
 swušk (?), m., Juli. AK. 1704.
 sydlak, m., possessor. Sl. r.
 sydlešćo = sydlišćo, Wohnsitz.

SN. 65.
 sydrjenje, Quarzbildung. Sw. sl. r.
 syłrik = sylobik. Flk.
 syń, ž. = scén, Schatten. Sw. r.
 synina, ž., Heuwerth. SN. 62.
 synojtosć, ž., Heuwerth. SN. 60.
 sytota = sytosć. MKr.
 syty; do syteje wole, völlig
 genug. MKr. z l.

sywc, m., Säemann. Sw. r.
 sywnik, m., Säemann. MKr.

S.

šcórę = škorc. Sl. r.
 šcebotawka, ž., Plaudertasche,
 Plapperliese. MKr.
 šcěcina, ž., Sauborsten. Sw. sl. r.
 šcěpk Marije, annuntiatio BMr.
 (wokoło Njebjelćic, Ralbie.)
 Šcerniče, mn., Forst bei Milkel.
 šcětkojty, bürstenartig.

šcětkować, abbürsten. SN. 67.
 šepotawka, Plappermaul. MKr.
 šeptawc = šeptak. Sw. sl. r.
 šerina, ž., Breite. Muč.
 šesčhranik, m., Sechself. HD.
 šesčorak, Sechsbeuter, Bienen-
 stoc̄ mit 6 Schwärmen. SN. 64.
 šibalnje, schalkhaft. AKr.
 šija; jomu ničo po šiji njeñđe,
 er kann nichts schlucken. z l.
 šik; to žane šiki njejsu, das ist
 unerhört. z l.
 šikowny = šikny. MKr.
 šipnica, ž., Käfer. Wld. r.
 1788.
 Šipy, mn., Flur bei Droben.
 škala, ž., Hammel. Sw. sl. r.
 škórnica, ž., cothurnus. Sw.
 škórň = skorin, dokelž wo-
 buče ze skoriny (lyka) džé-
 lane abo plećene. HD.
 Šlobanca, ž., Flur bei Droben.
 šmergula, ž. = Prunus Padus,
 Faulbaum, počapla (wok. Ku-
 lowa).
 šmjata, ž. = šmatańca. Flk.
 štožkuli; za čožkuli. MKr.
 štyrijojak, m., Bierbeuter (Bie-
 nenstoc̄ mit 4 Schwärmen).
 SN. 64.
 šubja, ž., Eisloch, Lustloch (im
 Teiche). Serb. IV.
 Šumlow, m., Schimpfname für
 Elstra. z l.
 šwjerč; auch: Brustwarze. Sy
 maćeri šwjerčiki zjědł, wenn
 jemand Grind am Munde hat.

T.

tady; dotad, bis dahin. MKr.
tatrawa; je z rozřežnějeneje wjer-
bjaceje skory zwita, do šero-
kosce bězaca, deleka z hlo-
woncom překlota a ztwjer-
džena piščel, kotař ma hako
hubnik „pjerdawku“ zasa-
dženu. HD.

tehdymši = tehdysi. MKr.
teptańca winowa, Weinpreße,

Kelter. AKr.
točizna, ž., Flüssigkeit. HD.
točizninski, Flüssigkeits=. HD.
tołk, m., Druck. PD.
towařšnja, ž., Gesellenhaus. Kat.

Pos. 71.

trajnje, dauerhaft. SN. 62.
trapjenje, sr., Abmühung. AKr.
traš; ka(k) zo traš, vielleicht.
MKr.

třeňnišćo, Schießplatz. SN. 64.
trojak, Dreibeuter, Bienenstock
mit 3 Schwärmen. SN. 64.
trubač, m., tibicen. Sw.
tružnik; swjatoho Tružnika
swjećić, blauen Montag machen.
(z Radw.)

tryskawc, nugator, auch: AKr.
tučnik = tučjak.

tuchlo, sr. = tuchla. MKr.
tukrajny, inländisch. SN. 60.
twaridło, sr., Baumaterial. HD.
twjerdawc, hartmäuliges Pferd.
Sw. sł. r.

tymjo, sr., vertex, Scheitel des
Kopfes. Sw. sł. r.

tysačnik, m., Chiliaſt. HD.

tysačnistwo, Chiliaſmuš. HD.
tywny = tyjny. BKr.

W.

wabidło = wabjadło. HD.

wabitosć, ž., Reizbarkeit.

wabjeńc = wabjak. HD.

wabjeństwo, Łodźmittel. MKr.

wačatko = dim. zu waka. Łuž.

60.

walečnosć, ž., volubilitas. AKr.

wapawka, ž., Lichttpuze. Sw. sł. r.

warbizna, ž., Erwerb. MKr.

warjowca, ž., Röchin. Sw. sł. r.

wašnosć, ž., Passion. Serb. XIII.

wažić; to so wažeše, es war
auf dem Scheidepunkte, der
Erfolg war ungewiß, das
konnte fehlgeschlagen. z l.

wěc; wěcy (plur. tant.), euphe-
mistič für Menstruation; swo-
je wěcy nima, sie hat nicht
die monatliche Reinigung. z l.
wěčnik, Sachwalter. K. khěr.

1720.

wěčnje wěčničko, ewig und
immer. z l.

wějawka, ž., ventilabrum, auch:
AKr.

Werle, mn., Flurname bei Groß-
sauberniš.

wěšća, m., Wahrſager. Sw. sł. r.
wičnišćo, sr., Marktſleden. SN.

60.

wičeńka, ž., Hedysarum. (bot.)

Widno, sr., Wien. AKr.

widzeńčko, sr., Mittel zum Anſehnlichmachen; načinačk woſuška rěka widzeńčko = štóż jón dostanje, budže na rejach widzany. z l.

widžu; njewidžu do pisma, kann die Schrift nicht erkennen; ſehe nicht ſo gut, daß ich ſie leſen könnte. z l. BKr.

Winca, ž., Hauskomplex vor dem Schmedvížer Bade. — it.: Hügel bei Quoos.

Winčki, ein Feld bei Radibor. wječeńica, ž., refectorium. Sw. wjedźeć; někomu wjedźeć dać, fund thun.

wjelestroność, ž., Vielseitigkeit. SN. 61.

wjeližny = włožny (wok. Kułowa).

wjerćawka, ž., Spiranthes autumnalis. (bot.)

wjerchnosé, Obrigkeit. Hpt. 1736. wjerchowe, superliminare. Sł. r.

wjeršnica, ž., Oberin. HD. wjertawosé, Unbeständigheit. HD.

wjesčan, mn., wjesčenjo, Dorf- bewohner. Flk.

wjeselnik, m., Lustling. HD. wjeselohra, ž., Lustspiel. MPřid.

wjeznik, m., Fuhrmann, Fahrer. AKr. 1705.

Włosančki, mn., Kolonie bei Hochkirč. Luž. 60.

włoski hroch, Kichererbse, Cicer. AKr.

włosyčk, m., Härchen. Flk.

wlečawka, decipula, Falle. AKr. wlečistwo, Vogelfang. Sw. sł. r. wobarać; wobaraj mi (nicht mje) psa

wobbiwk, m., Beschlagnahmen. SN. 63.

wobčeža, ž., Beschwerde. wobhladajnosé, Umsicht. MKr. wobhladnik, explorator. AKr.

Sł. r.

wobhrodźeńca, ž., Verschanzung.

Sw.

wobjeďzk = wobjeďz. MKr.

wobjerk, m., Beute. MKr.

wobkasać, umgürten. Sw.

wobkasany, cinctus. Sw.

wobkask, m., cingulum ventrale.

Sw.

wobkopac, -ować, behäden.

wobkopny, Hadfrucht. SN. 61.

wobkrućeństwo, Firmament. AKr.

wobkrutnosé, firmitas. Sł. r.

wobkhadźniwość, ž., Gewandtheit im Umgange. Muč.

wobkhowować, wobkhowuju, (1. pers. sing.) Flk.

woblhaf, Verläumder. Sw. sł. r.

woblička, mn., Augenlüber. z l.

woblizančka, ž., Speicheldeckerin. Sw.

woblowy muž, Riese. Flk.

wobmjeznosé, ž., Beschränktheit. HD.

wobmjezny, beschränkt.

woboječny, beiderseitig. SN. 62.

wobpóslać, beschicken. SN. 61.

wobrědk, adv. spärlich. z l.

- wobronik, assertor, Vertheidiger. Sw.
 wobskoržer, Ankläger, Kläger. HD.
 wobstarawosć, ž., providentia. AK. 1710.
 wobstatk, Bestand, Bestandtheil. SN. 60.
 wobsyđnosć, ž., Besitzthum, Seßhaftigkeit. SN. 61.
 wobsynitosć, ž., Schatten, Schein. Sw. r.
 wobšikowanje, sr., Wiß, Beſchwaltung MKr.
 wobšer, ž., Umfang, Peripherie. SN. 62.
 wobšerić, in Furcht verſetzen. z l.
 wobšernosć, Volumen. SN. 62.
 wobwisk, m., appendix. Sw.
 wobželić, bereuen. Flk.
 wočerstwić, erfrischen. MKr.
 woči; za wočomaj, hinter dem Rücken, in Abwesenheit. z l.
 wóčkawc, Kleinäugiger. Sw. sl. r.
 wóčny kosmik, cilium. BKr.
 wočolić, poliren. Sw.
 wočepačk, stuparius malleus, Sw. Stock zum Ausklopfen des Flachses. z l.
 wodnjanka, Hydrocharis. (bot.)
 wodowosć, Wassergehalt, Wasserhaltigkeit. SN.
 wodzacy, wasserreich, bewässert. Flk.
 wodžanosć, Wässerigkeit. SN. 66.
 wodžećić, kindisch werden.
 wodžibacić, heiser werden. SN. 62.
 woheńbluwařka, ž., feuerſpeiernder Berg. Luž. 60.
 wohida, ž., Entſtellung, Abscheu. PKr.
 wohladać; do toho so wohladam, um das siehe ich nicht; do tebje so wohl., ich mag dich nicht.
 wohladwaněko, Spiegel AKr.
 wohledz; wohledz so do tebje, do toho, laß ihn, es fahren.
 wohnjostroj, Feuerwerk. SN. 67.
 wohrawjenje, Abscheu, Ekel. MKr.
 wochla, Schimpfname für zweideutige Mädchen. z l.
 wojasnić, verherrlichen. Sw. r.
 wojědnic, wojědosćić, vergiften. MKr.
 wojetnosćenje, sr., Vereinigung.
 wójnić, sr., Kriegsschauplaß. SN. 64.
 wojownosć, Wehrhaftigkeit. HD.
 wojowny, wehrhaft. HD.
 wokamjeňenje, Versteinerung. Luž. 60.
 wokisalić, verbittern. Flk.
 wokołnik, Nachbar, Anwohner. Serb. VI.
 wokołny = wokolny, MKr. z l.
 wokrasa, ž., Verherrlichung, Schmuck, Zierde. HD.
 wokulojcić, abrunden. PD.
 wokhablić, wanken machen.
 wokhudženje, Verarmung. MKr.
 wokhudžić, verarmen. MKr.
 wołojka, ž. Bleistift. SN. 66.
 wólba, ž., Wahl.

- wólbohmanoscé, *Wahlfähigkeit*. SN. 67.
- wolenje, *Wahl*, *Wahlaft*. AKr.
- wolićica, *Welpresse*. Sw. r.
- woliwoscé, ž., *Willkür*.
- wólniwc, m., *Lüftling*. MKr.
- wolóžnosé, ž., *Erleichterung*, *Bemöglichkeit*. MKr.
- Wólšički, *Busch* in *Bašančwiž*.
- womér, m., *Trost*. HD.
- womérjeć, beruhigen. Hptm. 1735.
- womjehčenje, *Erweichung*. MKr.
- womjeńšic, verkleinern. AKr.
- womłodnyć, sich verjüngern, jung werden. Flk.
- womnohosćenje = womnoženje. Flk.
- wonjawosé, *Duftigkeit*.
- wonjeswérnić, veruntreuen. Flk.
- wonjownoscé, *odoratus*, *Geruch*. AK. 1705.
- wonkownosé, ž., *Neuerlichkeit*, *Umgebung*. PD.
- wopadnik, m., defector. Sw.
- wopilc = wopilc AKr.
- wopisaćk, m., *Katalog*. AKr.
- wopity, betrunken. Sw. sl. r.
- wopjećica, ž., *Hintertheil des Wagens*.
- wopjeranje, sr., *Widerseßlichkeit*. MKr.
- wopjesć = wopjec. Serb. III. z 1.
- wopléchowaé, calvescere. Sw.
- wopokorjam, besänftigen.
- wopomjatk, m., *Denkmal*. AKr.
- wopravdnoscé, ž., *Wahrhaftigkeit*, *Wirlichkeit*. MKr.
- wopravdosé, ž., *Ernst*, *gravitas*. AKr.
- wopravjenosé, ž., *Berechtigung*. Kath. Pos. 71.
- wopušćnik, m., desertor. Sw.
- worštowc, m., *Feime*. SN. 64.
- wosamoćina, *Eingezogenheit*. HD.
- woslepjenje, *Verblendung*. MKr.
- woslinić, begeifern, mit Speichel beneßen.
- wosmina, ž., *Oktave*. HD.
- wosminka = wosmina. SN. 65.
- wosmjertnjenje, sr., *Abtötung*. BKr. r.
- wosmjertnić, abtötten. BKr.
- wosmorka, *Oktavformat*. SN. 65.
- wosobnić, absonderit. Sw. r.
- wospjat = wospjet. AKr.
- wosrédny, mittel. Łuž. 61.
- wóstaćk, m., *Carduelis*. AKr.
- wostarosé, ž., *Obsorge*. Flk.
- wostawk, m., *Rest*. Łuž. 60.
- Wosyk; Wulki Wosyk, *Groß-Tscheižig*. Radw. Matrik. 1778.
- woškorod = woškrot. Sw.
- woškrut = woškrot. Flk.
- wošmatanje, extricatio. Sl. r.
- wotankać, besser: wotamkać, von mykać, mikać, dessen erste Bedeutung „bewegen“, zweite: „schließen“ durch einen Hebel, welcher gesenkt wird. HD.
- wótcowstwo, sr., *Baterschaft*.
- wótestwo = wótcowstwo. Sw. r.
- wótčizna = wótčina. MKr.

- wotcěšam, ablacto. Sw.
 wotcísnyć, bei Seite werfen.
 wotdžéleńka, ž., Pensum, Aufgabe, zugetheilte Arbeit.
 wotebjerk, m., Abnahme. MKr.
 wotewrjować, iter. Flk.
 wotkasać, discingo. Sw.
 wotkermušić, sich bei der Kirmes abfinden. z l.
 wotkhilnosć, Abneigung. Flk.
 wotmachwař, m., Rüderknecht. Sw. sł. r.
 wotmjełkowanje, Verstummen MKr.
 wotpočny, ruhesam, Ruhe.
 wotpušcować, das Auseinander-
 treten der Hüftknochen der Küh
 vor dem Kälbern. z l.
 wotryć, Verabredung. MPřid.
 wotryčenje; tomu žane wotry-
 čenje njeje, der lässt sich nichts
 ausreden.
 wotščepnik = wotščepjenc.
 wottnu, amputo. Sw.
 wotužka = wotežka. Sw. sł. r.
 wotwisk, m., lemnisci. Sw.
 wotwlakować; so-, säumen,
 zögern; — wotwlakować něsto
 (n. př. pokutu) ausschlieben.
 MKr.
 wotwołařka, ž., Echo. PKr.
 wotwodžer, m., Ableiter. SN. 67.
 wotzynču, detono. Sw.
 wowutlu, elangueo. AKr.
 wozjew = wozjaw. HD.
 wozjewizna, ž., Offenbarung.
 Hptm. 1737.
- woznamoſcić = woznamjenié.
 Wsk. 1725.
 wozrudnić, traurig werden. MKr.
 wrječenka, Naja minor. (bot.)
 wšitkosć, All, Universum. HD.
 wšobójstwo, Pantheismus. HD.
 wubabotać, zu Ende plappern.
 MKr.
 wuběhańca, Rennbahn, Wettkauf.
 wučeńca, Gymnasium. AKr.
 wučeństwo, Unterricht. SN. 66.
 wučeńnica = wučeńka. MKr.
 wučink, Erfolg.
 wučiſćić so, purgiren, Leibes-
 frucht abführen, abtreiben. z l.
 wučliwy, gelehrig. MKr.
 wučownosć, Gelehrigkeit. PDr.
 wučwa = wučba. MKr.
 wućek; wućek lět, Flucht der
 Jahre. Flk.
 wućeknosć, ž., effugium. Sł. r.
 wućeku, effluo. Sw.
 wuduwačk, m., ausgebläfene Gi-
 ſchale. z l.
 wudyrmanca, ž., Agrimonia
 eupatorium. (bot.)
 wudželňje, efficaciter. Sw.
 wudželnosć, efficacitas. Sw.
 wudželny, efficax. Sw.
 wudželnosć, ž., Wirkung, effi-
 cacia, AKr.; Austheilungs-
 vermögen, Mittheilungsver-
 mögen. MKr.
 wudženc, m., Engel. MKr.
 wudžiceř, Fischangler. MKr.
 wudžiceřstwo, Fischerei. MKr.
 wuhłodać, abſchaben.

- wuhladnik, m., explorator. AKr.
 wuhot, Ausstattung. SN. 62.
 wuhrožka, Drohung, Warnung.
 wujězdná hra, Wagenrennen.
 HD
 wujězdž, m., Hafen. MKr.
 Wuježdk (anstatt: Wuješk), Dorf
 Wujsčke.
 wukačíe, ausmärzen. Luž. 60.
 (přir. česk. kaceti.)
 wukliwe, m., Lerner. RGr.
 wukrajan, Ausländer. SN. 62.
 wukut, m., Niſche. MPřid.
 wukhilić so, ausweichen. Flk.
 wuharny, verlogen. Wld. r. 1788.
 wulěsować, ausforsten. SN. 61.
 wulkoscíwosć, ž., Großartigkeit.
 MKr.
 wulkomysl, Großmut. Flk.
 wulkotnosć (wilketnosć), Groß-
 artigkeit. Sl. r. MKr.
 wumjeńca = humjeńca. z l.
 wumjenstwo, sr., Kunjt. Luž. 60.
 wumpak, onocrotalus. Sw. sl. r.
 wumučam, defatigo. Sw.
 wumučować so, sich abmühen,
 sich ermüden. MKr.
 wumučeny, ermüdet, defatigatus,
 Sw.
 wunamk, m., Befund. Muč.
 wupasć so, (mit gen. pers.) sich
 genug vor jemandem hüten;
 njemóžu so joho wupasć, kann
 ihm nicht genug ausweichen.
 — mit acc. rei: abweiden,
 abhüten: džečel wupasć. z l.
 wupasować so, sich hüten. MKr.
- wupikać, auspužen. z l.
 wupikany, aufgepužt, geschniegelt.
 MPřid. z l.
 wupinatosć, Volumen. SN. 62.
 wupłodnosć, ž., Ertragsfähigkeit.
 SN. 61.
 wuporokować, alles vorwerfen.
 MKr.
 wupřeradnik, Ausklatſcher. MKr.
 wupřestrjeňtwo, Ausdehnung,
 Fläche. SN. 62.
 wupřijeć, ergreifen. MKr.
 wupuć, Ausweg, Ausgang. HD.
 wuražnje, deutlich. Luž. 61.
 wuropinka = fem. zu wuro-
 pach.
 wusawanki, was beim Sieben
 durchfällt. z l.
 wuskušeř, m., Spion.
 wuskušeřtwo, sr., Spionage.
 wuslědk, m., Erfolg. HD.
 wuslěkać, ausziehen, berauben.
 wuslěkanosć, ž., Blöße, Entblöžt-
 sein. AKh. 1710.
 wusměšk, Spott, Hohn. MKr.
 wusmjenc, m., Spötter. Flk.
 wusmork, m., recrementum. Sw.
 wustatk, m., außenstehendes Geld,
 Außenstand. SN. 60.
 wustawanje, Ermüdung. MKr.
 wusušk, m., crustula. AKr.
 wušny; ty by tam něsto wušny
 był, du würdest dorthin taugen.
 wutasać so, endlich herauskom-
 men, endlich fertig werden; bu-
 džeš so skoro wutasać? z l.
 wutrałosć, ž., Ausdauer.

wutrobnica, Herzammer. HD
wutuchlu, exentero. Sw. AKr.
wuwěš(t)k, m., Aushängegeschild.
SN. 62.

wuwěwa, Luftpumpe. SN. 63.
wuwijnosć, ž., Entwickelungs-
fähigkeit. HD.

wuwjazny, löslich. Luž. 60.
wuwrić, aussließen, ebullio. Sw.
wuwučomnosć, ž., Abrichtungs-
fähigkeit. HD.

wuwužijnosć, ž., Ertragsfähig-
keit. SN. 61.

wuzamk, Ėkommunikation. HD.
wuzamknjenosć, ž., Abgeschlossen-
heit. HD.

wuzda = šanda (in der Kloster-
gegend).

wuzdalować so, sich gänzlich fern
halten. MKr.

wuzminyć so, sich enthalten. MKr.
wuznamješk, m., Anmerkungs-
zeichen. RGr.

wuznamnosć, ž., Bedeutsamkeit.
wužitk: 2) Kern in der Nachge-
burt der Kühe. 3) Gebären der
Kühe: do wužitka, na wu-
žitku, po wužitku.

wužohnowař, m., Ėorcist. HD.
wysoki; wysoka khodži, sie geht
hoch schwanger. z l.

wysokowažnosć, ž., Hochachtung,
Hochschätzung. MKr.

wzać; na so wzać, übernehmen;
k sebi wzać, genießen; někomu
něšto wzać, stehlen; za žort
wzać, als Scherz annehmen,

ansehen; za ruku wzać, bei
der Hand nehmen, fassen; za
džěco wzać, an Kindesstatt
annehmen.

Z.

z něčeho sebi něšto wzać, etwas
daraus entnehmen; to sebi
wzać njedam, das lasse ich
mir nicht ausstreiten.

Zabělač, m., Kieferwaldung bei
Nachlau.

zabić; pjenjezy zabić, Geld ver-
präßen, verthun; konje zabi-
jeć, Pferde zu Tode schinden,
überanstrengen, ruinieren. z l.
zabrinčeć, recrepo. Sw.

zacpjeř = zacpjer. K. P. 63.

začatk, m., exordium. Sł. r.

začeć, exordior. Sł. r.

zadowny = zadny. MKr.

zadžejk = zadžewk. MKr.

zadžeračk, m., Klette, Lappa.
Sw sł. r.

zahanik, m., profligator. Sw.

zahładzić, vertuschen, entschul-
digen. MKr.

zahorjeńc, Schwärmer, Eiferer,
Zelote. HD.

zahrać, das Spiel beginnen. MKr.

zaječeř, Hasenjäger. Serb. I.

Zajězor, m., Wiese bei Nachlau.

zakerčník, m., Straußdieb. HD.

zakitačk, m., Schutzmittel. AKr.

zakladzel, Gründer. Wld. r. 1788.

zakleće, sr., Fluch, Anathem.
Hptm. 1735.

- zakliwař, m., *Verflucher*. MKr.
 zakońdatstwo, sr., *Gesetzgebung*.
 SN. 67.
 zakonjosć, *Gesetzmäßigkeit*. HD.
 zakhiladło, sr., *Vorwand*, *Deč-*
 mantel. Sw. r.
 zakhudžić, *verarmen*.
 zakhudženy, *verarmt*. MKr.
 Załuki, mn., *Flur bei Kölñ*.
 zalehnyć; durje zalehnyé, die
 Thüre verstellen, *vertreten*.
 MKr.
 zalemk, m., *Einbug*, *Bruch*.
 Zalěs, m., *Flur bei Nachlau*.
 zamachawa, *clavus*, *Fallriegel*,
 Senkriegel. AKr.
 zamjelčeř, m., *Berchweiger*. Flk.
 zamjelknjeny, *verschlossen*. SN. 65.
 Zamjenki, pl., *Flurname bei*
 Kamina (bei Radibor). Kann
 heißen: *Wechselschlur* (zaměnjeć,
 zaměnki) oder *Schloßgrund-*
 stücke (česk. zámek, Schloß); der
 Sage nach stand dort einst ein
 Herrschäftshof.
 zamjetak, *sagena*, *Fischhamen*.
 Sw. sł. r.
 zamożeństwo, *Bermögen*. BKr.
 Bermögensmasse.
 zańdženitosć, ž., *Bergänglichkeit*.
 MKr.
 zańdženity, *vergänglich*. MKr.
 zańdžity (plur.: zańdžići), *ver-*
 gänglich. Flk.
 zankownik (lepje: zamkownik),
 m., *Schlosser*. Sw. sł. r.
 zapadak, m., *Klappe*.
 zapadnjenca, ž., *vorago*. Sw. r.
 zapadnjenosć, ž., *Bersunkenheit*.
 HD.
 Zapastwišća, *Feld bei Bašantwiż*.
 zapisnica, ž., *Notizbuch*. HD.
 zapjera čołmiska, *Anker*. AKr.
 zapłatk, m., *Entgelt*. SN. 60.
 započeř, m., *Aufänger*. Flk.
 započink, m., *initium*, *Anfang*.
 AKr.
 zapopadliwy, *empfänglich*. Flk.
 zapordk (město zaportk) = za-
 porodk. HD.
 zapowjesć = zapowiedź. MKr.
 zapówšk = zapowiešk. MKr.
 zapřazk = zapřadk. z l.
 zapuscenca, ž., *Wüste*. AKr.
 zaručenski, *Berficherungs-*. SN. 61.
 zaslužbosć, ž., *Verdienstlichkeit*.
 MKr.
 zasmalenc, m., *Gebrandmarkter*.
 Sw. sł. r.
 zaspanstwo, sr., *Schlafigkeit*.
 Luž. 60.
 zastarańca, *Bersorgungsanstalt*.
 zastarnik, m., *Alterthümler*.
 Serb. XIII.
 zastaranka, *Bersorgungsanstalt*.
 SN. 64.
 zastawnišćo, *Haltepunkt*, *Halte-*
 stelle. SN. 64.
 zastojnosć, ž., *Amt*. MKr.
 zastudnyć, *verkühlen*. MKr.
 zastupniwosć, ž., *Stellvertretung*.
 MKr.
 zastupnosć, ž., *Stellvertretung*.
 zaſylbosć, ž., *Gegenliebe*. Flk.

- zasynarod, Wiedergeburt. Flk.
 zasypad, m., Rückfall. Flk.
 zasypřikhad, Wiederkunst. Flk.
 zasyšlužba, Gegendienst. Flk.
 zašlaha, Schranke, Barrière. HD.
 zatkáć, zatkam (zatkaju), zu
 weben anfangen. AKr. Sł. r.
 zatwark wozowy, zeta. AKr.
 zatwjerdny, verhärtet. Flk.
 zatyčka, Stöpsel. SN. 62.
 zawal, m. = zawałk PD.
 zawérka, ž., Hypothese. Łuž. 61.
 zawidźny = zawistny. Flk.
 zawiječk, m., Händchen bei Wein-
 rebe. Sw. sł. r.
 zawijeńka, ž., Vallisneria spi-
 ralis. (bot.)
 zawjert, m., Wirbel, Schwindel.
 zběhawa, ž., Heber, Hebel.
 zbijomny, fällbar, schlagbar,
 ſchlagfähig.
 zbožowka, ž., Fortuna. HD.
 zcelčknyć (lěpje: ztřelčknyć),
 bieſelnd entlaufen.
 zdać; ja so sebi zdam, ič
 komme mir vor.
 zdarniwy, ergiebig. Serb. VII.
 zdrjewić, verholzen. HD.
 zdryptam, derodo, wegnagen.
 Sw.
 zdých, zdyšk, m., Seufzer. HD.
 Zdžef, ž. = Zder.
 zdžeržwanosć, ž., Enthaltsamkeit.
 Włd. r. 1787.
 zečinić; to derje zečini, das
 thut wohl, das ist angenehm,
 das bringt angenehme Em-
- pfindung hervor, das bekommt
 einem wohl. MKr. z l.
 zejhrawajc, m., gesticularius.
 Sł. r.
 zejhrawajca, ž., gesticularia.
 Sł. r.
 zejhrawař, gesticulator. AKr.
 zejhrawařka, gesticulatrix. AKr.
 zejmać;zejmaj (scil. kharty),
 hebe (die Karten) ab.
 zelen, m., viretum. Sw.
 zelenjawka, ž., Gras (poetisch).
 Łuž. 60.
 Zeleńka, ž., Quelle bei Leichnam.
 zemjuměrstwo = zemjeměr-
 stwo. KP. 63.
 zeskutćić, verüben. MKr.
 zestawba, ž., Composition, Zu-
 sammensetzung. HD.
 zestup, Gruppe.
 zeswaknyc, verschwägert werden.
 SN. 65.
 zeswětnic, säkularisiiren, verwelt-
 lichen. Łuž. 61.
 zešerić so, sich erweiteru. Sw. r.
 zetrěć, abwischen. z l.
 zetrěwać, iterat, abwischen.
 MKr.
 zeznać, anstatt germ. znać wuk-
 nyć.
 zhdžežlem, undecunque. AKr.
 zhibnitosć, Biegſamkeit. MKr.
 zhłodać, alles aufführen. z l.
 zhłodnić, verhungern.
 zhłosować (vergl. česk. souhla-
 siti) übereinstimmen. MKr.
 zhonjenka, ž., Erfahrung.

zhromadnišćo, sr., Sammelspäß,	zmysłowny, finnlich. MKr.
Bersammlungsort, conciliabulum. Sw.	zmysliwość, Gesinnung. SN. 60.
zhromadžina = zhromadžizna.	zmyslnosć, Sinnlichkeit. Flk.
Flk.	zmysoł, m. = zmysł. MKr.
zhromadźnosć, ž., respublica.	znamječ, m., Zeichen. MKr.
AK. 1720.	znamječk, m., Merkmal. MKr.
zhusćenina, kompakte Masse. HD.	znamješk, m., Zeichen. Kat. knih.
zjebačnje, trügerisch. Hpt. 1737.	znapjerać, vollbringen, ausüben
zjebać, betrügen.	(Böses). Khěrl. 1714.
zjebanc, m., fraudator, Betrüger.	znjezbožić so, sich ins Unglück
Sł. r.	stürzen; speziell: je so znej-
zjednawosć, Versöhnlichkeit. HD.	zbožka, ist außerehel. schwanger
zjednawy, versöhnlch. HD.	geworden. z l.
Zloboršće, mn., Flur bei Köln.	znošk, Vertrag, Kontrakt. SN. 63.
złoscík = złostnik. Hptm. 1738.	znućić, nötigen. MKr.
złoscíwosć, Boshaftigkeit. AKr.	zprzedka, anfangs. BKr.
złóstniwosć, ž., Bosheit. MKr.	zrozumitny, verständlich. MKr.
złotko, sr., Goldkindlein.	zwadowny, streitfüchtig. AKr.
zlepčinjeř, m., Missethäter. MKr.	zwěrinarnja, zoologischer Garten.
zlěhawc, m., concubitor. AKr.	SN. 61.
zlěh(o)wadło, sr., reclinatorium.	zwěrinska hra, Thierkampf. HD.
Sł. r.	zwičežić, siegen. 1739.
zlemić, heugen, biegen (aber nicht: brechen).	zwisk, m., Abhang. SN. 61.
zlemina, ž., Bruchfläche.	zwjazanka, Verbindung.
zmandželić so, sich verehelichen.	zwjazč, Band. Wld. r. 1787.
z l.	zwjerchlina, ž., Oberfläche. HD.
zmijeńc, m., viper. AKr.	zwjeršina, ž., Oberfläche. HD.
zmijeńca, ž., dracaena. Sw.	zwonći, zwončiši, äußerlich. Sł. r.
zmohwo, sr. = zmoha. Flk.	zwončity, äußerlich. PDr.
zmohować = zmahować. MKr.	zwončny = zwonkny. Hptm.
zmućować, iter., zu zmućić. Sw. r.	1738.
zmyće, sr., Abwaschung. PDr.	zwopacić, fehlen, falsch thun.
zmylniwosć, ž., Fehlerhaftigkeit.	zwostaće, sr., Verbleib. BKr.
MKr.	zwostaw, Verbleib. BKr.
zmylniyw, fehlerhaft. MKr.	zwučownosć, ž., Gewohnheit.
	MKr.
	zwhlić, verkohlen. SN. 62.

zynčawka, Saite aus Roßhaaren
geslochten und ausgespannt.

Ž.

žałbowawk, m., unguentarius
AKr.

želnje, adv. Wósk. 1724.

želosć, ž. = želność. AKr.

žencowny měsac, August. Sw.

sł. r.

žerej = žerchej. AKr.

židčina, Flüssigkeit. Luž. 60.
žiwjenc, lebendes Weſen. HD.
žněčk, m., Augustmonat. AKr.
žočk, m., Linſe. AKr. MKr.
žohnowančko, sr., Mittel zum
Segen; waſ Segen bringt;
posledni kus wosuška je žoh-
nowančko. z l.
žołćawa = žołtawa.

žorizna, ž., Schlaſe. Sw.

žortnik, Spaſvogel. Luž. 61.

Starožitnostne zběrki Maćicy Serbskeje.

Zestajał K. A. Jenč.

W lěće 1856 założi so wot někotrych sobustawow Maćicy Serbskeje při tutej wosebity wotrjad za přepytowanje a zhromadzowanje serbskich, abo tola w serbskim kraju so namakacych starožitnosćow. Po swojim tehdom wudatym programmje chce wotrjad swoju kedźbliwość złožić wosebje na hromadzowanje serbskich knihow, rukopisow a wobrazow za serbsku knihownju; dale na hromadzowanje serbskich pěsničkow, narodnych basničkow, bamžičkow, powjesćow z ludoweho rta, mjenow wšelakich ležomnosćow a t. d. za wotcišćenie w Časopisu a druhich serbskich nowinach, a naposledku tež na zhromadzowanje wšelakich powostankow ze zańdzenoscē serbskeho luda a kraja, na příklad popjelnicow, brónjow, mječow, jehłów a t. d. Za poslenje zběrki bu wosebity serbski musej założeny a z nim tež wotdželenje za stare pjenježne kruchi zjenoćene, kiž běchu so wotrjadej wot jeho přečelow dariše. Dokhowanje tuteho serbskeho museja wza w lěće 1856 knjez assessor Wehla w Budyšinje na so a připokaza jemu městno w swojim samsnym wobydlenju. Dokelž pak na to zběrki hladajcy přiběrachu, tak zo naposledku we wobydlenju k. Wehle žane při-

hódne wustajenje tych samych wjacy móžne njebě, móžeše to wotrjadej jenož lube być, jako so před dwěmaj lětomaj wot města Budyšina wosebje na wabjenje knjeza knihikupca Rössgera wosebity starožitnostny musej za Budyšin a wokolnosć założi a so na to na Maćicu Serbsku próstwa sta, zo chcyła swoje starožitnostne zběrki z měščanskim musejom na někajke wašnje zjenoćić. Maćica Serbska wobzankny na to po namjeće swojeho wotrjada na hłownej zhromadźizne 20. julija 1870, zo ma so to stać, jelizo město Budyšin revers wustaji, po kótrymž smědža so serbske zběrki w kóždym času zaso wot měščanskeho museja wróćo žadać, wosebje pak tola tehdom, hdyž Maćica Serbska snadno wosebity dom dostanje, w kotrymž móhla swoju knihownju a swoje druhe zběrki wustajić. Tajki revers bu 5. septembra 1871 wot měščanskeho radžicela k. Heerklotza a wot kustosa měščanskeho museja k. Rössgera podpisany a starožitnostnemu wotrjadej Maćicy Serbskeje přepodaty. Na to buchu zběrki našeho towařstwa z wuwzaćom rukopisow na te same městno, hdžež ma měščanski musej swój přebytk, mjenujcy do stareje měščanskeje šule přenjesene a su tam jako wosebite wotdželenje naspomnjeneho museja we wulkim wot měščanskeje rady k temu požčenym khamorje wustajene. Dokelž smy z tym přihódne městno dostali, na kótrymž móže sebi kóždy naše serbske starožitnostne zběrki wobhladać*), dha chcemy nětka tež za sobustawy towařstwa zapis tamnych našich zběrkow wozjewić, zo by z njeho kóždy zhonił, što smy wot lěta 1856 sem nahromadžili a štò je nas při tym přez dary podpjerał. Při tajkim wozjewjenju wuprajimy pak tež z nowa próstwu, zo chcyli nětka, hdyž mamy naše zběrki na zjawnym měsće wustajene, Serbjo a druzy přečelojo našich prćowanjow te same přez dobrowólne dary rozmnožić pytać a wosebje, hdyž w serbskim kraju něšto namakaju, štož by so za naš musej hodžilo, to same přečelniwje pola k. Smolerja

*) Měščanski, kaž tež serbski musej je kóždu srjedu popoldnju wotwryjeny a plaći zastup 1 nsl. Štòž chce tón samy w druhim času wupytać, chcył so na k. knihikupca Rössgera w Budyšinje wobroćić a k. Rössger jemu tež w kóždym druhim času musej rady wotewri.

abo přez sobustawy starožitnostneho wotrjada Maćicy Serbskeje za serbski musej wotedać.

I. Starožitnosće.

1. Popjelnica, namakana 1855 pola Hornej Kamjeneje. — Dar k. wučerja Krala w Radworju.
2. Serp, namakany 1854 na małej Landeskrónje wyše Wulkeho Dažina. — Dar k. wučerja Meldy w Dažinje.
3. Nožowy brink z teho sameho městna a wot teho sameho darićela.
4. Wšelake čropy tež wot tam.
5. Wšelake železne kruchi, zuby, kosče, čropy a t. d. z hrodišća pola Bronja, namakane 1857. — Dar k. wučerja Krala w Radworju.
6. Železny kónc wot šipa, namakany 1851 pola hroda w Stołpnje. — Dar k. sudniškeho kontroleura Keina w Budysinje.
7. Kamjeńtna sekera, namakana 1857 na polu pola Sćijec. — Dar k. assessorra Wehle w Budysinje.
9. Popjelnica, namakana 1857 na „Lipje“ pola Łupoje. — Dar k. wučerja Krala w Radworju.
10. Črop wot šklě na popjelnicu, tež wot tam.
11. Popjelnica, tež wot tam, darjena wot k. assessorra Wehle.
12. Młynski kamjeń w dwěmaj kruchomaj za ručny młyn, namakany 1839 na hrodišću pola Spytec. — Dar † k. kublerja Jana Hermana w Spytecaх.
13. Młynski kamjeń za ručny młyn, namakany 1849 njedaloko hrodišća pola Spytec. — Dar k. kublerja Jana Hermana w Spytecaх.
14. Popjelnica, namakana 1826 na delnjokinjanskich horach. — Dar k. kublerja Hermana w Spytecaх.
15. Popjelnica, namakana 1852 na „zahončkach“ pola Rašowa. — Dar k. žiwnosćerja Schustera w Rašowje.
16. Wšelake železne a mjedźowe węcy z wójnskich lětow 1812—1813, wot Francowzow zawostajene. — Dar † k. kublerja Michała Pfula w Bělčecach.
17. Kamjeńtna sekera, namakana zady Bukowki pola Minačala. — Dar k. hajnika Hirscha w Bukowcy.
- 18—20. Popjelny karančk z mjedźowej rynčku a žerdku, namakany 1857 na „Lipje“ pola Łupoje. — Dar k. wučerja Krala w Radworju.
22. Kosčany kónc, najsckerje wot šipa abo podobneje brónje, z hrodišća pola Bronja. — Dar k. wučerja Krala w Radworju.
24. Dwě železy, namakanej 1858 pola Bozankec pod jenym

kamjeñtnym mosćikom. — Dar k. kublerja Jana Schneidera w Bozankecach.

25. Mjedżowy kuši mječ, na woběmaj stronomaj wótry, namakany před něhdže 40 lětami na jenej lucy pola Noweje Wsy na Šprewi. — Dar k. kublerja a rychtarja Jurija Šerca w Nowej Wsy.

26. Symboliski wobraz serbskeho předaſského towařstwa w Lipsku z lěta 1783. — Dar duch. Jenča w Palowje.

28. Tři tak mjenowane celty (stare brónje, kaž bлоčka), 3 šipowe kóney, 8 serpow, 1 nož, 9 rynčkow, wšitko z mjedža, namakane 1856 na Handrikec kuble pola Třoch Žonow. — Dar k. assessora Wehle w Budyšinje.

29. Tři wobrazy na kołojtych škleńcach w barbach z lěta 1683. Tute šklehey namakachu so w swojim času w domjacej khapały stareje, 1840 wottorhaneje fary w Radworju. — Dar k. wučerja Krala w Radworju.

34. Popjelny karančk, 1858 namakany na „mnišonkach“ pola Stróżišća. — Dar k. kublerja Jakuba Šmisa w Stróżišeu.

35. Wósom gypsowych wotliwkow słowjanskich přibohow. Su tući: a) přiboh w Chrudimje namakany; b) Pjerun; c) Wjeles, přiboh skota; d) kokot Swjatowitowy; e) přiboh w Budču namakany; f) wrótsławski; g) buchłowski a h) swjatobórski přiboh. — Dar njeboh k. bibliothekara Hanki w Prazy.

37. Kamjeñtna sekera, kotrejž džera njeje hišće cyle předowjerčena a kiž je tehodla jara zajimaca. Namakana bjez popjelnicami 1857 pola Łaza. — Dar k. duch. Seilerja we Łazu.

39. Popjelnica z koścemi a z popjołom, namakana 1859 na „mnišonkach“ pola Stróżišća. — Dar k. kublerja Jakuba Šmisa w Stróżišcu.

40. Kruchi šklě, w kotrejž popjelnica pod č. 39 pomjenowana steješe, jako ju namakachu.

41. Mjedżowa naručnica (wobručka, Armpange), namakana 1860 w Zdžeri pola Klukša. — Dar † k. překupca Arnolda w Budyšinje.

42. Stary železny kluč, namakany 1859 na jenym polu na hrodzišeu při Židowje w kamjeñtnym šckerku, podobnym na rozbrojenu a rozpadanu murju. — Dar k. khěžerja Michała Gudy pod hrodom w Budyšinje.

43. Železna hlebija, wot zerzawca nimale cyle rozkusana, namakana 1859 w brunieowych podkopkach pola Khwaćic a Wulkeje Dubrawy. — Dar k. wučerja Krala w Radworju.

44. Popjelnica. — Dar k. gymn. Česle z Budyšina.

45. Popjelnica, namakana při twarjenju drohi njedaloko Nowej Wsy pola Njeswačidla. — Dar k. ryčnika Šćepana w Budyšinje.

49. Škleňčana plota, z kajkejž buchu w staršich časach šaty hladkowane. — Dar † knjenje Smolerjoweje na Židowje.

51. Karančk pola Minakała wuryty. — Dar k. kublerja Krawca w Minakale.

52—54. Popjelny nopašk a dwaj karančkaj, wuryte 1862 pola Brězyny. — Dar k. fararja Rädy w Hućinje.

55—59. Popjelnica z kosćemi, dwaj sylznaj karančkaj, jedyn krywny nopašk a jena šklička, wuryte 1862 při puću pola Brězyny. — Dar k. lěkarja Vogela w Klukšu.

60. Wobraz stareho gymnasija w Budyšinje z lěta 1824. — Dar † k. kublerja Jana Hermana w Spytecach.

62. Karan z lěta 1681, dželany wot jeneho serbskeho hornčerja w Kulowje. — Dar k. fararja Hórnička w Budyšinje.

63—68. Pjeć popjelnicow (z džela z kosćemi) a šija popjelneho karana, wuryte wokoło 1850 w Hatku pola Nizkeje a w Dobruši pola Budyšina. — Dar k. fararja Hórnička w Budyšinje.

74—75. Sylznaj karanaj, namakanaj 1862 pola druhich wjetších karanow bjez Lutoborjom a Hródkom w delnych Łužicach. — Dar k. fararja Wjelana w Slepom.

76. Ruska lžica, rjenje z drjewa wuržana. — Podariła knjeni Olga Feodorowna Košeleva w Móskwje.

77. Mjedzowy serp, namakany z mnohimi druhimi pola Wulkeho Hojna. — Dar njeboh k. Preuskera we Wulkim Hojnje.

84. Popjelnica, namakana kaž č. 74 pola Hródku w l. 1862. — Dar k. fararja Wjelana w Slepom.

85. Kamjeńtna hłowa a šija, podobna na hłowu jeneho borana. Najskerje kruch někajkeho pohanského přiboha. Namakana 1862 w hromadze wšelakich kamjenjow na „suchej lucy“ wyše Demjan. — Dar k. kublerja Jana Augusta Šolty w Demjanach. (Přirunaj: Serbske Nowiny 1862, č. 11, st. 173.)

86. Butrowa křinčka z cynowym wěčkom, khětro zastarska. — Dar k. wučerja Brühla w Mocholcu.

87. Stara železna sekera, namakana před lětom 1863 nje-daloko rozpadankow rubježnego hroda pola Korzymja. — Dar k. wyššeho hajnika Wawrika-Jězorki we Wjelečinje.

88. Worcelowe skałfske błočko, přez 300 lět stare, namakane při wotłamanju wodoweho korta na hłownym torhošču města Budyšina. — Dar skałfskeho mištra Kuby w Budyšina.

89. Drjewiana piščel. — Dar † k. Michała Pfula w Dreždžanach.

90. Wobraz serbskeje michaſkeje cyrkwje w Budyšinje z lěta 1831. — Dar k. assessora Wehle w Budyšinje.

91. Čerkeska buškej z damascenskej rošku, we wójnskich lětach 1812—14 wot jeneho ruskeho vyška na slepjanskej farje zawostajena. — Dar k. fararja Wjelana w Slepom.

92. Železna kosakska pika z wójskach létow 1812—14. — Dar fararja Jenča w Palowje.
94. Kamjeń, podobny na kruwjacu stopu z kruchom hwiždzele, namakany na „podležawkach“ pola Spytec. Naturska hra. — Dar k. kublerja a rychtarja Pětra Kocora w Spytecach.
95. Kamjeń, podobny na čelacu hłowu z wonwisatym jazykom. Naturska hra, namakana njedaloko Wulkeje Dubrawy. — Dar k. wučerja Krala w Radworju.
97. Wjertawka, 1869 w bronjanskim hrodzišću namakana. — Dar k. kublerja Měta w Bronju.
100. Piwny karan z hornčeřskeje hliny a z cynowym wěčkom z lěta 1673. — Podariła Hana Šołćina z Radworja.
101. Dwě hlinjanej lampje z Akropolis pola Athena. — Dar prof. Dr. Pfula z Draždžan.
102. Železna stanca z ryčeřskéj figuru hollandskich dukatow z lěta 1650. — Dar?
103. Mała woporna ɻička a dwě popjelnicy z pohanskeho pohrjebnišča pola Mnišonca, 1867 namakane. — Dar k. fararja Hórniaka w Budyšinje.
104. Hliniana bleška, při wotłamanju starych klóštrskich murjow w Lubiju namakana. — Dar k. wučerja Meldy we Wulkim Dažinje.
105. Kruch popjelnicy pola Khwaćic namakaneje, woporna ɻička a črop. — Dar k. fararja Hórniaka w Budyšinje.
106. Stary tesak k kaļanju.
107. Spodźiwny zlemk jeneje akacie z kerchowa w Kotecach, kiž bu tam w lěće 1868 blizko při zemi wot wichora wotlemjena. — Dar fararja Rychtarja z Kotec.

II. Podobnicy a samopisy.

Pod čisłami, kiž su w pjedy podatym zapisu starožitnosćow wuwostajene, su z wjetša podobnicy wšelakich starších rukopisow a samopisy sławných Serbow (facsimilia a autografa) zapisane, kiž njejsu sobu w museju wustajene, ale maja so pozdžišo z knihownju zjenoćić. Namakamy bjez nimi sc̄ehowace wěcy:

8. Hrodzišćo pola Bronja, wotznamjenjene. — 19. Liscík ɻaćanskiego rukopisa w minuskulach. — 20. Podobnica z rukopisneje českeje biblije w Szaros-Pataku. — 21. Podobnica z Leskowieckieje českeje biblije na kral. zjawnjej knihowni w Draždžanach. — 23. Samopis njeboh Lubjenskeho, duch. w Budyšinje. — 27. Někotre samopisy njeboh Budarja, ryčnika a ryčekublerja nad Hornjej Hórku. — 30. Rukopis na 18 stronach, woblehnjenje a wutupjenje města Budyšina w lěće 1634 serbscy wopisowacy,

wot njeznameho Serba spisany. — 31. Samopis njeboh Šoltý, rektarja we Wósporku. — 32. Samopis wot njeboh Rády, fararja w Hodžiju. — 33. Samopis wot njeboh Gědana, fararja w Pawowje. — 36. Serbski krčeński list z lěta 1790. — 38. Samoručny připis na Maćicu wot njeboh kand. Penciga z Bělčec. — 46. Samopis njeboh Sommera, fararja we Wotrowje. — 47. Šešć khelušowych hłosow z ludowebo rta, samopis wot njeboh wučerja Kulmana we Delnym Wujezdze. — 48. Samopis wot njeboh Haupta, wučerja we Wulkim Wjelkowje. — 50. List Barclaya de Tolly na ruskeho khězora z lěta 1813. — 61. Kruch samoručneho přeložka delnjoserbskeje biblije wot njeboh Fryca, fararja w Gołkojcach. — 69. Samopis njeboh Preuskera, rentamtmana we Wulkim Hojnje. — 70. Samopis duch. Kiliana, serbskeho fararja w Texasu. — 71. Samopis njeboh Smoły, seniora na tachantstwje w Budyšinje. — 72. Samopis njeboh Haški, kantora na tachantstwje w B. — 73. Samopis njeboh kand. Nowaka. — 78—83. Samopisy njeboh Michałka z Hodžija, njeboh Krügarja, fararja w Poršicach, njeboh Palmana, fararja w Smělně, njeboh Łahody, fararja w Khołmje, njeboh Jakuba, fararja w Budyšinje a Dr. Lótzy w Lipsku. — 93. Samopis njeboh Möhna, fararja w Njeśwačidle. — 96. Samopis njeboh Hilbjenca, fararja w Budyšinje. 98—99. Listaj Józefa Dobrowskeho na fararja Jana Bjedricha Fryca w Gołkojcach z létow 1797 a 98.

III. Pjenjezy a monety.

Přez darniwosć lubych sobustawow a přečelow je so Maćicy Serbskej tež poradžilo, wjetšu zběrku pjenjez a monetow nahromadžić. Wona je na někotre sta kruchow narostla a namakaju so bjez nimi tež wšelake brakteaty, kaž tež druhe žadne pjenjezy ze staršeho a nowišeho časa (kaž na příklad pjenjezy wot zymskeho krala Bjedricha, wot Kossutha a t. d.). Zběrka, kiž so tu khwilu pola k. wučerja Krala w Radworju namaka, njeje hiše cyle zrjadowanā. Po wobzanknjenju Maćicy Serbskeje ma so za nju w bližším času wosebity khamor džělač dać a budže so wona potom tež tam wustajeć, hdžež so tu khwilu starožitnostny muzej Maćicy Serbskeje namaka, mjenujcy w starej měščanskej šuli w Budyšinje.

Wućahi z protokollow M. S.

1) Zhromadzina wubjerkia, 24. februara 1871. Přitomni: kk. předsyda Rychtař, Dučman, Fiedleř, Hórnik, Jakub a Smoleř. Knjez farař Seiler běše wubjerkej cyklus basni pósłal k swjećenju wobzanknjeneho měra a namjetuje, zo by so z wuzbytka na wěste wašnje wopomnik za tych Serbow, kiž su we wójnje panyli, założił. Wubjerk přiwza z džakom spomnjene poesie a chce je w rjanym woćišću w 1000 exemplarach (po 2 nsl.) wudać. Čisty dobytk z předawanja knižki ma so k. Seilerzej k disposicji zawostajić, dokelž Maćica jako literarske towarzstwo sama namjet wuwjesć njemóže. Jednanje z k. Seilerjom a wudaće mjenowaneje knižki přepodawa so sekretarjej.

2) Hłowna zhromadzina, 12. hapryla 1871. Wona měješe so tón króć w salu „ludoweje zahrody“ pod wjedzenjom k. předsydy ryčnika Rychtarja a w přitomnosći 20 sobustawow. Po dotalnym wašnju čitaše najprjedy sekretář Hórnik lětnu rozprawu. Twarzstwo ma wobżarować, zo mało Serbow k Maćicy přistupuje; duž pobrachowachu srědki k wudaću přihotowaneju rukopisow: „kuchinska zahroda“ wot M. Krala a „zoologia“ wot M. Rostoka. Wudało je so tole: 1) Časopis; 2) protyka „Předzenak“ na 1871; 3) „So zwoni měr!“ wot H. Seilerja; 4) Genovefa wot M. Hórnika w druhim wudawku w porjedzenym evangelskim prawopisu. Do Maćicy přistupištaj: k. stud. jur. Józef Leidleř a k. kand. duchownstwa Pětr Lipič (nětka kapłan w Kulowje). Po rozprawje pokladnika k. překupca Jakuba běše wob lěto 421 tol. 11 nsl. 7 np. dokhodow a 339 tol. 1 nsl. 7 np. wudawkow, tak zo z wostawacym zbytkom maćične zamoženje 322 tol. 21 nsl. wučinja. Knihi smy dostali wot khěžorskeje akademie w Petersburgu, wot archaeologiskeho towarzstwa tam, wot błagotworitelneho komitéa tam, wot društva w Belgradze atd. atd. Temu přizamkuja so rozprawy wšelakich maćičnych wotrjadow. Na město k. Herrmannu, kiž je za fararja do Wotrowa postajeny, bu k. kapłan Jurij Łusćanski za tudomneho wubjerkownika wuzwoleny. Mjez namjetami je najprjedy tón, zo ma so protyka za přichodne lěto w 4400 exemplarach čišćeć. Na to předpoža k. předsyda statuty we wot-

pisku, zo bychu so přitomne sobustawy M. S. podpisałe dla jich předpołożenja před wyšnosć z próstwu, zo by M. S. prawa juristiskeje wosoby dostała. Dokelž je jutry 1872 pjećadwacyci-létny jubilej M. S., nasta prašenie, kak ma so swjeći. Mjez wšelakimi namjetami přiwza so tón, zo ma swjedzeński aktus a hosćina być. Při tym bjerjetaj dališu starosc za to k. Dr. Kalich (nětka farař we Wujezdže) a k. diakonus Jakub w Kamjencu we zrozemjenju z wubjerkom M. S. na so. Na nowy namjet k. fararja Imiša bu wobzamknjene, zo by so kniha wo poslenjej wójnje wudała, na kotrejež kóncu měle so mjena padnjenych Serbow (z krótkim žiwjenjaběhom, je-li móžno) zestajeć. Knjez wučer H. Jórdan w Hermanecach je zwolniwy tajku knižku spisać. Sekretař skónčenje žada, zo by so zběrka fotografiow a wobrazow, Serbow nastupacych, założyła. Zhromadźizna, kiž bě so tónkróć w 10. hodź. dopołdnja započała, skónči so připołdnju. Přichodna hłowna zhromadźizna ma so po starym rjedże zasy popołdnju w dwěmaj wotewrić.

3) Zhromadźizna wubjerkia, 17. oktobra 1871. Přitomni: Rychtař, Dučman, Fiedler, Hórnik, Łusćanski a Smoleř. Přepołożene bu nowe wudače powjedančka „Hród na zhorjelskej horje Landskrónje“ w porjedzenym wudawku wot sekretarja wobstarany. Płaćizna postaji so na 2½ nsl. Předsyda wozjewja, zo próstwa, kaž bu po hłownej zhromadźizne wyšnosći přepodata, njeje dosahaca była; duż chce wón z nowa peticiu wudželać. Skónčenje wozjewi sekretař, zo je błagotworitelnyj komitet z Petersburga za swoju knihownju do Maćicy zastupił.

Wjedl a wučahnył **M. Hórnik**, sekretař.

Zapis sobustawow M. S.

A. Čestne sobustawy.

Smoleř Jan Ernst, knihikupc a redaktor w Budyšinie.

Pful Dr. Kř. B., professor na gymnasiu w Draždānach.

B. Sobustawy.

Bartko Jan, kantor w Nosaćicach.

Bergan Bjedrich, farař we Wulkich Zdžarach.

Błažik Michał, lěkař w Rakecach.

Brósk Moric Jurij, farař w Křišowie.

Budeč, wučeřske towařstwo na Smichowje w Prazy.

Buhl Jurij, kubleř we Wulkich Zdžarach.

Buk Jakub, progymnasialny direktor w Draždžanach.

Ceumern N. N., senator z Petersburga.

Cyž Jurij z Nowoslic, stud. duch. w Münsteru.

Daněk Józef, piwarc w Chlumcu w Čechach.

Dobročeřske słowj. towařstwo w Petersburgu.

Dučman Handrij, kaplan w Radworju.

Dučman Pětr, Dr. med. w Budyšinje.

Ebert Moric Albert, farař w Hrodžišču.

Faster Kašpor, přiwarc při s. Markeče pola Prahi.

Fischer Franc, katechet w Plzni w Čechach.

Fiedleř K. Aug., seminarSKI wučeř w Budyšinje.

Gagarin wjeřch Anatol z Odessy.

Garbař, kantor w Minakale.

Góślaw Wylem, farař w Malinje w Delnej Łužicy.

Guda Ernst Bohabój, diakonus w Lubiju.

Herrmann J., farař we Wotrowje.

Hicka Mikławš, wučeř w Ralbicach.

Hórnick Michał, překupc w Khrósćicach.

Hórnik Michał, farař w Budyšinje.

Imiš B. Hendrich, farař w Hodžízu.

Imiš Robert, gymnasialny wučeř w Žitawje.

Jakub Wylem, překupc w Budyšinje.

Jakub E. J. Jurij, duchowny w Kamjencu.

Jarš K., farař w Hubertusburgu.

Jenč K. August, farař w Palowje.

Jórdan H., wučeř w Hermanecach.

Jurk Handrij, kantor w Łazu.

Kalich K. August, Dr. phil. a farař we Wujezdze.

Kanig N., farař w Jabłońcu.

Karas Kř. Wylem, superintendent we Wojerecach.

Keřk Handrij, kubleř a sejmski zapósłanc w Rodecach.
Kiršnař K. Bjedrich, kantor emer. we Wjelkowie.
Kocor K. August, kantor w Ketlicach.
Kolář Józef, professor w Prazy.
Kordina Józef Prawosław, farař w Minakale.
Kouba Józef, professor w Prazy.
Kral Handrij, kantor w Klukšu.
Kral Michał August, wučer na Sokolcy.
Kral Jakub, wučer w Radworju.
Kubaš, kapłan we Königshainje.
Kućera Jarosław, póstski zastojnik w Pardubicach.
Kućank Jakub, can. cap. kantor w Budyšinje.
Kulman Jan, wučer we Wojerecach.
Łusćanski Jurij, kapłan w Budyšinje.
Laras Jan z Lejna, kand. phil. w Prazy.
Lernet Józef, lěkařník w Pardubicach.
Leidleř Józef, stud. jur. w Lipsku.
Libša Handrij, póstski sekretár w Draždžanach.
Lipič Pětr, kapłan w Kulowje.
Lorenc, překupc w Pomorecach.
Lotze Hermann, Dr. phil. w Lipsku.
Marčka K. August, farař we Wósporku.
Mašek Jan L., redaktor w Prazy.
Matijca Matej, kubleř w Lubušu.
Mättig E. W., z Wujezda, stud. duch. w Lipsku.
Měrćink Franc z Bělčec, gymn. w Prazy.
Michałk Jan Bohuwěr, kantor w Kotecach.
Młynek Jan, tyšeřski mištr w Zarěču.
Mosig z Aehrenfelda August, ryčník w Lubiju.
Möhn Michał, farař emer. w Draždžanach.
Mrózak Jan, kantor we Wulkich Zdżarach.
Mučík Bohuwěr, wučer w Zemicach.
Mühlstein N. N., duchowny w Prazy.
Nächster Křesčan Moric, kand. duch. w Draždžanach.
Náprstek Wójčech, měščan w Prazy.
Nowak Jakub, farař w Radworju.
Nowak Jan, přeni kapłan w Khróścicach.

- Patera Adolf, assistent knihownje w Prazy.
 Pětřka Jan, rězbař w Budyšinje.
 Pjech Jan K. Bohuwěr, knihikupc w Lipsku.
 Pohonč Jan August, wučeř w Reichenbergu.
 Rabowski Jan, połleňk w Pomorecach.
 Räda K. Robert Hermann, farař w Barcé.
 Räda K. Aug. Sigmund, serbski předař w Mužakowje.
 Róla Michał, kapłan w Ralbicach.
 Rostok Michał, wučeř w Drječinje.
 Rychtař Ernst, ryčník w Budyšinje.
 Rychtař Hermann, kantor w Krjebi.
 Rychtař Jan R., farař w Kotecach.
 Seileř Handrij, farař w Łazu.
 Serbska měšćanska čitařnja w Serbskim Bečeju.
 Serbska čitařnja w Serbskim Bečeju.
 Serbski seminar w Prazy.
 Skop N. N., kublef w Křiwej Boršći.
 Smoła Miklawš, farař w Njebjelčicach.
 Sykora Jan August, farař w Smělnjej.
 Šlögł, kapłan w Pardubicach.
 Šołta Jakub, druhi kapłan w Khrósćicach.
 Šołta Pětr, direktor tachantskeje šule w Budyšinje.
 Tešnaf Bjedrich, farař w Niedźe.
 Tołstoj Aleksij, hrabja z Ruskeje.
 Urban Heinrich Adolf, diakon w Klukšu.
 Wagner Jan Bohuwěr, wučeř w Bukecach.
 Wanak Jurij Ernst, farař w Wóslinku.
 Wařko K. Hendrich, seminarski wučeř w Rychbachu.
 Wawrik-Jězorka Miklawš, póstski direkt. w Krimmitschawje.
 Wels Jakub, farař emer. we Wotrowje.
 Wendleř Pětr, murjeřski mištr w Budyšinje.
 Wjela Herm. Ferd., assessor w Budyšinje.
 Wjelan Julius Eduard, farař w Slepom.
 Wjeńka Pětr, najeňk w Zdžeri.
 Wornat Jakub, farski administrator w Kamjencu.
 Žur Jakub, farař w Šerachowje.

Přinoški mačičnych sobustawow.

W běhu lěta 1871 zaplaćichu tute sobustawy swój lětny přinošk.

Na lěto 1872 p. t. knježa: Mosig z Aehrenfelda; knihi-kupc Pjech w Lipsku; wučeř Rostok w Drječinje; Jan L. Mašek, redaktor „Slov. Pedagoga“ w Prazy; kantor Hatnik w Bukecach; kaplán Jakub Šołta w Khrósćicach; wučeřské towarzstwo „Budeč“ w Prazy; serbska měščanska čitařna w Serbskim Bečeju; serbska čitařna w Serbskim Bečeju.

Na lěto 1871 p. t. knježa: farař Bróska w Budestecach; farař Ebert w Hrodžišču; semin. wučeř Fiedleř w Budyšinje; farař Imiš w Hodžiju; překupc Jakub w Budyšinje; farař Jenč w Palowje; superintendent Karas we Wojerecach; kantor Kocor w Ketlicach; wučeř Kral na Sokolcy; kan. kap. kantor Kućank w Budyšinje; kand. phil. Laras w Prazy; gymn. Měrčink w Prazy; kantor Michałk w Kotecach (25 nsl.); ryčník Mosig z Aehrenfelda w Lubiju; wučeř Mučink w Zemicach; farař Nowak w Radworju; rězbař Pětřka w Budyšinje; pořeňák Rabowski w Pomorecach; farař Räda w Barcé; wučeř Rostok w Drječinje; ryčník Rychtař w Budyšinje; farař Rychtař w Kotecach; wučeř Wagner w Bukecach; murjeřski mištr Wendler w Budyšinje; kaplán Lipič w Kulowje; stud. jur. Leidler w Lipsku.

Na lěto 1870 p. t. knježa: wučeř Bjarnat w Budyšinku; farař Bróska w Budestecach; superintendent Karas we Wojerecach; kantor Kocor w Ketlicach; kan. kantor Kućank w Budyšinje; kand. phil. Laras w Prazy; kantor Michałk w Kotecach (25 nsl.); ryčník Mosig z Aehrenfelda w Lubiju; farař Nowak w Radworju; farař Räda w Barcé; wučeř Wagner w Bukecach.

Na lěto 1869 p. t. knježa: wučeř Bjarnat; duchowny Jakub w Kamjencu; superintendent Karas; kand. phil. Laras; Mlynk w Zarěču; farař Räda; farař Wanak we Woslinku.

Na lěto 1868 p. t. knježa: wučeř Bjarnat; duchowny Jakub; kand. phil. Laras; Mlynk w Zarěču (25 nsl.); farař Räda; farař Wanak.

Na lěto 1867 p. t. knježa: f. Räda, f. Wanak.

Na lěto 1866 p. t. knježa: f. R., f. W.

Na lěto 1865: k. R.

Zličbowanje Maćicy Serbskeje w 25. lěće,

wot 1. januara 1871 do 31. decembra 1871.

A. Dokhody.

I.

Zbytk pokladnicy.	Zaplaćenje zastatych přinoškow.
Z 24. lěta pola pokladnika 82. 10. —	Z cyla (hl. Přinoški) 37. 5. —

II.

Domwzate kapitale.	Dobrowólne dary.
Vacat.	Slowjanske dobročeřske to-

Vacat.

wafstwo w Petersburgu 60. — —

III.

Dań wot wupozčenych kapitalow.

W budyskej nalutowařni	4. 28. —
W krajnostawskej	2. 1. 4.
Wot 6 akciow	1. 15. 4.
	8. 14. 4.

VIII.

Z předawanja knihow.

Z cyla	273. 20. —
--------	------------

Rekapitulacia.

Staw I.	82. 10. —
„ III.	8. 14. 4.
„ IV.	34. 5. —
„ V.	12. — —
„ VI.	37. 5. —
„ VII.	60. — —
„ VIII.	273. 20. —

IV.

Přinoški sobustawow.

Wot 26 sobustawow	34. 5. —
-------------------	----------

V.

Předzaplaćenje sobustawow.

Z cyla (hl. Přinoški)	12. — —
-----------------------	---------

Staw I.	82. 10. —
„ III.	8. 14. 4.
„ IV.	34. 5. —
„ V.	12. — —
„ VI.	37. 5. —
„ VII.	60. — —
„ VIII.	273. 20. —

Do hromady	507. 24. 4.
------------	-------------

B. Wudawki.

I.

Wupožčene pjenjezy.

Vacat.

II.

Za čišćenje knihow.

Časopis č. 41	36. 5. —
Časopis č. 42	32. 7. 5.
Za 1000 „So zwoni měr“	12. 17. 5.
Za 600 „Hród na Landskr.“	36. — —
Za 3700 protykow	76. — —
	193. — —

III.

Wudawki za protyku.

Papjera	49. 20. —
Wobrazki	18. 15. —
Dawki	1. — —
Štempl	74. — —
	143. 5. —

IV.

Za wjazanje knihow.

Časopis	6. — —
„So zwoni měr“	2. 27. 5.
„Hród na Landskrónje“	5. — —
Protýka	15. 3. 5.
Bibl. stawizny (100)	8. 10. —

37. 11. —VI.
Za wšelčizny.

Polica zawěšcena	3. 20. —
Nawěštki	2. 12. 5.
Kupjene knihi	2. 20. —
Porto atd.	2. 20. 4.
Zarunanje k. Rädze	11. 20. —

23. 2. 9.

Rekapitulacia.

V.
Honorar.
Vacat.

Staw I.	193. — —
„ III.	143. 5. —
„ IV.	37. 11. —
„ VI.	23. 2. 9.
Do hromady	396. 18. 9.

Přirunanje.

Wšitke dokhody	507. 24. 4.
Wšitke wudawki	396. 18. 9.
Potajkim zbytk 111. 5. 5.	

Zamoženje Maćicy Serbskeje.

W krajnostawskej nalutowařni na knižki č. 36	61. 2. —
W budyskej na knižki č. 19,307	149. 9. —
Šesć akcijow na Serbske Nowiny	30. — —
Zbytk lěta 1871 w pokladnicy	111. 5. 5.

351. 16. 5.

W Budyšinje, 31. decembra 1871.

Wylem Jakub, pokladnik.

Michał Frencl a jeho zaslužby wo serbske pismowstwo.

Spisał K. A. Jenč.

Jeli mamy Serbjo zamysl a winu, na někoho našich wótcow z džakownymi wutrobami spominać, dha je tajki muž njeboh Michał Frencl, w swojim času farař w Budestecach; přetož wón je prěni, kiž je za Serbow ze swojim pjerom mócnje džělawy był a je serbsku ryč do rjadu pismowskich ryčow pozběhnył a za nju wěste prawopisne prawidła wunamakał. Haj pola njeho a w jeho pismach nadeńdžemy hižom wěste wšosłowjanske zmyslenje a w jeho něhdušim skutkowanju bjez serbskim ludom mamy hižom prěnje nitki a korječki k nětčišemu nowemu pozběhnjenju Serbow a jich ryče pytać a hdyž so naš lud nětko zaso počina bóle jako serbski lud začuwać a swoju ryč wosebje z tym čescić, zo w njej tež piše a čita, dha je k temu wšemu Michał Frencl w swojim času prěni nastork dał. Tež předy njeho běchu drje hižom štyrjo Serbjo jako spisaćeljo serbskich knihow wustupili. Běchu to Albin Moller, farař w Třupcu w delnych Łužicach, kiž bě 1574 delnjołužiske serbske spěwařske wudał; Wjacław Worjeh, farař w Hodžiju, kiž bě 1597 Lutherowy mały katechismus do serbskeje ryče přełožil; Handrij Thara, farař w Bjedrichecach, kiž bě 1610 tón samy katechismus za Serbow wokoło Storkowa do čišća wobstarał a Hrjehoř Martini (abo Marćin), farař w Poršicach, kiž bě Davidowe sydom pokutne psalmy Serbam w lěće 1627 w jich ryči do rukow dał. Kaž wulke pak tež te zaslužby su, kotrež sebi tući mužojo z tym dobym, zo pomjenowane

knihi w serbskej ryči wudachu, dha hodža so te same tola jenož jako snadne pokazki a spytowančka serbskeho pisanja wobhladać, nic pak kaž Frenclowe pisma jako założki serbskeho pismowstwa. Žadyn wot pomjenowanych štyrjoch fararjow njeje wjacy wudał, hač jene jeničke knihi a kaž wšelake swědčenja na to pokazuja, njejsu so tež jich knihi jara do serbskeho luda zacišałe.*). Serbski lud je wšak tež jara trjebać njemóžeše, dokelž sebi jich spisarjo njeběchu žane wěste prawidla a zasady postajili, po kotrychž chcychu serbscy pisać, ale pisachu, kaž móžachu runje po wokomiknjeńskim dobrozdaću serbske слова z pomocu němskich pismikow woznamjenić. Jich knihi so tehodla tež ani nam lóhcy nječitaju, kiž smy my tola na serbske čitanje cyle hinak zwučeni, hač naši serbscy wótcojo před 300 a 250 lětami. Čim mjenje da so myslíć, zo su so wot tutych našich serbskich wótcow, kiž z cyła čitać njemóžachu, tamne knihi jara kupowały a trjebały. Wone wostachu drje bóle w rukach někotrych fararjow, wučerjow, cyrkwiných spěwarjow a t. d. Přez čo rozdžela dha pak so nětko Michał Frenzel wot swojich prjedownikow na polu serbskeho pismowstwa a jeho skutkowanje wot jich skutkowanja? Najprjedy bě hižom Frenclowy čas hinajší, hač čas, w kotrymž Moller, Worjech, Thara a Marcin pisachu. Kaž je znate, pisaše Frenzel wot lěta 1670 sem. Rany, kotrež bě třiceciletña wójna tež Serbam a serbskemu krajej nabiła, běchu nimale zaso zažiłe, ludy běchu kročel dale sciniše, cyrkwje a šule běchu so polěpšile, Serbstwo měješe při wšitkých cyrkwjach swojich študowanych duchownych a nic wjacy, kaž w prjedawšich časach, něhdušich zwónkow, khěbětarjow, pisarjow a t. d. A na rune wašnje běchu drje tež při serbskich cyrkwiných šulach wučeniši mužojo postajeni, hač 100 lět prjedy. Přez to wšo powjetši drje so tež bjez Serbami ličba tajkich,

*.) Hač runje smy sebi wulku prócu dawali, njejsmy tola bjez ludom nihdźe tute knihi namakać móhlí. Moller, Worjech a Thara su so jenož w Ponichowej knihowni w serbskej cyrkwi w Budyšinje wukhowali a Martini w Faberowej knihowni, kiž měščanskéj radze přisluša. Jedyn rjany exemplar Mollera wobsedži tež k. duch. Tešnař w Niedze, kiž chce tón samy pozdžišo do knihownje Maćicy darić.

kiž mózachu čitać. Serbske knihi, kiž so wudawachu, njewostachu tehodla wjacy jenož kubło někotrych duchownych a wučerjow, ale rozpřestréchu so bóle přez kraj a lud, a štóż chcyše něšto za Serbow podać, dyrbješe so potajkim tež wo to starać, zo mózachu so jeho knihi čitać, dyrbješe z jenym słowom prjedy wšeho na to hladać, zo by někajki za serbsku ryč khmany prawopis wunamakał, z pomocu kotrehož budžiše so serbska ryč na zrozemliwe wašnje pisać a čišćeć hodžila. A wo to je so Michał Frenzel po swojim zamoženju swěru starał, a to je to druhe, přez čož so wón rozdžela wot swojich prjedownikow. Wón njepisaše, jako tući, kaž so jemu runje wuzda a kaž jemu do pjera přińdže, ale zestaja prjedy wšeho za serbsku ryč wěsty prawopis a pisaše serbscy po wěstych prawopisnych prawidłach. Wo tym budžemy pozdžišo dale ryčeć. Lohka wěc to wšak tehdom njebě, tajke prawidła za serbsku ryč postajić a to najprjedy tehodla nic, dokelž bě serbska ryč tehdom literariscy hišće cyle njewobdželana ryč, a potom tež tehodla nic, dokelž bjez Serbami žana prawa přezjenosć w ryčenju njebě, ale w kóždej wosadze ryčeše so nimale hinak. Na to pokaže tež to přisłowo: „*quot parochiae, tot dialecti*“, kiž je w tamnym času nastalo a z kotrymž so naši stari serbscy spisowarjo tu a tam zamolwjeja, hdyž so boja, zo snadno ze swojimi knihami njebudžeja wšitkim dosé zrozemliwi. Wšitke tajke přeciwnosće měješe naš Frenzel přewinyć, jako wón serbscy pisać započa a zo je te same přewinył, to powjetši jeho zaslužbu wo serbske pismowstwo. Z tym je wón druhim puć pokazał a wurubał, po kotrymž su móhli dale hić a po kotrymž su tež dale šli. A hdyž to wopomnomy, zo je wón ze zestajenjom wěstych prawidłow za pisanje serbskeje ryče druhich woprawdže k temu nawabił, zo su tež serbscy pisali a je jim tajke pisanje polóžił, dha mamy wěsće prawo, jeho założerja serbskeho pismowstwa mjenować. Samo katholscy Serbja počachu nětko*) serbske knihi wudawać a kaž to a

*) W „serbskich hornych Łužicach“, w „*Stawiznach serbskeje ryče*“ atd. a druhdże je drje prajene, zo buchu hižom w lěće 1659 historiske knihi, tō rěka stawizny stareho a nowého zakonja za katholscich Serbow wudate, ale nichtó tute knihi widžił njeje a njejsu tež nihdže k namakanju. Tehodla je to drje

tamne na to pokaže, njeje Frenzelowy najprěniši prawopis kaž tež cyły jeho příklad bjez wěsteho wliwa na katholskich wučenych Serbow zawostał. — Naposledku sčini pak tež to Frenzela k załožerjer serbskeho pismowstwa, zo so wón njeje, kaž jeho prjedownicy na polu serbskeje literatury, jenož z wudaćom jenych serbskich knižkow spokojil, ale zo je wón, hdyž bě lědom z jenymi serbskimi knihami hotowy, so hnydom zaso synyl a druhe pisać započał. Na 36 lět, wot 1670 sem hač do swojeje zbóžneje smjerće w lěće 1706, je wón jako serbski spisowař džělawy byl a cyły rjad serbskich knihow swědči, kaž budžemy to pozdžišo widzić, wo jeho dołholětnym a swěrnym prócowanju na polu serbskeho pismowstwa.

Štož nětko najprjedy jeho žiwjenje nastupa, dha je nam z njeho tak wjele znate.*). Michał Frenzel narodži so džen 2. februara 1628 w Běčicach, jenej malej do Hodžija zafarowanej mišonskej wjescy. Tam měješe jeho nan Michał Frenzel małe wobsedzeňstwo a bě z dobom tež šosař za tachantstwo w Budyšinje, kiž měješe so jako tajki za zhromadženje džesatka starać, kotryž so mišnjanskemu probstej na tachantstwje wot wokolnych wsow wotsypowaše. Wot tuteho swojeho nana bu naš Frenzel w lěće 1641 do Budyšina na gymnasij daty a wosta tudy dwě lěče, w nimaj započatk k wyšim študijam sčiniwiši. Potom poda so wón, dokelž bě Mišnjan, na wysoku šulu w Mišnje, hdžež bě so za njeho swobodne město nama-kało. Jow přihotowaše so ze wšej pilnoscu hač do lěta 1649 k svojim dališim študijam a połoži so z wosebitej prócu tež na wuknjenje starych ryčow. Bjez nimi bě jemu jako přichodnemu duchownemu hebrejska ryč sobu najwažniša a wnej wudokonja so wón w Mišnje tak daloko, zo móžeše při swojim woteńdženju wot šule w njej swoju wotsalnu ryč džeržec. Na

zmylk. Spomnjene knihy buchu runje 100 lět pozdžišo wudate wot biskopa Wěskeho a ma so tehodla drje město 1659 čitać 1759. To je naša mysl, ko-truž chcemy rady jako wopačnu začisnyć, hdyž nam něchtó tamne stawizny wot lěta 1659 předpožoži.

*) Přiručaj: Otto, Oberlaus. Schrijstellerlexikon. 1801. I. 359. — Frenzel'sche und Schletttersche Familienchronik v. Schubert. Dresden 1845. — Knauth, Sorbenwend. Kirchengeschichte. st. 295.

to poda so w lěće 1649 do Lipska na universitu tam. Tudy móžeš pak jenož dwě lěče zawostać; přetož w lěće 1651 dosta wón hižom, dokelž tehdom jara na serbskich kandidatach pobrachowaše, powołanie jako duchowny do Kózla (pola Nizkeje), hážeš so wón poda, jako bě w Lipsku předy hišće disputaciju wo sw. křčeńcy we ľačanskej ryči po tehdomnišim wašnju spisał a zjawnje zamolwiał. W Kózle bě wón farař wot 1651 hač do lěta 1662 a stupi tudy do swjateho mandželstwa z Hanu Mariju, rodženej Donatce, z kotrejž je wón 12 dźeči płodžił, bjez kotrymiž je wjele sławnych mužow, kiž su pozdžišo z runje tak wulkim žohnowanjom, kaž jich nan, bjez Serbami a za Serbow skutkowali. W lěće 1662 dosta Michał Frenzel wot rady města Budyšina powołanie jako farař do Budestec a nastupi tute swoje nowe zastojístwo 14. novembra spomnjeneho lěta. W Budestecach započa so jeho za Serbow tak žohnowana dźelawosć z lětom 1670, w kotrymž wón swoje přenje serbske knihi, mjenujcy přełoženie sw. Mateja a Marka wuda, a hač do swojeje smjerće njeje wón tudy přestał, za swój serbski lud pisać a ze wšej swěrnosteu skutkować, haj hišće w swojim poslenim lěće pisaše wón, a jako bědnosē wočow dla swój posleni rukopis wjacy sam přehladać njemóžeše, přepoda jón swojemu staršemu synej Abrahamej, duchownemu w Šunowje, k porjedzenju a k přehladanju. W lěće 1676 potrjechi jeho w Budestecach to njezbože, zo so jemu dzeń 30. hapryla fara wotpali. Woheń bě nastal*) přez njezbožowne wutřelenje jeho hajnika. Fara, korčma a hišće jena mjeňša khěžka so wotpalichu a naš Frenzel zhubi při tym wšitko swoje zamovenje, kaž tež swoju knihownju, rukopisy a t. d. a bě po palenju, kaž wón to sam powjedaše, tak khudy, zo ani jeničke blido njeméješe, na kotrymž budžiše pisać móhl. Tola z Božej pomocu a přez podpjieranje měščanskeje rady bu fara w lětomaj 1677 a 78 zaso natwarjena a tež druhe wobstejenja Frenlowe so zaso polěpšichu, tak zo wón w lěće 1678 čestne powo-

*) Frenzel sam praji wo tutym wóhnju w předyryči k budešanskej dupje, zo je nastal „durč etliche böser Leute Leichtfertigkeit.“ Přirunaj pak tež: Kirchengalerie der Oberlausitz. st. 90.

łanje do Barta wotpokaza a zo móžeše wón někotre lěta pozdžišo zaso na spisanje a wudawanje nowych serbskich knihow hić. Z tajkim swojim skutkowanjom za serbske pismowstwo zasta wón hakle, jako jeho smjerć nuzowaše, swoje serbske pjero z ruki połožić. Prjedy swojeje smjerće pak měješe wón hišće to wjesele, tež swoje poslenje džělo, přełożenje cyłego noweho testamenta z lěta 1706 nimale doćišcane widzić. Njedźelu Rogate teho sameho lěta předowaše wón posleni króć, praješe swojej lubej wosadže božemje a wobzankny na to 25. junija swoje Serbam poswiećene žiwjenje, jako bě 55 lět serbski předař a 54 lět w swiatym mandželstwje žiwy był, 78 lět 19 njedźel a 3 dny stary. Wón zawostaji po sebi swoju mandželsku, 5 synow a 5 dżowków a 62 wnukow a bě wótc jara rozpřestrěneje, za serbski lud tež w dališich stawach ze žohnowanjom skutkowaceje sławneje šlachty, kiž je so dołhe lěta po jeho smjerći w Serbach zdžeržała. Bjez jeho synami staj za serbske pismowstwo a za serbsku historiju wosebje džělawaj byloj znaty M. Abraham Frenzel, duchowny w Šunowje (rodź. 19. novembra 1656 w Kózle, † 15. hapryla 1740), kiž je „de originibus linguae Sorabicae“ a prěni serbski słownik spisał, a M. Michał Frenzel, diakon we Wojerecach (rodź. 14. februara 1667 w Budestecach, † 1752), wot kotrehož mamy wažnu dissipaciju „de idolis Slavorum“ 1691 w Wittenbergu wosebje w 4. wudatu a pozdžišo w Hoffmannowych scriptor. rer. Lusat. 1719 z nowa wotcišcanu.

Frenzelowe mjeno bě w swojim času přez jeho skutkowanje za serbske pismowstwo a přez druhe prócowanja za duchowne pozběhnjenje serbskeho luda bjez Serbami jara znate a čescene. Serbo mjenowachu jeho daloko a šěroko: „tych Serbow wěry přisporjeř“*) a samo najwyšsi dwórski předař M. Spener w Draždānach mjenowaše jeho swojego přécela a dopisowaše sebi z nim. Knauth w swojej cyrkwinnej historiji serbskeho luda praji wo nim, zo bě muž, kiž měješe rjane filologiske a theologiske wědomnosće, wulku wučenosć a najhorcyšu lubosć k dušam swojich Serbow a kiž je w swojim zastojństwje

*) Přiručaj: Knauth st. 296.

spodźiwnu dżęławosć wopokazał. Přez jeho prócu nasta tež bjez serbskimi duchownymi wokoło lěta 1660 přenja serbska konferenca, tak mjenowane bratrowstwo bjez serbskimi duchownymi, kiž je na sto lět wobstało. Serbscy duchowni, kiž běchu so tutej konferency přizanknyli (a jich bě přez 15), zhromadzowachu so dys a dys w Budyšinje a rozryčowachu so tudy bjez sobu wo tym, štož běchu w swojich zastojństwach nazhoniili, napominachu so bjez sobu k swěrnosti a k modlitwje, rozpominachu tež wšelake Serbow a serbsku ryč nastupace prăšenja a zwiazachu so bjez sobu, zo chcedža so jedyn druheho zastupować a zamolwjeć, w zbožu a w njezbožu hromadu dżerzeć a jeli jedyn abo druhi wumrje, jeho zawostajenu wudowu a syroty swěru podpjerać. Tuto serbske, wot Frencka do skutka stajene duchownske bratrowstwo je pozdžišo nastork dało k założenju towarzystwa hornjołužiskich duchownych k podpjieranju jich wudowow a syrotow, kiž nětko hišće wobsteji a přez 150 lět hižom (wot 1708 sem) w cyjej Łužicy ze žohnowaniem skutkuje.

Bjez Serbami bě Michał Frenzel přeni, kiž bě k temu pónzaču přišoł, zo Serbjo njeběchu lud sami za so, ale wotnoha wulkeho słowjanskeho luda, kotremuž tež Rusojo, južni Słowjenjo, Polacy, Čechojo a t. d. přislušeju. Při tajkim spónzaču hibachu so pak tež w jeho wutrobje wšosłowjanske začuća a z prjedyryčow jeho pismow dowidźimy, kak so wón při tajkich začućach pozběhny a zradowaše. To zahori jeho tež we wěstym nastupanju k jeho spisowanju; přetož wón praješe sebi při tym, zo jenož za tu mału črjódku Serbow njepisaše, ale tež za cyłe Słowjanstwo, njech to same tež po tym, štož my wěmy, tak daloko njedosaha, kaž sebi wón to myslęše. Geografiske wědomnosće ležachu wšak tehdom hišće w pjeluškach a tehodla so jemu džiwać njetrjebamy, hdyž wón na příklad w prjedyryči k budečanskej dupje z wěstej hordoscu praji: „in dem Königreich Čhina redet man Wendiſch“, abo hdyž nam w jenej druhej prjedyryči zawěści, zo na turkowskim dworje serbscy ryča. Myleše so naš Frenzel tež w tym, dha je za nas tola zwjeselace widžić, kak běchu jeho woči při tym, štož pisaše, tež sobu na cyłe Słowjanstwo złożene a kak bě sebi wón teho

derje wědomny, zo jako Serb sobu k Słowjanstwu shušeše. Tehodla njezabu wón při swojich druhich študijach, kaž so to bohužel w našim času wot vjele wučenych Serbow stanje, so trochu w druhich słowjanskich ryčach rozhladać a swoje přełozenja ze swjateho pisma z runymi přełožkami Čechow a Polakow a t. d. přirunac. Zo je wón to ze swojim přełožkom noweho testamenta činił, wobkruci nam jeho syn Abraham w prjedyryći k tutemu. A wo swojim přełožku sw. Mateja a Marka praji Frenzel sam w prjedyryći k budeščanskej dupje, zo je wobej sceni mit nicht Hindanfsezung der Böhmisichen und Šolniſchen Bibel, als unjerer Sprache Mit-Schwestern getreuligst überſet. Płód tajkeho přirunowanja bě, kaž na jenej stronje čistosć jeho serbskeje ryče, tak na druhej wosebje jeho słowjanski, českemu podobny prawopis, kotryž wón w swojich přenich wot njeho wudatych knihach, w přełožku sw. Mateja a Marka nałożowaše a w kotrymž wón, kaž je to redaktor našeho Časopisa w jenym prjedawšim nastawku*) drobnišo rozestajał, město nětcišeho evangelskeho „þ“ jednore „s“, město němskeho „z“ zwjetša „c“, město evangelskeho „je“ = „ě“ pisaše a t. d. A tež to swědći wo Frenzelowym słowjanskim začeu a zmyslenju, zo wón, jako w lěće 1697 ruski khěžor Pětr I. přez Saksku pućowaše, so zmuži, jemu swoje w serbskej ryči wudate knihi přepodać. Wón bě sebi drje wotmyslił, to ze samsnej ruku činić a při tym cara Pětra jako słowjanského knježerja serbscy postrowić a čakaše tehodla na njeho w jenej serbskej wsy pola Zlého Komorowa. Ale car Pětr jědžiše tam tak spěšne nimo, zo so to stací njemóžeše. Tola sta so to pozdžišo w Draždžanach přez jenu wosebnu ruku. Serbske knihi, kotrež wón na tajke wašnje ruskemu khězorej přepodać da, běchu scěhowace: 1) přełozenje Mateja a Marka; 2) ja-poštolski katechismus, abo přełozenje listow na Romskich a Galatiskich a 3) budeščanska dupa. K tutym swojim kniham připołoži Frenzel připis na khězora w ťačanskej a serbskej ryči, kotrejuž text je nam Knauth**) w swojej cyrkwinnej

*) Přirunaj: Časopis 1870 st. 55.

**) Přirunaj: Knauth, st. 427—437.

historiji serbskeho luda wukhował a kotryž móže tam kóždy sam čitać, jeli chce so wo tym přeswědčić, zo njebě Frenzel jenož Serb, ale zo so tež jako Słowjan začuwaše a zo bě za njeho tajke začuće něšto pozběhowace a zwjeselace.

Tola my wobročimy so nětko k temu, štož je Frenzel pisał a mamy w tutym nastupanju scéhowace wěcy mjenować:

I. S. Matthæus und S. Marcus Wie auch die drey allgemeinen Haupt-Symbola In die Oberlausitzsche Wendische Sprache, Mit Fleiß überseget nach des Herrn Lutheri Teutſcher Version benebens genauer Betrachtung der Grichischen, als Grund-Sprache, ingleichen Böhmischer Bibel, so wol auch unterschiedlicher Commentariorum; wie dan zu unterſt am Blate und Rande offters eines und des andern rechtgläubigen Lehrers Lehrreiche Sentenz, sonderlich aber der meisten Nominum Propriorum auch etlicher Vocabulorum Erklärung gleichfalls ist angemercket worden durch Michaëlem Frentzeln, Pfarrern zu Postwitz. Budiszin, in Verlegung des Autoris dructs Christoph Baumann, Im Jahre Christi 1670.

Tute w 4. wudate knihi započnu so z němskim před słowom, w kotrymž Frenzel te same knjezam krajnym stawam markhrabinstwa hornjeje Łužicy poswieći a wo nuznoće serbskeho přełoženja sw. pisma ryči, kaž tež wo tym, zo je hižom nowy testament do serbskeje ryče přełožił, z kotrehož je jako pokazku scénenja sw. Mateja a Marka wudał. Dale scéhuje krótke rozpokazanje wo tym wot njeho nałożenym prawopisu, kotryž bě, kaž z tuteho rozpokazanja spóznajemy, wot Čechow požiří. Po wšelakich łáanskich, spisarzej wot jeho přečelov poswiecenyh hrónčkach (bjez kotrymiž tež jene serbske wot bartskeho duchowneho Ludovici-a) je na to serbski text třoch hlownych symbolow a naposledku na 164 stronach přełoženie sw. Mateja a Marka wotcišcane. Dokelž je wo prawopisu a ryči, kotrež je Frenzel w tutych swojich knihach nałożił, hižom redaktor Hórník (kaž horjeka spomnichmy) w dlěšim nastawku našeho Časopisa poryčał, dha w tutym nastupanju na tamny nastawk wróćo pokazamy a přistajimy jenož k stawiznam tutych Frenzelowych knihow to, štož Knauth w swojej cyrkwinnej historiji powjeda, zo je Michał Frenzel te same cyle za swoje pjenjezy čišćeć, a dokelž tehdom w Budyšinje žane serbske

pismiki njemějachu, sebi tajke tež prjedy wosebje leć dał. To poslenše płaći pak drje jenož wot serbskich pismikow „ž, è, ö, à“ a někotrych druhich. Tajke swoje wudawki dosta pak Frencel pozdžišo, kaž so zda, zaso zarunane; přetož w prjedyryči k nowemu testamentej wot lěta 1706 praji jeho syn Abraham: „Dieses ist auch nicht mit stillschweigen zu übergehen, als von dem heiligen Interprete dieses Neuen Testaments Anno 1671 die beyden ersten Evangelisten Wendisch ediret worden, wollten die samtlichen Herren Stände von Land und Städten ihm seine Mühe mit zwey hundert Thalern vergelten.“ Tak derje tuto česne připóznaće jeho prócy, kaž tež zwjeselace zhonjenje, zo buchu jeho prěnje serbske knihi wot Serbow bórzy pokupjene, na čož wón sam w prjedyryči k svojim scěhowacym serbskim kniham pokaže, to wšo nawabi Fencela, dale za Serbow pisać. Tehodla wuda wón w lěće 1688:

II. Postwižscher Tauff-Stein, Oder christliche und einfältige Teutsch-Wendische Predigt Von der Heiligen Tauffe, Worinnen, Was bey dem Anno 1687 in der Kirchen zu Postwiž aufgerichteten Zierlichen Tauff-Stein, den Sommer über damals in denen Mittags-Predigten von der heiligen Tauffe Göttlichen Ursprung, und hoher Nutzbarkeit weitläufigt der Gemeinde Gottes vorgetragen worden, in einer Kürze verfasset. Worinnen auch nebst beyfügter Kirchen-Beichte und Gebeth, auch andern Gebethen und Gesängen, sammt Historischen Bericht von der Wendischen Nation, zugleich ausgeführt worden, warumb die Lutherische Kirche Gottes ist eine so arglistige und blutige Verfolgung erduldet. Denen getauften Christen zu Trost, Nutz und Ermunterung von Michaël Frenzeln, Pfarrn daselbst. In Verlegung des Verfassers. Gedruckt in der Churfl. Sächs. Haupt-Stadt Budisín, durch Andreas Richtern, Im Jahr 1688.

Tež tute knihi su, kaž prjedawše w 4. a za pjenjezy wudawarja čišcane. W nich nadeňdžemy najprjedy němski dopis*) wyššeho dwórskeho prédarja Dr. Spenera z Dreždžan na wudawarja, w kotrymž Spener Fencelowe prócowanja wo wudače serbskich knihow, kaž tež jeho traktat wo swjatej křeńcy po-

*) Tutón dopis wot Spenera na Fencela steji tež wotčíšany w znatych němskich knihach: *Theologische Bedenken von Spener*. P. I. cap. 1 pag. 292.

khwali a jeho k dališemu džélanju za serbski lud napomina. Po někotrych němskich a ťačanskich hrónčkach na spisarja wot wšelakich zastojínskich bratrow scéhuje na to doňha němska prjedyryč, radže města Budyšina poswjećena a po wašnju tamneho časa ze žałosnje wučenym apparatom wuhotowana, w ko-trejž so tež wjele wo Słowjanach a Serbach a jich ryči po-wjeda, štož pak z wjetša za naš čas wjacy trjebać njemóžemy. Přetož hdyž Frenzel w njej na příklad mjeno serbskeje wsy Budestecy wotwieduje wot teho, zo je w bližszej wsy Hajnicach swjaty haj z přibohom był, tam, hdjež nětko Budestecy su, pak korčma abo buda a zo su ludžo prajili: „*Pojmę do Haia, skaf tam Buda stej*“, dha drje tajkemu wukładowanju džensniši džeń nichtó wjacy přihłosować njebudže. Teho runja wěscé wjes Póckowy (Putzkau) pola Biskopic wot teho swoje mjeno nima, zo su tam ludžo prajili: „*p o c a k a j , wšak bórzy do Biskopic příndžemy, hdjež wot biskopa wotpusk, wodače hrěchow a požohnowanje dostanjemy.*“ Tak tež w našim času lěpje wěmy, zo mjeno našeho luda wot serpa (falx, Šíđel) sem nje-příndže, ale ma cyle druhi korjeń. — Po skónčenju tuteje dołheje němskeje prjedyryče zapóčnje so předowanje same a je wuwjedžene na 123 stronach, wot kotrychž je kóžda do dweju kolumnow džélena, jena za němski a druha za serbski text. Prědowanje same, džěco swojeho časa, je bóle homilija po scénju pola Mateja 3, 13—17 a Frenzel praji wo nim sam w prjedyryci, zo je w nim to wšitko z krótka hromadu scáhnył, štož je swojej wosadže prjedy přez cyłe lěto při popołdnišich božich službach wo swjatej křčeńcy předował. Po předowanju samym scéhuja hišće na stronach 124—135 němska modlitwa, kotruž je Frenzel při poswjećenju noweje dupy džeržał, serbska spowiedź, cyrkwinia modlitwa, modlitwa za modlērskie hodžiny, litanija, wótce naš, khěrlušej: „*ty měrny féršta Jezuso*“ a „*Ježu, moje wjesele*“ a naposledku požohnowanje, wšitko w serbské ryči. Z přidawkom někotrych čiščefskich zmylkow so naposledku cyłe knihi skónča. — Stož nětko Frenzelowy prawopis w tutych knihach nastupa, dha ze spodžiwanjom widžimy, zo je druhi, hač tón wot njeho w jeho prěnich kni-hach trjebaný. Hdjež wón w swojich prěnich knihach „z (ž)“

pisaše, tam piše nětko s (š), na příklad město knjez = knješ. Tež pismik „ě“ ma druhí zynk a trjeba so tu a tam město nětčišeho „je“. Za prjedawše „ě“ nałoži Frencel nětko zwjetša doře „j“, na příklad njepiše wjacy, kaž prjedy „lěto“, ale „ljto“ a t. d. Jenož jednore „s“ město němskeho „ß“ je wobkhowane (na příklad: slowo, swjaty) a „c“ město němskeho „ȝ“. Tehorunja piše Frencel wšudžom na kóncu „scž“, hdžež chcedža nětko Serbjo, kiž so předco na stary prawopis powołaju, „sz“ pisane měć. Pola njeho njenamakamy tehodla pisane „đaļož, lubož“, ale wšudžom „đaļož, lubož“ a t. d. Tež naše nětčiše „ř“ je pola njeho hižom zastupjene, na příklad w słowach: pršči, prščeto, krčenica, krščestian = při, přetož, krčenica, křescijan a t. d. Hewak je ryč a prawopis nimale wšudžom, kaž w jeho prěnich knihach, čita pak so wjele hubjenišo, hač tam a wosebje je jeho š (s) mylace. Prašamy pak so nětko, što je Frenclera nawabiło, w lěće 1688 we wěstych prawidłach (štož pismiki „z“ a „ě“ nastupa) wot swojeho w lěće 1670 nałożeneho prawopisa wotstupić, dha nas wón sam w tutym nastupanju w njewěstosci wostaji, přetož w swojej prjedyryći spomni wón jenož na to, kak ma so „r“ (w słowach krčenica a t. d. čítac a kak maja so vokale á, è, ó, ú wuprajie, mjenujcy „fein deutlich, als stünde ein i vorhero.“ Dokelž pak Frencel w tej samej prjedyryći tež hižom wo tym ryči, zo so jich wjele namaka, kotriž mištruja, hdž je so něšto čišće dało a chcedža potom wšo lěpje wjedžic a zo je to same zhonjenje po wudaču swojich prěnich knihow činił, dha drje móžemy z teho scéhować, zo tež Frenclowy prěni prawopis njebě wšudžom so spodobał, ale zo wjetšina serbskich duchownych tehdom hižom na stronje poršiskeho duchowneho Běrlinga steješe, kiž němski prawopis za Serbow bôle praktiski wobhladowaše, hač češki a w tutej mysli tehdom propagandu činješe a w njej tež 1689 svoju didascaliu vandalicu wuda, přez kotruž wón němski prawopis do serbskeje ryče zawjedže. To wšo bě drje wina, zo tež Frencel w tym samym času swój prěniši słowjanski prawopis kusk přeměni a so z nim bôle němskemu zbliži. Jenož jeho syn Abraham wosta słowjanskemu prawopisej tež tehdom hišće swěrny a nałoži jón hišće 5 lět pozdžišo,

w swojich 1693 wudatych knihach de originibus linguae Sorabicae, kiž su z evangelskeje strony posleni spis hač do lěta 1841, w kotrymž je so słowjanski prawopis tež za serbsku ryč trjebal. — Třeće knihi, kotrež Michał Frenzel wuda, běchu:

III. Apostolischer Catechismus, Das iſt S. Pauli Epistel an die Römer, und an die Galater In die Ober-Lausitzsche Wendische Sprache getreulichst überſetzen, Und zum gemeinen Nutz überlaſſen von Michael Frenzel, Pfarrern zu Postwitz. Auf Kosten einer Hohen Freyherrl. Person. Anno M. DC. XCIII. Budiszin, druckts Andreas Richter.

Su to knižki w 8. ze 128 stronami, z němskej prjedyryču a ze samym serbskim textom. Z prjedyryče zhonimy, zo je ta wysoka swobodnopańska wosoba, kiž je te knižki za swoje pjenjezy Serbam k lěpšemu čišćeć dała a na kotruž titul spomni, byla: knjeni Henrietta Katharina, swobodna knjeni z Gersdorff, rodžena swobodna knježna z Friesen, mandželska swobodneho knjeza Miklawša z Gersdorff, knjeza nad Bartom a t. d., tehdom krajneho hetmana hornjołužiskeho markhrabinstwa. Kaž so zda, je tuta nadobna knjeni, kotrejež khwalbu Frenzel w swojej prjedyryći wysoko pozběhuje, tute knižki nic jenož čišćeć, ale tež bjez Serbami darmo rozdželić dała. Štož Frenzel w tutej swojej prjedyryći hewak wo Serbach a serbskej ryči praji, na příklad, zo ju na turkowskim dworje najwosebniši bašojo, janičarojo a wysocy ministerojo ryča, su nahlady jeho časa a za nas njeważne. Tehodla spomnimy tudy jenož hiše na prawopis, kotryž Frenzel w tutych swojich třećich knihach nałožuje. Je to zaso we wěstym nastupanju hinajši prawopis hač jón w žanej wot Frencka prjedy wudatej knizy namakany. Frenzel je nětko tež swoje w lěce 1688 hiše nałożene ř, swoje „c“ a „s“, swoje jotowane á, é, ó, ú, puščil a jenož swoje dołhe „j“ město našeho nětčišeho „ě“ je tu a tam wobkhował a słowa, kiž maja na kóncu sé (lubosc) so tež z tutym „ſčj“ dale pisaju. Tež njenamakamy pola njeho wjacy jeho stare ž, čž, đž, ale na te město ma ž, čž, đž. Z teho wšeho widzimy, zo bě so nětko cyle z Běrlingom a z jeho němskim prawopisom spřečelił a zo bě so z tymi mužemi zjenoćił, kiž w tym samym lěce (1693) na příkaznju lužiskich krajnych stawow Lutherowy mały kate-

chismus a někotre lěta pozdžišo tež prěnju serbsku agendu a sćeńske knihi w runym poněmčenym prawopisu wudachu. Tu-tón prawopis bě potajkim nětko dobyče dostał a tehodla so tež džiwać njemóžemy, zo su dališe wot Frenclela wudate serbske knihi wot nětko sem w tym samym poněmčenym prawopisu spisane. Su pak to:

IV. Das Neue Testament Unsers HERRN JESU CHRISTI. in die Ober Lausitzsche Wendische Sprache übersehet Von Michael Frenzeln, Dienern des Wortes Gottes zu Postwitz unter Budřin gehörig. Bittau, druckts Michael Hartmann. M. DCCVI.

Tutón prěni wudawk serbskeho noweho testamenta započina so z dołej němskej prjedyryču a podawa potom na 1452 stronach we wulkim 8. cyły nowy zakoń ze serbskim a němskim textom. Wobaj textaj namakataj so na kóždej stronje, dokelž je kóžda do dweju kolumnow džělena. Prawopis je tón samy, kiž so w sćeńskich knihach, agendže a t. d. namaka a kotryž běchu tehdom přełožerjo tutych na přikaznu lužiskich krajnych stawow wudatych knihow, mjenujcy Mag. Prätorius, archidiacon w Budyšinje, Čuderly, duch. w Łazu, Krygař, duch. w Minakale, Mathej, duch. w Khołmje a Raca, diacon w Budyšinje za najlepsi spóznali a kiž so wot 1693 sem we wšitkich serbskich šulach wučeše. Štož serbsku ryč nastupa, dha je ta sama w prěnim wudawku noweho testamenta hišće khětro zastarska a formy, kaž na příklad: „chwala, slyšali, chtó, džaše“ město „khwalba, slyšeli, štó, džeše a t. d.“ su so w našim času khětro zhubiłe. Wukončenja słowow na scé (lubosc, sicerpliwość a t. d.) su wšudžom z „ſc̄j“ pisane. Słowa, kotrež běchu w Frencelowych prěnich knihach z němskeje ryče stejo wostałe, na příklad: ſħaffar (Mat. 20, 8), beħħar (Mat. 10, 42) a t. d. su z lepšimi serbskimi wurazami přeměnjene, na te město pak zaso druhe, kaž na příklad: ploga (Zjew. Jana 15, 1) a t. d. bjez nuzy hižom do tuteho prěnjeho wudawka nutř zanjesene. — Stawizny tuteho přełožka a jeho čišća su nam w prjedyryći sobudželene. Ta sama je, kaž móžemy to z njeje sameje lohcy zhudać, z pjera Frenceloweho syna Abrahama, přetož jako poslenje listna Frenceloweho džěla čišćenju wopušćichu, ležeše tutón sam hižom w rowje a na jeho smjerć je w prjedyryći

spomnjene. Tak njebě wón, tón njesprócnwy spisowař a pře-
 ťožowař, tón čas dočakał, w kotrymž budžiše zrały plód swo-
 jeho 20létneho pilneho dźěla widzić móhl. Haj 20 lět bě
 Michał Frenzel při přełożenju a porjedzowanju a přehlado-
 wanju swojego wulkeho a wažnego poslenjeho dźěla za pisařskim
 blidom sedžił a bě při tym swěru nic jenož Lutherowy němski
 přełożk a grichiski text, ale tež česku a druhe słowjanske
 biblie přirunował a jako staroby a bědnosće wočow dla wjacy
 dale njemóžeše, přepoda wón cyły rukopis swojemu wučenemu
 synej Abrahamej, duchownemu w Šunowje. Tón zaso ¾ lěta
 swojego nana přełożk přehladowaše a přiruna jón hišće jun-
 króć, kaž wón na to w pjedyryći spomni, z pólskim, z českim
 a z druhimi słowjanskimi přełożkami, kaž tež z grichiskim
 textom a njewosta při tym žane jeničke słowčko, tež nic naj-
 mjeňša partikulka njerozpomnjenia. Na to dosta hišće tutón
 k čišću přihotowany rukopis (kaž Knauth w swojich husto po-
 mjenowanych knihach přistaji, na přikaznu khurwjeřcha Jana
 Jurija II.) wěsta kommissija serbskeje a orientalskich ryčow
 derje mócných duchownych, kotrejež předsyda bě archidiacon
 Mag. Pawoł Prätorius w Budyšinje. Tući duchowni rukopis
 zaso dwě lěče přehladowachu a wuprajichu swoje myslé wo
 nim w dołhim pismje na 31 listnach. Na to započa so hakle
 čišć. Pjenjezy za njón poda zaso wo Serbow derje zaslužena
 knjeni Henrietta Katharina z Gersdorf, mandželska krajneho
 hetmana, kotruž bě njeboh Dr. Spener w Dreždžanach hižom
 pjedy k temu nawabił. Čišć započa so po prawym hižom
 w juliju lěta 1702 a to z jenym listnom, wosta pak potom
 ležo, dokelž 13. awgusta teho sameho lěta mandželski pjedy
 pomjenowaneje dobročeřki wumrje a dokelž bě tež hišće dołh
 za serbske psalmy, kotrež ta sama knjeni w tym samym času
 čišćeć daše, k zaplaćenju. Hakle 2 lěče pozdžišo a jako bě
 so bjez tym přehladowanje a porjedzowanje rukopisa dokonjało,
 da knjeni z Gersdorf nowu přikaznu, z čišćenjom zaso započeć.
 To sta so w Žitawje 22. septembra 1704 a 6. oktobra 1706
 wopušći poslenje listno hotoweho přełożka čišćeřnu. Bě to
 w tym samym lěče, w kotrymž bě Michał Frenzel 25. junija
 swoje woči za tutu časnosć zandželił. Wón sam je sebi z tutym

swojim džěłom najrjeńši wopomnik bjez serbskim ludom stajił, přetož přez połdra sta lět trjeba so nětko hižom bjez nami tamny jeho přełožk noweho testamenta a wjele nowych wudawkow teho sameho, kiž su so w běhu lětow nuzne sciniłe, swědča wo tym, kak Michał Frenzel njeje z tym, zo je nam nowy testament do serbskeje rycé přełožił, jenož džělo za někotre lěta dokonjał; ale džělo, kiž budže swoju wažnosć wobkhować tak doļho, hač Serbjo budža. Nowiše wudawki tuteho jeho džěla wobstarachu so pozdžišo a to jenož ze serbskim textom w Lubiju 1727, w Budyšinje 1736, w Lubiju 1741, w Rudolstadē pola knihičšerja Šéracha 1773, w Budyšinje 1818, 1823 a 1835, w Wrótsławje 1856 pola Grassa a Barthā a naposledku w Barlinje 1859 pola Trowitscha a syna. Poslenše 5 wudawkow je brittiske bibliske towařstwo wobstarało.

Smy tak te serbske knihi, kotrež je Michał Frenzel sam na swoju ruku spisał, sebi předpožili, dha mamy nětko tež na jene spomnić, kotrež je wón w zjenočenstwje z druhami wudał. Su to scéhowace:

V. Der Psalter Des Königlichen Propheten Davids, auf sonderbare Anordnung, zum gemeinen Gebrauch, in die Wendische Sprache übersetzet, und in öffentlichen Druck ausgegeben.
BUDÝŠIN dructs Andreas Richter, Anno 1703.

Naš Frenzel bě při tých knihach, kiž su w małym 8. čišcane, jenož sobudžělař. Z nim běstaj so k tajkemu džělu zjenoćiło M. Pawoł Prætorius, archidiacon w Budyšinje a Michał Raca, diacon při serbskej cyrkwi w Budyšinje. Wudawki za čiše zapłaci tehorunja knjeni z Gersdorf a wot njeje dostachu serbske cyrkwe, šule a khudoba exemplary darmo. Jej su tehodla tež wot přełožerjow tute psalmy w prěnej němskej prjedyryći poswiećene a je w tej samej z džakom na jejne zaslužby spominane. W druhej tehorunja němskej prjedyryći wobroča so woni na čitarja a rozestajeja, kajki prawopis su nałożili, mjenujcy tón samy, kiž so w prěnim wudawku katechisma, scénskich a t. d. namaka. Dale rozestajeja tam, čeho dla su pismik „ę“ ze serbskeho prawopisa wupokazali, weil es sowohl im drücken einige Incommodität, als auch im Lesen einige Difficultät zu verursachen geschiessen — potajkim jenož — geschiessen.

Naposledku scěhuja hišće někotre powučenja, kak su artikel „tón, ta, to“ a adjektiva a slowjeso „ja sym“ sklonjowali. Psalmy same su na jenej stronje němske a na druhej serbske. Wot Frencela sameho su psalmy 10—20, 40—50, 70—80, 100—110 a 130—140, z cyła 50 přełožene. Nowe wudawki wobstarachu so wot tuthych psalmow w lětach 1729 a 1733, kóždy króć w Budyšinje pola knihičerja Höltermanna. Pozdžišo su psalmy serbscy přełožerjo biblije, duchowni Langa, Jokuš, Běhmar a Wawer z nowa přehladali a porjedžili a po jich porjedženju su so te same z kóždym nowym wudawkom cyšeje serbskeje biblije a z wjetša tež z kóždym nowym wudawkom noweho testamenta z nowa wudawałe.

Nam wostanje nětko hišće wyše na knihi spomnić, kotrež je naš Frencel w druhich ryčach wudał. Tajkich smy jenož dwoje namakali. Su to mjenujcy:

VI. jeho dissertationia de baptismo, kotruž je w lěće 1651 w 4. w Lipsku čišćeć dał a kiž za naše tudomne wotpohladanja žaneje wažnosće nima. Wažniše je za nas w tutym nastupanju

VII. jeho předowanje, kotrež je wón w Budestecach při postajenju noweho wołtarja w tamnišej cyrkwi dzeržał a wo kotrymž nam hač dotal nichtó prajić njewjedžiše, hač mamy je do našeje serbskeje literatury sobu lićić, abo nic. Hakle w nowišim času smy w tutym nastupanju wěstosć dostali a to přez dobročiwość k. Dr. Lócy w Lipsku, kiž je nam te same ze swojeje knihownje k přehladanju přečelnijiwe připósłał. Wone ma scěhowacy titul:

Das Gedächtniß der Wunder Gottes, Welches Bey Einweihung des Anno 1688 aufgerichteten Neuen Altars, In der Kirchen zu Postwiz, In einer Predigt betrachtet und der Gemeine Gottes allda vorgetragen worden, Durch Michael Frenzeln, Pfarrern daselbst. Zittau, dructs Michael Hartmann, 1697.

Pohladamy do tuthych w 4. čišćanych knihow, dha namakamy w nich najprjedy krótke němske předsłowo na radu města Budyšina, ľačansku odu na Frencela wot pastora secundariusa Zeidlera w Budyšinje a potom 152 stronow dołhe Frencelowe předowanje jenož z němskim textom, kaž so zda w němskim

přełožku ze serbskeho. Na poslenich stronach (153—156) je němska modlitwa přidata, kotruž je Frenzel při posvječenju noweho wołtarja w lěće 1688 džeržał. Potajkim su cyłe knihi němske a jenož text předowanja, sem wzaty z 1. lista sw. Pawoła na Khorint. XI. 23—32 je na 9. stronje 19 rynčkow dołhi serbscy wotcišćany a to w tym samym prawopisu, kotryž je Frenzel w swojej budeščanskej dupje trjebał z někotrymi małymi variantami, z kotrymiž so swojemu prěnjemu prawopisem wot lěta 1670 přibliži. Dale su w předowanju samym tu a tam někotre serbske słowa a cyłe serbske sady sobu wotcišćane, kaž na příklad na 7. stronje sada: „*To žonske Šjmio budje temu hādewi hłowu roſteptacj.*“ Zo je předowanje ze serbskeje ryče přełožene, spóznajemy z teho, zo Frenzel na 45. stronje na jene stare serbske wašnje spomni, kotrež Serbo w swojim času wobkedžbowachu, hdyz so w předowanju Jesu-sowe mjeno mjenowaše, kiž pak je nětko drje wšudzom do zabyća přišle. Wón tam praji: „Jesus mel in ore (wie der heilige Bernardus außgerufen). Wohin kan gezogen werden, daß Ihr Meine Liebe Wenden, den Gebrauch haltet, daß Ihr in der Kirchen bei Nennung des Nahmens Jesu, mit euren Lippen schmazzet, wie etwa füßende zu thun pflegen, da sonst andere Nationen aus Ehrerbietung nur den Hut abnehmen, welche ehrerbietige Liebe zu solchen werthen Nahmen an euch, als etwas sonderliches der seelige Dr. Geier im VII. Liebes Spruch p. 86 gerühmet hat.“ — Rozpožene je Frenzelowe předowanje, tak zo wón w nim rozpomni „1) den Wunder Gott, der solches gestiftet; 2) das Wunder, welches gestiftet worden; 3) das Gedächtnis, das daher sol gehalten werden.“ Tež tuto předowanje njeje Frenzel drje tajke džeržał, kaž je cišćane, dokelž je předołhe a ze žałosnje wučenym apparatom, kaž tež z łačanskimi a hebrejskimi citatami bohače wuhoto-wane. Tehodla drje so njemolimy, hdyz sebi myslimy, zo je te same pozdžišo, jako chcyše je cišćeć dać, rozšerił, kaž swoje předowanje wo dupje. — Za stawizny budeščanskeje cyrkwe je zajimace, z njego zhonić, kajki je prjedy lěta 1688 wołtař tuteje cyrkwe był. Na nim bě najprjedy widzić do drjewa wurězana škla z hłowu sw. Jana, wyše kotrejež jena swjata žónska steješe. Dale bě do tuteho wołtarja tež znamjo sw.

Marije zasadżene, kiž na hroznym basilisku abo skórpcionje tep-taše. Tajki wołtař mjenuje Frenzel w swoim předowanju nje-evangelski. W tym samym swoim předowanju powjeda Frenzel dale, zo je tehdomniši měščanosta Göbel w Budyšinje, kotrehož mjeno pismiki G. M. B na nowym wołtarju woznamjenjeja, tutón 15. novembra 1688 postajić dał a při tym tež wudawk Lutheroweje biblje wot Dr. Abr. Calovia w 3 zwjazkach na wołtař darił, z tym wotpohladanjom, zo bychu jón budeščanscy duchowni swěru wužiwali. Naposledku zhonimy ze spomnjenego předowanja hišće, zo je k wotcišenju teho sameho wěsta Hanža, Hansa Wičaza, rychtarja w Budestecach zawostajena wudowa, na swoim smjertnym łożu 10 hriwnow wotkazała, za kotruž dobrotu so jej Frenzel do rowa džakuje

Smy tak hromadu zestajeli, štož je Michał Frenzel přez čišć wozjewił, dha wostanje nam nětko hišće wyše, na někotre jeho rukopisy spomnić, kiž so tu a tam pomjenuja a kiž drje za naš čas žaneje wažnosće wjacy nimaju, kiž pak tola wo tym swědča, kak džělawy je Frenzel w swoim času był a kak je při wšej swojej literariskej džělawosći předco jenož Serbstwo před wočomaj měł. Najprjedy mjenuje so wot njeho serbski rukopis sčenjow a epistolow. Tutón jeho rukopis su přełožerjo a wudarjo serbskich sčeńskich knihow z lěta 1695 derje wužić móhli a spomnja na to w předyryći k pomjenowanym sčeńskim ze scěhowacymi słowami: „*dieses uns freundlich communicirte Manuscriptum seines wendischen Evangelien und Episteln hat uns guten Vorſchub gethan, auf den rechten Weg zu kommen und darauf zu bleiben, inmassen wir dadurch nicht allein in unsfern guten Meinungen sind gestärkt, sondern uns auch aus vielen Dubiis ist geholfen worden.*“ — Dale je Frenzel krótko po wudacu swojeho sw. Mateja a Marka tež sčenje sw. Lukaša a Jana přełožił a w rukopisu lužiskim krajnym stawam přepodał. Móžno, zo so tutón rukopis hišće w archivje krajnych stawow w Budyšinje namaka. Do čišća njeje přišoł, dokelž Frenzel pozdžišo, kaž smy wo tym powjedali, cyły nowy testament serbski wuda.

Na kóncu našeho nastawka dowolimy sebi hišće wospjet na jenu porjedzenku dopomnić, kotruž smy hižom w našim časopisu wot lěta 1866 pod napismom „literariske drobnostki“

wotćišćeć dali. Knauth w swojich cyrkwiných stawiznach serbskeho luda powjeda mjenujcy, zo je pření serbski Abc wot lěta 1671 najskeře wot Frencla a Otto w swojich knihach *Oberlausitzer Schriftstellerlexicon* nam to jako něšto wěste sobudzeli, zo je Frencl tutón Abc wudał. Po tuthych žórlach je so tajki zmylk dale tež do našich stawiznow serbskeje ryče a narodnosće a hišće do druhich spisow a nastawkow nutř namakał. Je a wostanje pak to zmylk, přetož hač runje je Frencl w tamnym času wokoło lěta 1671 ze serbskim pisanjom nowy započatk scinił a tež tehdom najwjacy pisał, dha tola tamny Abc wot njeho njeje, dokelž je bóle delnjo-, hač hornjołužiski. Frencl pak pisaše jenož za hornjołužiskich Serbow, bjez kotrymiž tež jeho mjeno a jeho sława do zabyća přinć njedyrbi, tak doho hač Serbstwo wobstać budže.*)

Tři legendy.

Wot Jana Radyserba Wehle.

1) Swjaty Pětyr za mļocka.

Tón knjez bě w Němcach na puću
A swjaty Pětyr sobu bě.
Te jere wětry rězachu
A placaše do wočow sněh.
Na wječor zbywa slepa čma, —
A nihdze žana hospoda.

Tón knjez dže čichi swoju stup,
Pak Pětyr mórka, moskota:
„Što do wjedriska je mi to
Za tajkoh' mučnoh' putnika?
Bjez kwiča w wjetkých drabach sym,
Tu žatko ržu a dyrkocem.“

„Hej! wot blizka ja slyšu psy!
Tu přińdžemoj zas do ludži!“
A rychlišo wón stupaše;
So namakaštaj do wjeski.
Wo durje přenjoh' statoka
Juž zmjerzły Pětyr zaklapa.

*) Přirunaj tež: Der Pilger aus Sachsen 1837 N. 35: Erinnerung an Past. Mich. Frenzel in Postwitz.

„Wo hospodu was prosymoj!“
 Mu kruty mužski wotmłowi:
 „Na schanje we jstwje waltaj so,
 Jel' rano młoćić cheetaj mi.
 Pak jutře w štyrjoch na huno,
 Pak mějtaj z dwora w skoku so!“ —

 „Haj! ruče Pětyr wugroni,
 „Smjerérady, luby přečelo!“
 A knjeza puščo na posčeň
 Wón w předku hnydom kiny so,
 A dopanywši zasmorčo
 Tu ležeše kaž za morwo.

 So lědma Pětyr zahrěl bě,
 Tón młoć žno do jstwy stupi zas:
 „Hohej, a cypy do ruki.
 Tu k walenu je nimo čas!“
 Poł spicy Pětyr zamórča:
 „Bowskows, tu zahe wołaja.“

 So přewalši na druhí bok
 Wón z rowa spicy zakropi.
 O njedaj nichtó! — Njemdry młoć
 Ho příndze budžić z pukami.
 To z kijom dže do khribjeta,
 Zo bity zleći ze schanja.

 „Ty džiwi hruby bězmano!
 Daj měr! Ja du! Aw jaw, mój rjap!“
 Na to tón bur: „Ty lénicho!
 Pak na wotwał, pak šwip a šwap!“
 Zas do bróžnje wón woteńdze;
 Tón bity stejo stonaše.

 Wón pozywawši zbórbota:
 „Tu w předku za trach ležeć je.
 So radší stlöču na posčeň!“
 Duž na zady so wupřestrje,
 A najebaći pris a pras
 We runym měrje wusny zas.

 Zły njemdrich po khwili tón młoć
 Ze wórcikom nutř přileći.
 „Ty prjedy ničo njekrydže,
 Ty zaspanco na posčeň!“
 A z nowa bitoh' Pětyra
 Wón luska, zo wšo rjapota.

Tón wołajo kaž třeleny
 Ze duri na wjes wuleći.
 „Ty rjepuchaty trapjerjo!
 Ty hončo tajki hewajki!
 Ty čakaj, hdyž b'du bamuž ja,
 B'dže tebi hela pyrjena!“ —

Tón knjez pak bjez tym čicho spi,
 A jandželki ho kitaja,
 A kryja ho před česnotu
 A bědu wbohoh' Pětyra. —
 A mlöck, hdyž stupi na huno,
 Tu widži zwomlóćene wšo.

Tón přebity pak za płotom
 Sej masaše na módrjency.
 A bórzy k njemu přistupi
 Tón přečel khutny miłotny.
 „Či dobre jutro, Pětyrje; —
 Ta nóc měj požitk za tebje.“

„Sy rybak, mlöćić njemóžeš —
 Stož njemóž, njelub nikomu.
 Do stracha nikoh' njesuwaj;
 Za darmo njebjeř dobrotu; —
 A trapja-li če na kosće,
 Dha njeswař, njehrož wjećenje!“

2) Zjebany djas.

Čorný djas a Pětyr swjaty
 Zetkaštaj so na holi,
 Na pastwach při starych wjeřbach
 Stadło swini našedší.

Pětyr zwoła: „moje budža
 Tute połče-dawaki!“
 Djas pak: „„rybako, jěz ryby!
 Połč a kołbasy su mi!““

Pětyr: „hunčata su moje,
 Prěni sym je wohladał!“
 Djas: „„to je ganz niederträchtig!
 Wšudże wšo by spohrabal!““

Bóle jedyn přemo druhoh'
 Prawowaštaj wołajo; —
 Wša so hola přeliwaše,
 Tajka zwada zebra so.

Djas ze zemje trubu hrabny
 Wulku swinipastyřsku;
 Lestna myslička mu zleći
 Přez tu hlowu šwablou.

„Pětrje, doryčmoj so z dobrym!
 Chcemoj trubić na přemo;
 Njech je temu cyłe stadło,
 Kotryž móže wótřišo!“

Djas duž srěbny měchi wětra,
 Stare klachi rozšerši,
 Z krkem sylnym z teje truby
 Hrom a hrimot wutrubi.

Wichor wuwali so z truby,
 Torže Pětra ze zemje,
 Čisny joh' na wulku wjerbu,
 Hač mu hlowa bunčeše.

„Pětrje, hdže dha sy? — Zum Geier,
 Što dha činiš na wjerbi?“ —
 „„Što bych činił! Witki rězam!““
 So z tej wjerby wotmłowi.

Z witkami chcu sebi zwjazać
 Trubu, prjedyž zatrubju,
 Pak mi rozlěta na kruchi —
 Přemo hroma trubić chcu!““

Djasej zmjakny. — „Khort by tola!
 Čepl by sej myslil to! —
 Dha bjeť domoj te trichiny!“ —
 Prječ bu — holu zasmjerdžo.

3) Svjaty Měrćin.*) (v = w.)

Chcu staru povjesć povjedać
 Vo svjatym Měrćinu.
 Předavno džěd je povjedał
 Mi ju při pjecaku.

*) Na pokazku je tudy po žadosći k. Wehle „v“ město „w“ číšcane. Red.

Šé přibohojo stejachu
 A kraj bě pohanski.
 Samlutki křesčan Měrčin bě
 Při kralu na hrodži.

Jun' krala knježo jěchachu
 Na hoňtvu po doli,
 A Měrčin sobu čovsaše
 Na kóncu posledni.

Při puću khudžich ležeše
 Poňnati dyrkajo,
 Či prostej ruce styknyvši:
 „Ach smilče, smilče so!“

Do vočov pak so khmurjachu.
 „So djas njech komdži tu!“
 A vospjet nimo hanicy
 Šerpatki njedachu.

Nož Měrčin zasta. — „Žatko ty,
 Nic nimaš vodžeć so!“
 A z mječom votča połoju
 Sej kviča panskeho.

„Tu maš a zhrěj so, khudžinka;
 Mi połka dosaha!“ —
 Z tym zjěcha vón za jěznumi
 Na hoňtvu do lěsa.

Či knježo a či knježkojo
 Hohej joh' směšachu.
 „Tón břazyn džéli z prošerjom
 Tu drastu zemjanskú.“

„V tej švarnej połcy pojědže,
 Traž na kvas kralevi,
 A „połkač, połkač hļupjenčny“
 B'dža za nim vołaći.“ — —

Bu vječor. — Vichor lodovy
 So zebra po lěsu.
 Duž domoj. — Zymu mrějicy
 So v kvičach tulachu.

Bu éma. — Po lěsu břudžachu
 Hej njemdrje sakrujo,
 „To — dušu! — duše zmjerzuja!
 „To dže na zdernjenjo!“

Pak Měrčin v svojej połojcy
 So čopły počeše.
 „Što na zymu tak svariće,
 Hdyž takle milko je?“

Tym zabłudżencam světlina
 So krasna zčeřvjeni,
 A miły zbóžnik vosrjedža
 So zjevi před nimi.

Tu polku, kiž bě Měrčin dał
 Tom' nahom' hubjencej,
 Na zbóžniku ju vidžachu,
 Vón vodžeł bě so z njej.

A džeše z miłym vobličom:
 „Tu so vam vozjevi:
 Stož daće khudym, trěbnivym,
 Zavérnje daće mi!“ —

So voni na zem klonjachu,
 Ze koni stupivši. — —
 Tón knjez bu votsal. — Livko bu
 A jasno před nimi. —

A měchu duše věrjace
 A hnute vutroby;
 So dachu svjećié nazajtra
 Ve svjatej křčenicy.

 82 ◇ 38

Wósom bajkow.

Wat Jana Radyserba Wehle.

1) Bajeńka myška.

W keŕkach kocor čepi,
 Khudu myšku lepi.
 „Knježe, nješlap' syrotku!
 Ja či bajkow nabaju.“
 „„Budžeš baje baje bać,
 Budu sedžo posłuchać.““
 „Něhdy běchu ludki.“
 „„Wjetši je był swět!““ —
 „Twarjachu sej khěžku.“
 „„Nowu mějachu!““

„Mječechu sej jstwičku.“
 „Čistu měli su!“
 „Namkachu sej pjenježk.“
 „Běchu bohači!“
 „Kupichu sej mjaska.“
 „Za dobrym su šli!
 Tež ja tebje hapnu,
 Dobroh kuska šlapnu!“

2) Šwarna pomoc.

Při dubje woł so paseše,
 A džiwja kóčka příčeže,
 Tež džiwje swinjo přikolsa
 Do podživneho towařstwa.

Ze lěsa wuńdže mórcenje.
 „To dušanecy mjeđwiedź je!
 Hejz' příndže na nas surowy
 Tón žrane, sej kruće pomhajmy!“

To kóčka lědy wuryča,
 So trašny kosmač pokaza,
 A wulke słowa zańdžechu
 Tej kóčcy a tom' swinjeću.

Na štom bu kóčka. „Woči ja
 Mu zdrapam skočo ze štoma!“
 Do mocha swinjo zary so:
 „Ja wot spody pak zrubam joh'!“

A woł so směwkny. Hlej wšak hlej,
 Wój staj mi lubaj pomharjej! —
 Wón bara wza na widlicy,
 Wo štom joh' kyrny znjemdrjeny.

So ztrásny dub. A škréčata
 Duż kóčka zleći ze štoma,
 A trjechi w mochu swinjeću
 Do wočow z wótrej pazoru.

Bjez hłosa swinjo zakwiča.
 Hej škréčenje a kwičeńca!
 A ččkanc bar sej zamórča:
 „Je dha so hela rozdrěla?“

Bu měr. A džiwjej zwérjeći
 So wupjeraštaj přišedši.
 „Kak było z tobu, wole, praj;
 Hdyž njebychmoj tak pomhałaj?“

3) Sokoł a sowa.

Z duba sokoł hladaše,
 Zhladny sowu na wjefbje.

Zdata sowa zmikota:
 „Teho chcu za ženicha.“*)

Hańbićiwa činješe:
 „Njekiwaj přec, sokole!“

„Hewak wšitka ptačina
 Naju lubosć wuspěwa!“

Sokoł zmłowi: „Njeboj so,
 Ptački lepje wjedźa to.“

„Ze wšech štomow spěwaju:
 „Sokoł njeje za sowu!“

4) Wjelk a koza.

A předundajo młody haj
 So wjelk a koza zetkaštaj.

Žuo wjelk sej zuby wótřeše,
 A hroza kozu popadže.

„Što, četa hila, třaskota
 Tak jara tebi wopuška?“

„„Knjez wjelko, khorty w brjuše mam,
 A zwuskakać jim wobaram.““

„„So njemdre dobwyaja won,
 Če zakusaći chcedža pon.““

*) Staroserbski m. nawożenia.

„Čert w štrympach!“ wjelk sej pomysli,
So w skoku winy přez keřki.

5) Nahramny wjelk.

Hłodny wjelk sej wuhlada
Zady haja boranka.

Da so po njoh' na skoku —
Hojo w keřkach wuhladnu.

„Hoj, tón kus je kermušny.
Tutón lepnu najprjedy!“

Hnydom winu so na bok,
Za hoječom zleči skok.

Lóžka nóžka ta pak jom'
Spjerchnu wotsal před nosom.

„Wšako hišće k wobjedu
Pječeń mam tu skopjacu!“

Na boranka hłodny dže —
Tón so bjez tym zhubił je.

6) Khrobła pata.

Putka pata wodžeše
Za płotami małuške.

Wučeše te kurjata
Wački hrjebać, zornješka.

Přiwleče tam liška so,
Hrabnu jene kurjatko.

Škréknun pata skhroblena,
Njemdra so do liški da.

Zleči lišcy na hłowu,
Drap! jej woči rozdrapnu.

Liška pušći kurjatko
Za tej patu hrabajo.

Kokoš z pyskom rubajey
Skusa lišcy pazory.

Liška slepa, krawjata
Skiwlo čeknu do lěsa.

Krej a dušu za džéčí
Waža swérne matuški.

7) Hłuchi klós.

Žitny zahon radny bě,
Wočakowaše na žně.

Kłosy połne licate
Běchu k zemi skhilane.

Hłuchi klós bě prosty pak,
Lohki prózny wupjerak.

Hordžeše so wysoko
Nizkich bratrow wusměšo.

„Potulency hubjenil
Kak so cheyl tak khileči?“

Ptačik zleči ze žita,
Wyše pola zaspěwa:

„Hłuchiši je žadyn klös,
Hordžiši wón zběha nós!“

8) Pór a pšeńca.

Pšeńca tučna zekhadźa,
Běše pěknje hnojena.
Pór jej z mjezy skoržeše:
„Četka, kak mi zlě so dže;
Črósło, bróny, motyka
Třasu mje a kopaja.

Su mje z domu wuhnali;
 Wuhnanc mrěju we wětři.
 Smil so, četka bohata,
 Daj mi kućik bydlenčka!“

Želna pšeńca smili so,
 „Dha pój ke mni, wbohuško!“
 Pór so lědy dosynši
 Přija nowe koruški,
 Přibywaše džeňk a džeňk,
 Doby korjeňk na korjeňk,
 Sčaha mocý ze zemje,
 Pšeńca tradać dyrbješe.
 „Pórjo, měj so z domu mi,
 Chcešli tak so šerići!“

Pór so wusmja. — „„„Što chceš ty?
 Wotsal njeńdu nanihdy!““

Wón so dale kormicy
 Pšeńcu zdusy, zadusy.
 Njehelč so ze slěpcami,
 Abo mozhowc wuńdže či!

Pokazka z přirodopisa.*)

Wot Michała Rostoka.

I. Zawod.

Přirodopis ryči wo tak mjenowanych přirodninach abo přirodžinych wupłodach (*Naturproducte*).

Přirodniny mjenujemy te twórby, kotrež na naší zemi we tym postajenju nadeńdzemy, kaž su wušle z ruki stworicela a kaž hišće nětk ze zemineho klinu příndu. Štož je člowjek ze swojej prócu a ze swojim rozomom z přirodžinych wupłodow k swojemu wužitkej wudžělał a wutworił, to mjenujemy wuroby (*Kunſtproducte*).

*) Přirodopis našeho příkladnje pilneho k. Rostoka leži hižo hotowy (pokazka z rostlinopisa je w 3. zešiwku I. lětnika našeho Časopisa, nomenklatura za njerostopis je z džela w nowišich lětnikach); ale wudaće cyłka, kotrež ma z wobrazami wupyšene być, je w tu khwilu dla khudoby našeje Maćicy hišće nemożne.

Redaktor.

Přirodniny džěla so do živých abo strójnych (organíš) a do morwych abo bjezstrójnych (unorganíš) twórbow.

We čele živých twórbow nadeńdžemy přeco twjerdu a běžitu maćiznu hromadže a wobkedźbujemy wšelakore džěle, kiž su mjez sobu rozdžélne a kóždy ma swoje wosebite skutkowanje. Tajke džěle rěkaja stroje a jich zhromadne skutkowanje rěka žiwjenje.

Žiwe twórby nastanu wot druhich sebi podóbnych, potrjebaja žiwnosć k swojemu wobstaću, rostu a rozwijawa so hač do wěsteje staroby a dokonjanosće, wudawaja płód k zakhowaniu swojego rodu, na čož we swojim skutkowanju pomału słabnu, hinu a na posledk kónc wozmu abo wumru. Do nich słušeja zwěrjata a rostliny. K morwym twórbam ličimy njerosty. Njerosty su čèlesa pak jeno twjerde, pak jeno běžite, njepřeměnjuja so přez znutřknu móc a nimaja žane stroje. Žiwnosć njepotrjebaja a jich roséne stanje so na te wašnje, zo so z pomocu přičahowawosće jenajkoródne častki wot zwonka z nimi zjenoćuja, doniž su tute hišće we běžitym postajenju. Płody njepřinjesu a zwonkne wliwy je zaniča.

My rozdžělamy po tajkim

1) zwěrjata (*animalia*, *Thiere*, *žiwochi*?) abo žiwe twórby z čućom a samowólnym hibanjom;

2) rostliny (*plantae*, *Pflanzen*) abo žiwe twórby bjez čuća a samowólnego pohibowanja a

3) njerosty (*mineralia*, *Mineralien*) abo morwe twórby bjez strojow a bjez žiwjenja.

Kóžde wotdžělenje twori wosebite kralestwo a tak rozdžělamy:

1) kralestwo zwěrjatow abo zwěrinstwo (*Thierreich*);

2) kralestwo rostlinow abo rostlinstwo (*Pflanzenreich*);

3) kralestwo njerostow abo njerostowstwo (*Mineralreich*).

Přirodopis nas wuči, přirodniny po jich zhromádnych wosebitých znamkach znać nawuknyć a je wot druhich podobnych rozdžělować, je pomjenować, wopisować a zrijadować, a tak dželi so přirodopis tež na tři džěle:

1) přirodopis zwěrinstwa abo zwěrinopis (*Zoologia*, *Zoologie*);

2) přírodopis rostlinstwa abo *rostlinopis* (Botanica, Botanik);

3) přírodopis njerostowstwa abo *njerostopis* (Minerologia, Mineralogie).

II. Přehlad cyłego zwérinstwa.

Mnohosć zwérjatow, kiž na zemi přebywaja, njeda so z cyła postajić, ale tež mnohosć rozdżelnych zwérjacych družinow je tak wulka, zo by člowjekej njemózne bylo, ju přewidźić, hdy by so tež jena družina wot druheje derje rozdżeliła. Temu pak njeje tak; tola we někotrych wosebitosćach příndu zwérjata mjenje abo bóle mjez sobu přez jene, tak zo so po stopnju tuteje přezjenosće do wěstych hromadow abo wotdżelenjow zestajić hodža.

1) Su zwérjata, kiž maja z nutřka swojego čela twjerde kosče a na nich myški přirosćene. Tajke zwérjata rěkaja kosćaki (Osteozoa, Knochenthiere) a wše kosče hromadže we tym zjenočenju, kaž so we čele naděńdu, mjenuja so kóstnik (Skelett). Najwažniše a we kóstniku žaneho kosćaka njepobrachowace kosče su te, kotrež zady na khribječe leža; kóžda z tutych kosćow rěka pačeř a wše do hromady pačeřc (Wirbelsäule) abo rjap (Rüdfgrat). Tehodla rěkaja kosćaki tež rjapniki abo pačeřcarje (Vertebrata, Wirbelthiere). Wśitke druhe zwérjata su bjezpačeřcarje (Evertebrata, wirbelloſe Thiere). Rjadownje (Klassen) a rjady (Ordnungen) su tele: A. Pačeřcarje čopłokrejne: 1) Cycaki (Mammalia, Säugethiere); 2) Ptaki (Aves, Vögel). B. Paćerjaki zymnokrejne: 3) Wlečaki (Reptilia, Reptilien); 4) Wobojžiwki (Amphibia, Amphibien); 5) Ryby (Pisces, Fische).

2) Su zwérjata bjezpačeřcowne, kotrychž čělo ze samych wobručkojtych člónkow wobsteji. Jich myški su z nutřka čela k tutym wobručкам přirosćene. Tute rěkaja člonkarje (Articulata s. Arthropoda, Gliederthiere); někotre maja člónkowane nohi abo nohi ze zhibadłami, druhe nimaja pak z cyła žane nohi pak žane člónkowane. Rjadownje a rjady su tudy: A. Člonkarje z nohami (Arthropoda, Gliederthiere): 6) Překasancy (Insecta, Insekten); 7) Nožicy (Myriapoda, Lause-

fūßer); 8) Pawki (Arachnoidea, Spinnenthiere); 9) Skoruše (Crustacea, Kruštenthiere). B. Člónkarje bjez nohow: 10) Waki (vermes, Würmer).

3) Su zwěrjata bjez pačeřca a bjez člónkow, kiž maja čělo pak skladne, pak promjenjateje, pak njepravidłowneje twórby; z wjetša su zwonka sližnate a rěkaja šlingoraki (Gastrozoa, Schleimthiere). Rjadowne a rjady su tudy: A. Skladne: 11) Mjehkuše (Mollusca, Weichthiere). B. Promjenjate (Radiata, Strahlthiere): 12) Kołakonóžniki (Echinodemata, Stachelhäuter); 13) Łuhejníki (Coelanterata, Schlauchthiere). C. Njeskladne abo njepravidłowne: 14) Prazwěrjatka (Protozoa, Urthiere).

III. Wo přebytku, wužitnosći a škónosći zwěrjatow, a kak so łożić a zakhować maja.

Na kraju, we powětře a we wodze přebywaju we skoro runym stopnju wšelakore zwěrjata. Na kraju žiwi so mnohe zwěrjatow, kiž hižom po wulkosći, štałtnosći a wašnju swojego žiwjenja lohko do wočow padaju; tola wjele wjacy je na kraju mjeňsich njenahladnych zwěrjatow, kiž su před nami potajene a je teho dla člowjek lohko přewidži, hdyz ze zamysłom na nje njekedźbuje. We powětře přehonuju so syły pisanych ptakow a njeličomne roje překasancow. Najwjacy zwěrjatow pak je we wodze. Tudy nadeńdzeš najspodžiwniše zwěrjace twórby, tu widziš najwjetše a najmjeňše zwěrjata a tych často telko, zo na žane wašnje móžno njeje je přeličić a zo ličbu nakrajnych zwěrjatow daloko překroča.

Kóžda trochu wobšérna krajina ma swoju wosebitu zwěrinu. Kak wjele hinaše su po pismach pućowarjow zwěrjata horcyh krajinow dyžli te zymnych krajow. Štó njeje hišće słysał wo słonu, nosorohaču, wjelbludźe, wo wjelbludorysu, lawje, tigru, wo ptaku štrusu, wo krokodylu a dusyéelu, abo štó njeje widział wše tute zwěrjata we wobrazach? Štó njeje hišće čitał, kak su tamne lěsy połne hibitych wopicow a pisanych škrékałych papuchow, kak tam přelětuja we powětře najrjeňše a najmjeňše ptački (mjenujcy kolibuški), kaž drohotne kamjenje

we połnym słónčnym swětle, a jak z tysac a tysac pisanimi překasancami so sobu zmahuja krasne wulke mjetle. Štó pak tež runje tak njeje nawjedził, zo we tutych krajinach tež přebywaja džiwje, krewjelačne a jědojte zwěrjata a jak husto roje kałatych muchow často samo słónčnu kulu zacémnja. — Zymne kraje pak nimaja ani telko ani tajkich do wočow padacych zwěrjatow, a tola su někotre jeno we tutych krajach doma, n. př. někotre, kiž drohotnu kožušinu dawaja, jako soboł a jermank, potom sob, běły mјedźwiedź, culenje, wjelryby a hišće wjele druhich. Tež pola nas je widžeć, zo zwěrjata njejsu we wšěch krajach jenak rozdželene. Na našich horach přebywaja druhe zwěrjata, dyžli na polu a runinach, a kóždy brukar a mjetlinař wě, zo wšelake družiny jeno na wěstych městnach nadeńdze; cyle samotne rěki a mjeńše wokraje maja wosbite zwěrjata.

Mjez tym zo su wšelakore zwěrjata žedzenje po wjedženju zbudziłe, je člowjek tež z druhich přičinow na nje kedžbował, kotrež su jeho zamohłe, je lěpje zeznać. Tute přičiny su jeničcy byłe: wužitnosć mnohich zwěrjatow a na druhej stronje škodniwosć druhich.

Hižom we najstarších časach je člowjek spóznał, zo bychu so mnoho zwěrjatow dałe jeho woli podčisnyć abo skladzić, kotrež by potom jako domjace zwěrjata k swojim potrjebam a při swojim džěle wužić mohł, a to wosebje tajke, kiž so lohko zdomja, so jara přisporjeja, so wosebje k džělu hodža a kiž su člowjekej přikhilene. Tajke je člowjek skladził a je domjace zwěrjata scinił, zo bychu jemu pomhałe rolu džělać, ćeze nosyć, žito domojwozyć, jeho wosobu a jeho zamożenje stražować a wobarnować, zo bychu jemu k rucy byłe při hoňtwje, při lojenju a zahubjowanju džiwich zwěrjatow a zo bychu jemu poskićowałe mloko, jeja, měd, wósk, wołmu, pjerje a t. d., doniž su žiwe, abo mjaso, kosče, rohi, kožu a čopły kožuch po smjerći. Někotre zwěrjata ma člowjek jeničcy k wjeselu. — Nimo domjacych zwěrjatow je hišće wjele džiwich, kiž su člowjekej tež wužitne. My spomnimy jeno na wšelaku džiwinu, na wšelake družiny jědžomnych rybow a druhich wódnych zwěrjatow, kaž tež na tajke zwěrjata, kiž nam jeno jenotliwe

wužitne wěcy, lěkařstwo a t. d. podawaja, abo přeměrne rozmniožowanje škodnych zwěrjatow wobinjezuja. — Z teho wšeho widzimy, kak wažne su zwěrjata we člowskim hospodařstwje za zežiwjenje, rybařstwo a hoňtwu. Někotre narody bjez wěstych zwěrjatow ani žiwe być njemohle, n. př. Lapojo nic bjez soba, Zelenčenjo nic bjez čulenja, Arabojo nic bjez wjelbluda.

Tak wužitne hač někotre zwěrjata člowjekej su, tak škodne su jemu druhe. Najwjetši člowjekowi njepřečeljo su rubježne zwěrjata dla swojeje mocy a jědojte zwěrjata dla jěda; teho dla so tute wšudžom přescěhaja a we derje wobsydlenych krajach su hižom skoro wutupjene. Mjenje zbožomny je člowjek we wojujanju přeciwo někotrym druhim mjeňšim zwěrjatam, kiž z wjetša člowjekowu žiwnosć a druhe jeho zamoženje napaduja a zaničuja, kiž samo do jeho bydlenja přídu a kiž su potom druhdy wopravdžita čwila za skót a ludži. Přeciwo njesmr̄nej mnohoče tutych hewak njenahladnych, tola pak jara strašnych njepřečelow wobarnuje nas skoro jeničcy nadrobna wědomnosć wašnja jich žiwjenja, dokelž jeno ta nam pomocne srědki k wutupjenju poskiće. Hdyž wobmyslimy, zo tajke zwěrjata zaniča cyłe žitne sypki, wulke stadła, wobšérne lěsy a často samo wše rostliny někajkeje krajiny, dha spóznajemy, zo je trjeba, runje na tute zwěrjata wosebje kedžbować.

Zwěrjo najlěpje spóznaješ, hdyž maš skladnosć, zo móžeš je žiwe wohladać. Tajka skladnosć poskiće so lohko młodemu, kedžbliwemu a rady wukliwemu přirodospytnikej. Najprjedy budže wobkedžbować domjace zwěrjata, kotrež hajimy pak wužitka dla, pak k wjeselu. Bórzy budže te kaž tež wšelake spěvate ptački, a druhe zwěrjata, kiž rady blizko člowjeka přebywaja, zeznawać po štałtnosći a po wašnju jich žiwjenja. Wosebje budže kedžbu měć wšelake druhe zwěrjata, kiž nam k žiwnosći abo k něčemu druhemu služa, kotrež třelamy abo ťojimy a budže rady wopytować tajke městna, hdzež móže jich wjacy hromadže widzec.

Ženje njebudže skomdžić skladnosće, hić hladać do zwěrjencow, hdzež móže wosebje cuze zwěrjata žiwe wohladać. Bórzy budže so přeswědčić, zo njejsu jeno wulke zwěrjata kedžby hódne, ale tež małe a zo je tych wjele wjetša syła.

Po wšém tym budže wosebje te łojić, budže pak při tym tež kedžbować na wašnje jich žiwjenja a je rady žive wobhladować. Zo by je lěpje a składnišo wobkedžbować moḥł, budže sebi wšelake žive domoj nosyć a je z přisprawnej picu zastarać. Tak założi so lohko mały zwěrjenc, kiž wjele přestrjenja sebi nježada a tola wjele wjesela a zabawy poskici. — Štoż łożenie a připrawjenje zwěrjatow nastupa, přispomnomy tole:

Wjetše zwěrjata łojić a kóncować je po prawym honjerjowa abo hajnikowa wěc a je často ze wšelakimi wobčežnosćemi, haj samo ze strachosćemi zjenoćena. Z wjetša so třeļeja abo łoja pak do jamow, pak do łykow, syćow, na humjeńcach a t. d. Mjeńše zwěrjata łoja so pak z ruku, pak do paslow, pak z wosebitymi syćemi abo sakami. Saki su pak z pawčnicy, pak z płatu. Z pawčnicowymi sakami łoja so mjetle a druhe křidlate překasancy, z płatowymi pak wódne překasancy; tež čeraja so z nimi bruki z rostlinow. Tajki sak je z wjetša do kija zasadženy. Město mjetloweho saka potrebbeje so tež zakłapnica; to su mjenujcy někajke nožicy z płonymi štyrinuhłownymi z pawčnicu počechnjenymi ručicami, kiž so derje zakłapaja. Překasancy, do saka abo ze zakłapnicu łożene, so najprjedy morja; to so stanje pak ze syrkowej trošeu, pak zo so jim hrudź z porstami hromadže stłóći; potom tyknu so na wosebite ćeńke dołhe jehły a khowaja so do tyskow. Jechćelcy, hady, žaby a druhe wjetše wódne zwěrjata činja so do blešow. Kóžde zwěrjo ma so do wosebiteho kukuša tyknyć, n. př. do tyski, do škleńčki, do bleše a t. d. Runje tak móžeš tež činić, hdyz chceš mjeńše zwěrjata (n. př. husancy) žive dom přinjesć. Wosebje njesměš žive rubježne zwěrjata (n. př. pawki a mjasojedźate bruki) z druhimi hromadže tykać.

Při tajkim łożenju je pak tež wobhladnosć trěbna, zo so čłowjek škody zminje. Jechćelcy a žaby směš z hołej ruku přimać. Pola krokawow a malošow pak to njeradźimy dla rězneje mokřiny, kotruž ze sebje wudawaja. Hada směš jeno tehdy bjez wosebīće připrawy zajeć, hdyz jeho prawje derje znaješ a wěś, zo škódný njeje; hewak pak je khostanja hódna lohkomyslnosć a khrobłosć na njeprawym měsće, kiž so, kaž příklady wuča, husto ćežko khosta. Nimo teho je tež trěbne,

so před kałatymi překasancami na kedžbu brać. Hdyž jeho pěknje srjedźa přimnješ, ci ničo činić njemože. Tajke klöče hewak boli, njeje pak strašne a kóžda khłodżaca wobalka pomjeńši bolosc.

Hdyž sy zwěrjo domoj přinjesł, nastanje prašenje, kak by je připrawił, žive abo morwe. Prócy hódne je dožiwjenje husancow. Kedžbować pak dyrbiš, na kotrej rostlinje sy husancu nadešoł a tajku picu dyrbiš jej kóždy džeń dawać. Hdyž nje-wěš, što žerje, picuj ju z kopřiwami, kiž mnoho husancam k tyéu džeja. Hdyž sy husancu scerpliwje dokublał, budžeš wi-dzić, kak so zaprádu a kak we dudcy kaž we křincy (kašeu) wotpočuja a čakaja na horjestawanie, kiž pak druhdy hakle po wjacy měsacach přińdze. Kóždy, kiž je junkróć widził, kak so hrozna husanca přeměnja do pisaneje mjetle, budže so spo-dziwać na tutym přeměnjenju a tutón wohlad jeho nawabi k dališemu powučowanju z přirody a jejnych džiwów.

Chceš-li zwěrjo morwe zakhować, dyrbiš je prjedy k temu připrawić. Wjetše zwěrjata so z wjetša wudréja t. r. sleče so jim koža sobu z kosminu, šupiznami abo štož hewak na koži je, a wuśwarnjena a z truškowym mydłom namazana koža wutyska so potom ze zrěbjom, wołmu, mochom a t. d. Za zběrarja, kiž zapóčnje, je dosć, hdyž ma wutyskane spěvate ptački a mjeńše zwěrjata, n. p. wjewjercy, kohlicy, knoty a t. d. a hdyž khowa jich jenotliwe džěle, n. p. nopy, zuby, nohi, rohi, jeja, kiž pak so prjedy wuduć maya a t. d. Tež ješcelcy, hady a ryby hodža so wutyskaé; dokelž pak při tym mjenje abo bóle swoju hewaku štałtnosć zhubja, khowaja so zwjetša we wininje, kiž je z cyła najlepši pomocny srědk k wobarnowanju wšich mjehkich zwěrjatow, kiž bychu so hewak zropiłe a zhniłe. — Překasancy naklöja so na jenak wysoke céńše abo tołše jehły; při tym zrunaja so tež čujawki, kusadła a nohi; při mjetlach, sytkokřidłakach a někotrych runokřidłakach so tež křidła wupřestrjewaja. Křidła hodža so najlepje wupinyć na tak mjenowanym napinadle (*Spannbret*), kiž wobsteji z jeneje deski, kiž ma wosrjedźa podołhojtnu wjetšu abo mjeńšu hrje-bičku za zwěrjatkowy život. Wupřestrjene křidła přitwjerdźa so potom z wuzkimi papjerkami a z jehłami, pak so ze škleńc-

kami pokładu. Doniż njejsu dospołnje wuskhłe, wostanu na napinadle; potom so prječ wozmu a křidła wostanu stajnje wupinjene. Tak připrawjene překasancy khowaja so potom do derje zawjeracych drjewjanych kašćikow ze škleńčanym wjeŕchom, kiž maja mjeħke dno, zo so jehły derje nutř tykaja, pak z lipoweho drjewa, pak z korka, pak z potača, připrawjeneho torfa a t. d. Tajka zběrka ma so dys a dys pilnje přehladować, zo by wot někotrych škódnych překasancow, jako tružakow a molow, nječerpiła. Naćate kruchi maja so hnydom wotstronić, kaž tež škodu činjate zwěrjata. — Štóż ma mysle, škorpizny šlinkow, škorpiznakow a druhich wódnych zwěrjatow zběrać, dyrbi předy we nich žiwjace zwěrjata wotstronić a škorpizny šwarnje wučisćić.

Kóžde wjetše město a wustaw ma někajku přirodnisku zběrku, we kotrejž su tukrajne a wukrajne zwěrjata po jich rjadownjach a swójbach přisprawnje rozestajane. Jena z najwjetších a najbohačišich zběrkow naděndže so we Winje we khěžorskim dwórskim kabineće; tež pražski museum je jara bohaty a jara přisprawnje a přehladnje zrjadowany. Dale maja tajke zběrki Pariz, London, Barlin, Dreždany a t. d. Kóždemu, kiž ma skladnosć, tajke zběrki wohladać, te same naležne poručamy. Štóż skladnosć nima, k swojemu powučenju z přirody dosé žiwych abo připrawjennych morwych zwěrjatow wohladać, čini derje, hdyž dobre zwěrjace wobrazy wobhladuje.

IV. Wopisanje zwěrjaceho čěla zhromadnje.

A. Zwonkny twar.

1) Skoro pola wšech zwěrjatow móžemy na čele lohcy tři džéle rozdželować, mjenujcy: hłowu, tułow (*Rumpf*) a stawy. Mnohim zwěrjatam, jako hadam a wakam, pobrachuja stawy; někotre su samo bjez hłowy, n. př. šnaki (*Muscheln*) a wurostliwcy. Bjez tułowa pak žane njeje. Cyłe zwěrjace čělo je zwonka z kožu pokryte.

2) Hłowa (caput, *Kopf*). Hłowa naděndže so na přednym kóncu čěla. Nimo huby ma hłowa tež najwažniše čuwidła (*Sinnesorgane*), mjenujcy: woči, wuši, nós a jazyk a druhdy tež stroje čuća, n. př. čujawki člónkarjow. Někotre zwěrjata

maja nimo teho na hlowje wšelake wurostki, jako: rohi, rohizna, mjasne hrjemjenje; hlowonohaki maja na hlowje łożawki (*Fangarme*).

3) Huba (*Mund*). Wotwjera, z kotrejž zwérjata swoju žiwnosć do sebje přijimaja, rěka huba, druhdy tež khlama (*Maul*). Huba kóstnych zwérjatow wobsteji z dweju čelesnow, z njehibiteho horneho a hibiteho delneho čelesna (*Ober- und Unterkiefer*). Wobje čelesnje stej pak ze zubami wobdarjenej, pak matej zwonka twjerde a wótre džasna, pak stej do pyska podlěsnej. Po wulkosći a twaru zubow a pyska móžemy lohko spóznać, z kajkej cyrobu so zwérjo žiwi a wosebje, hač k mjasožračkam abo rostlinožračkam (*Fleisch- oder Pflanzenfresser*) sluša. Kóždy zub wobsteji z króny a korjenja. My rozdžélujemy tři družiny zubow: předkne zuby abo krajaki (*Border- oder Schneidezähne*), mězniki (*Zähne*) a čronowcy (*Badenzähne*). Člónkarje maja pak kusadla (= žratniki, *Fresswerkzeuge*), kiž so kaž klěšće wotewrjeja, pak cycadla (*Saugrüssel*) abo trubki k cycaju.

4) Čuwidla. Čuwidla su stroje zmysłów (*Sinne*). Zwérjata wyšsich rjadow maja 5 čuwidłow, na wjele nižsich zwérjatach často ani jene spóznać njemóžemy.

a) Woko (*Auge*). Woko je strój widženja. Z wočemi wobkedžbujemy swětlo, rozdžélujemy blyšć a barby a nawuknjemy rozsudžić twórba, zdalenosć, wulkosć a pohiby widženych wěcow. Wšitke kóstnate zwérjata maja dwě jednorej woči, člónkarje maja pak dwě zestajanej woči abo wjacy małych jednorých wóčkow; šlingoraki maja tež jeno jednorej woči. Zwérjatam, kiž we émě žiwja, n. př. wakam, často woči cyle pobrachuja. Jednore woko je kuloje a wobsteji ze wšelakich kóžkow. Z předka leži přewidna rohowka (*cornea, Hornhaut*), z kotrejž je cyłe woko počechnjene a pod njej kulojta, wšelako barbjena (*módra, bruna a šéra*) tučelowka (*iris, Regenbogenhaut*), kotraž ma wosrjedža wotwjeru, tak mjenowanu zerničku (*pupilla, Schleimhaut*), za kotrejž sóčowka (*lens crystallina, Kryštalllinje*) leži, kiž je najwažniši džél woka. Tam, hdžež rohowka přestanje, započnje so bělko (*sclerotica, herte, weiße Haut*). We samym srjedžišću kule nadeńdže so mokřina škleńčana (*humor vitreus, wässrige Feuchtigkeit*) a za njej na posledk sytkowka

(retina, *Retina*), na kotrejž čornym dně so wšitke předmjetu wotražuju. We émě so zernička jara rozšérja, na swětle pak so zčesni abo zwuzči, kaž n. př. pola kóčkow, tak zo ma tehdy podobu wuzkeje šmarki; wona je pak kulojta, pak po-dlohojta. Zestajane woči překasancow maja často jara stwórny twar.

b) *Wucho* (*Ohr*). Wucho je strój slyšenia. Z jeho pomocu zeznawamy a rozdželujemy wšelake zynki. Najwažniše džéle wucha leža z nutřka we hlowje, pola wyšich zwěrjatow we skrónjach (*tempora, Schläfe*); mjenje wažne a jeno k přijimanju zynkow postajene džéle naděńu so zwonka a wjele zwěrjatam cyle pobrachuja. Zwonkny džél wucha rěka wušnica (*Ohrmuschel*). Wjele nižich zwěrjatow slyša, runjež jich slyšadla (*Gehörorgane*) njeznajemy.

c) *Nós* (*Nase*). Nós je strój čucha abo nuchanja. Z nuchanjom pónzajemy, hač něšto wonja abo hač smjerdží. Hłowny džél nosa je slinička (*Schleimhäut*) abo włożna sližna kóžka, z kotrejž su nosowe džérki hač hłuboko nutř počechnjene. Z nosom přińdze tež pola wjele zwěrjatow powětr nutř k dychacym strojam. Słonej služi jeho podlěšeny nós (rypak abo truba) k přimanju a do huby nošenju jeho cyroby. Na wjele nižich zwěrjatach so hač dotal žadyn nós naděšoł njeje, hač runje wěmy, zo čuchaja.

d) *Jazyk* (*Zunge*) a z cyła rtnica (*Mundhöhle*) je strój słoda. Z jazykom rozeznawamy, hač je něšto słódke, kisałe, selene, hórke a jere. Jazyk je pak tež strój masanja a služi wjele zwěrjatam k zapřjeću jich cyroby, n. př. mrojakej a džećelcam a člowjekej k tworjenju někotrych zynkow.

e) *Zwjeřich kože* a wosebje někotre džéle, pola člowjeka kónčki porstow, pola zwěrjatow wusy, čujawki a tykadła, pysk a jazyk su stroje masanja abo zhromadneho čuća. Z masanjom zeznajemy wěcy po jich twórbje, jich zwonkownosći, čopoće a twjerdosći a z pomocu myškow tež jich čežkosć abo jich wahu.

5) *T u ło w* (*truncus, Stumpf*) je po twórbje jara wšelaki: kulojty (kuloryba, jěžak), hranaty (jasotr), promjenjaty (hwězduša) kulojty a płony (nopawa), z boka splečity (wjetší džél rybow), kulešojty a druhdy při tym jara dołhi, kaž n. př. pola

wjele wakow. Kulojte srěnje rozéehnjene twórby su najhusčišo. Zwjetša móžemy na tułowje rozdželeć předkny abo hrudźny džél, hrudźnicu (thorax, Brustſtaſten) a zadny džél, život abo zadnicu (abdomen, Hinterleib).

6) Stawy (artus, Glieder oder Gliedmaßen). Wśitke cęlowe džèle z wuměnjenjom hłowy a tułowa rěkaja stawy a słuža pak k pohibowanju wot jeneho města k druhemu, pak k zapřijeću cyroby, pak za brón. Wone su zwjetša po runkach a na wobimaj bokomaj cęla jenak rozdželene; jeno porědko su njerunčne abo wone cyle pobrachuja. Stawow móže być jedyn runk, abo dwaj, tři a wjacy runkow po twórbje jara wšelakich. Rjapníki maja zwjetša jeno dwaj runkaj stawow. Stawy rěkaja pak ruki, pak nohi, křidła, płuwidła, šcipalcy a łożawki. Ruki maja po 5 porstach, z kotrychž jedyn, palec (Daumen), kiž po boku steji, so k wśitkim druhim lohcy přiloži. Ruki słuža najlěpje k přimanju a k dzerženju so hałozow při łażenju po štomach. Člowjek ma dwě ruci, wopica ma 4 ruki a druhe zwěrjata žane ruki nimaja. Nohi maja zwjetša tež hibite porsty, palec so pak k druhim porstam njepřiložuje. Nohi słuža ke khodženju a łażenju, druhdy tež k ryciu, hrjebanju a za brón. Křidła su stroje k pohibowanju we powětře abo k lětanju. Jeno překasancy maja wosebite lětadła; pola ptakow a lětacych cycakow njejsu křidła ničo druhe hač přeměnjene nohi. Płuwidła a pjerasa słuža k płuwanju a su zwjetša krótke a šroke. Šcipalcy su klěšcam podobne nohi z jenym hibićiwym porstom, naděńdu so pola wjele rakow a słuža k łażenju a łożenju rubjeństwa. Łojawki abo ramjenja su dołhe, nječlónkowane stawy, słuža wosebje šlingorakam k zapřijeću jich rubjeństwa a steja zwjetša wokoło huby.

7) Koža (Haut). Koža, z kotrejž je cyłe zwěrjace cęlo wobkryte, je sydło čuća. Jeje zwjeſchna woršta rěka pokóžka (epidermis, Oberhaut). Někotre zwěrjata maja tak něžnu čeńku kožu, zo so tuta wot zbytknego cęla wotdželić njeda; druhe zaso maja jara tołstu a sylnu kožu, kotař je zwjetša hišće z druhimi rohojtymi abo koscojtymi wurostkami pokryta. Tajke wurostki su włosy, kosmy, pjerje, šupizny a škity abo tarče. Kosmy a włosy su jednory nitkojty wurostki z kóžnych jamkow.

Wone maja jeno we korjenju čuće a su hewak cyle bjez čuća. Wšě kosmy hromadže mjenujemy z jenym słowom kosminu abo seršć a rozdželujemy wołmu a hrubšu seršć. Wołma wuznamjenja so přez mjehkosć a čeňkosć swojich kosmow. Tež činimy rozdžel mjez kosmami, wlosancami, seršćemi a hriwu. Druhdy zrosće wjacy kosmow w hromadu, to su seršće (Boršten) abo samo kołaki (Stacheln). Tež pjerje wobsteji z rohojtej maćizny kaž kosmy, je pak zestajanišeho twaru. Kóžde pjero wobsteji z troski abo cywki (Spule) a z črónka (Schäft). Troska je delny, dutý džél, z kotrymž pjero we koži těi. Troska ma znutřka dušu (Seele). Horny džél pjera je wupjelnjeny a rěka črónk, z kotrehož pérka wurostuja, kiž so khorhojčka (Fahne) mjenuja. Wulke a sylne křidlace pjera rěkaja kosaki (Schwungfedern) a prěni abo najsylniši z nich měznik; šipy abo šiprnaki su tež twjerde, su pak něsto mjeňše a steja nad kosakami. Wulke pjera z mjehkej trosku mjenujemy wjechlawy, kiž so wosebje we wopuši nadeňdu. Mólčke a lohke pérka při koži rěkaja mošk (Flaumfedern). Šupizny su čeńke, rohojte taflički, kiž tež z kože wurostuja. Škity su wjetše a toľše šupizny z kosče abo rohu a hdyž so hromadže džerža, nastanje njepředrjemny kabat (Panzer).

B. Znutřkny twar.

1) Rozdžel znutřknych strojow. Najwažniše stroje, wot kotrychž strowosć a žiwjenje zwěrjatow wotwisuje, nadeňdu so znutřka we čele. Po tym, k čemuž služa, rozdželujemy stroje čuća, hibanja, zežiwjenja a rozplodżowanja.

2) Stroje čuća abo začuwanja (Empfindung) su čuwy (Nerven), kiž su podobne čeńkim, bělým nićam, kiž cyłe čelo přečahuja a so při wyššich zwěrjatach wšě we mozhach (Gehirn) abo we rjapowym mozhowcu (Rückenmark) zjednočuja. Čuwy tež wuskutkuja, zo čuwidla zwonkowne powaby počuja, štož so na pjećore wašnje hodži, mjenujcy: přez widženje, slyšenje, čuchanje, słodženje a čuće.

3) Pohibowanje zwěrjaceho čela a jeho jenotliwych dželow stawa so přez myški (Mäuselein), kiž su pola wyššich zwěrjatow k dwémaj kosćomaj, pola člónkarjow pak k znutřknej płoninje

pjeršćenjow přiroscene. Myški mjenujemy hewak tež mjaso abo libite mjaso. Myški su zestajane z čeňkých nasobnych nićow abo promjenjow, kiž so pod sobuskutkowanjom čuwow pak w hromadu scáhuja, pak rozčahuja a tak wšelake pohibowanja posrjedžuju. Pohiby su dwoje: swojowólne a nimowólne; preňše wudokonja zwérjo, hdyž chce, poslđniše njesteja we jeho woli.

4) Kosćowc abo kóstnik (*Knochengerüst, Skelett*). Wšitke kosće abo twjerde džéle zwérjaceho čela we swoim přirodnym zestajenju mjenujemy kosćowc. Kosće su na wšelake wašnje mjez sobu zjenoćene, pak su mjenje abo bóle hromadu zrosćene, pak dótkaſa so we zhibadłach (*Gelenk*), pak su z myškami zjenoćene. Wšitke hibićiwe kosće zjenoćuja so we zhibadłach. Jich nadawk je, cělej móć spožčić a něžne stroje zakitowač. — Dokelž je wažne, so sameho tež we čelnym nastupanju zeznać, dha chcemy wosebje čłowski kóstnik, jako najdokonjaniši, bliže wobhladač.

a) Kosće hłowy. Wšitke kosće hłowy we jich přirodnym zestajenju mjenujemy nop (*Schädel oder Hirnschale*). Nopowe kosće tworja horný a zadny kulojty džél hłowy a wobdawaja ze wšich bokow zavrjenu próznicu, we kotrejž mozhy leža. We młodosci su tute kosće trochu hibićiwe, pozdžišo pak njehibite a we šowach zjenoćene. Na předknym boku hłowy nadéndu so wobličowe kosće a mjez nimi čelesna (*Kiefern*), dwě pódkowojtej a ze zubami wobsadżanej kości; jeno delne čelesno je hibićiwe.

b) Kosće tułowa. Zady po cylym khribječe so rjap (*Rückgrat*) abo pačeřc (*Wirbelsäule*) dele čehnje, kiž je zestajany z 33 krótkich, pjeršćenjojtych kosćow z wotwjero (pačerje, *Wirbeln*), kiž su tak mjez sobu zjenoćene, zo jich wotwjery dołu nje-přetorhnjenu roļu tworja, kiž je z mozhowcom (*Rückenmark*) wupjelnjena a so w noplū zapóčnje. Pačeřc wobsteji ze scěhwacych kosćow abo pačerjow: 7 šijownych, 12 khribjetnych, 5 ledžbownych, 5 křižownych a 4 kokačkowych abo kokulowych (*Steif- oder Rückfußbein*).

Wjele zwérjatow maja wjacy hač 33 pačerjow a nimo pomjenowanych hišće wopušowne. — Z khribjetnymi pačerjemi su njeposrđne rjebla (*Rippen*) zjenoćene, čeńke, wuzke, poł-

wobłukoje kosče, z kotrychž 7 so předku z hrudzowku (*Bruftbein*), mjez nimi ležacej, zjenočuja a na tute wašnje wutrobno (*Bruftfăsten oder Bruftöhle*) tworja. Nimo teho nadéndzemy na tułowje tež kosče, kiž stawy z tułowom zjenočuja; tute kosče rěkaja łopatkowe a mjedžencowe. Łopatki (*Schüterblätter*) su płone skoro tríhranite kosče, kiž z paćeřca wukhadźeja a ramjo tworja. We čłowskim cèle a we cèle wšich kóstnatych zwěrjatow, kotrež předkne stawy nic jeno ke khodženju, ale tež k lětanju, smyčkowanju, ryću a płuwanju potrjebuja, je předku hišce čeńka, kaž S nakřiwjena kósé, sanje abo klučowka (*Schlüsselbein*) mjenowana. Mjedženca (*Becken*) wobsteji z wjaczych płonych, šerokich koscow, kiž su k dźelej z křižowymi paćeřjemi k paćeřce zrosćene a mjedžencu na spódnym a zadnym boku zankaja. Najwjetša z nich je bjedrowa kósé (*Hüftnochen*).

c) Stawowe kosče. Prědkne stawy pola člowjeka rěkaja paže abo ramjenja (*Arme*), zadne pak nohi. Paża wobsteji z wjaczych zjenočenych koscow, kiž wot horka dele tak rěkaja: nadłohé (*Oberarm*), podłohé (*Unterarm*), ruka (*Hand*), a jeje dźele: zapjastno (*Handwurzel*), dłonि (*Handteller*) a porsty. Na nozy rozdželujemy scéhowace kosče: sęehno (*Oberschenkel*), hwiždzel (*Unterschenkel*), narę (*Fußwurzel*), stopu a porsty. Kóždy porst ma 3 stawčki, palec pak jeno dwaj. Nadłohé a sęehno mataj jeno jenu kósé, podłohé a hwiždzel pak dwě. Podłohé wobsteji mjenujcy z podłohówkoi (*Ellenbogenbein*) a koželnicy (*Speichenbein*), hwiždzel pak z nakolency (*Schienbein*) a pišcele (*Pfeifen- oder Wadenbein*). Zhibadło (*Gelenk*) mjez podłohówcom a nadłohóem rěka łohé (*Ellenbogen*), mjez sęehnom a hwiždżelu pak koleno (*Knie*), kiž je z wosebitej kulojtej koscu, jabłuko (*Knieſcheibe*) mjenowanej, přikryte. Zapjastno a narę matej 8 abo 7 we dwémaj rynkomaj ležacych kóstkow, stopa pak runje tak wjele we jenym rynku, kaž wjele je porstow. Najwjetša kósé naręowa rěka pjata (*Fersenbein*).

5) Stroje zežiwjenja. Zo by zwěrjo rosé a swoje žiwjenje zdžerzeć mohło, potrjeba cyrobu. Tutu bjerje pak z rostlinstwa, pak ze zwěrinstwa. Cyroba dyrbi nutř přińć do cěla a tu dyrbi přetyta abo přecyrowana a tak přeménjena być, zo by so wšitkim cělowym dźelam dostać mohła. To so docpi z

wobtokom krvě (Umlauf des Blutes), kotraž bězite žiwjace macizny z cyroby přijimuje. Tajka přez to zanječisćena krej dyrbi so pak zaso čisćić. To so stanje z dychanjom. Z teho widźimy, zo su k zežiwjenju potrjebne *a)* stroje přetywowanja, *b)* stroje wobtoka krvě a *c)* stroje dychanja.

a) Stroje přetywowanja (Verdauungsorgane) su: jědnica (Speiseröhre), žołdk (Magen) a črjewa (Gedärme). Jědnica přewjeduje we hubje překusanu, přežitu a tak rozmjehčenu cyrobu do žołdka, hdžež so ta sama ze žołdčinu (Magenſaft) měša a požidčuje. Požidčena a trochu přeměnjenā přińdže do črjewa, hdžež so dospołnje přetyje a do žiwjacych a nježiwjacych (požitnych a njepožitnych) dželow rozdželi. Prěńše maja bělawu barbu a rěkaja mločina (chylus). Wosebite čeńke žilki srěbaja mločinu z črjewow a přez tute srěbawki (Saugadern) přińdže ta sama do krvě; to pak, štož žaneho wužitka nima, dže z čela. — Nimo črjewow a žołdka naděńdu so tež we brjušnicy (Bauchhöhle), kiž je wot wutrobna (Brusthöhle) přez brónicu (Brerhöfeli) dželená, wšelake žałzy, n. př. jatra, kiž hóruž źołć wotdželuja.

b) Stroje wobtoka krvě (Kreislaufsorgane) su wutroba a žily. Požičina měša so z krvju a dže z njej sobu do wutroby. Wutroba je sylna, duta myšica, kiž je pola cycakow a ptakow do dweju połojcow, do prawej a lěweje, dželená; kóžda połojca ma zaso dwě próznicy abo komorje, jenu wobšérnišu spódnu a jenu mjeňsu zwjeřchnu, komorku abo předkomoru (Vorammer) mjenowanu. Wobtok krvě pola člowjeka a wyšších zwěrjatow je scěhowacy:

Z požičinu naměšana cěmnočeřwjena krej, kiž so z prawej komorku do wutroby wuliwa, dže najprjedy do prawej komory; wot tudy přińdže do płucow, hdžež so z jenym zestawkom powětra, kiž kislik mjenujemy, zjenoćuje a wotedawajo někotre płuny, wosebje wódne pary, so čisci. Jasnočeřwjena wróća so zaso do wutroby, hdžež so do lěweje komorki a potom do lěweje komory wuliwa. Wot tudy rozběhnje we wosebitych rozrosćennych rołkach, kiž so wotvodnički, ronowki abo ronowe žily (Pulsadern, Schlagadern) mjenuja, po cyłym čele. Na tutym puću přińdže krej do wšich strojow, zawostaji tudy, štož je

potrěbne k rosćenju a zežiwjenju a wróća so, z požičinu z črjewow naměšana, we tak mjenowanych dowodničkach abo krejnych žiłach (*Blutadern, Venen*) zaso do wutroby. Dokelž krej při tutym pohibowanju z wutroby po cylym čele a wot tudy zaso naspiet do wutroby kaž do koła abo we kruhu (*Kreis*) běži, teho dla mjenuje so tute krejne pohibowanje tež wobtok krwě (*Kreislauf des Blutes*) a stroje, kiž so při tutym wobtoku wobdzěluja (wutroba, dowodnički a wotwodnički) su stroje krewineho wobtoka. Hłowna přičina tuteho wobtoka je porjadne sěahowanje a rozéahowanje wutroby.

c) Stroje dychanja. Dychadła, kiž z pomocu powětra čemnu, za zdźerženje žiwjenja njepřisprawnu krej do jasnočeřwjeneje přeměnuja, su při wjetších zwěrjatach tak stwarzene, zo móže zwěrjo jeno we powětře abo we wodźe dychać. Stroje, z kotrymiž zwěrjo we powětře abo na kraju dycha, mjenuja so płuca (*Lungen*) a leża srjedź tułowa na wobimaj bokomaj wutroby, a jeno na jenym boku móže powětr nutř a won, mjenujcy z dychnicu (*Luftröbre*); započatk dychnicy rěka nadkrk (*Kehlkopf*) a služi wosebje k tworjenju zynkow. Wšelake pawki dychaja z płucnymi wačemi. Stroje, z kotrymiž wyšše zwěrjata we wodźe dychaja, rěkaja škrjele, khrapje abo žabry (*Riemen*); škrjele nadeńdu so we wosebitych k temu postajenych próznicach we čele, pak zwonka po boku čela; přeco pak leża tak, zo je z powětrom napjelnjena woda lohko wobliwa. Skoro wšě we wodźe žiwjace zwěrjata dychaja ze škrjelemi. Jara samowne su dychadła překasancow, kotrež maja k temu wosebite rołki, dychele (*Luftlöhren, Luftkanäle, Tracheen*) mjenowane, kiž so do małych dżerkow po boku čelowych wobručkow wukónčuja, kiž wuduchi (*Luftlöcher*) rěkaja.

6) Stroje rozmnožowanja. Skoro wšě zwěrjata rozmnožuja so z jejkow, jeno porědko porodžuju žive młode. Jejka su pak twjerdoškorpiznate (n. p. ptače), pak mjehke (při wobojžiwkach) a druhdy jara móličke (při mnohich rybach a překasancach). Ptače jejka wulehnje zwěrjo ze swojej samsnej čopłotu, při wšěch druhich zwěrjatach pak, kiž jejka njesu, wulehnje je słónčna čopłota. Spodžiwać so dyrbimy, kak so zwěrjata za zdźerženje swojich młodych staraja a kak je přiroda sama

so starala, zo so najbóle přescéhane zwěrjata najbóle přisporeja.

V. Wopicy (Simiae, Affen).

a) Wopicy stareho swěta.

1) Kosmak (Pithecius Satyrus, Drang-Utang, asiatiſcher Waldmenſch), tež asiski džiwi muž mjenowany, je jena z najwjetších a člowjekej najpodobnišich wopicow. Dorosceny je štyri stopy wysoki a po cylym čele z dołhimi zerzawo- abo čornobrunymi kosmami porosceny; jeno wobličo, kiž ma wołojitu barbu, je hołe. Jeho prědknej ruci stej dołhej a dosahatej jemu skoro hač do kulkow; tež na zadních stawach ma dołhej wuzkej ruci. Wopusz žanu nima, tež žane licove móšnje, kaž je skoro wše druhe wopicy maya. Jeho hłowa je we młodości pokulojta a člowjecej podobna, we starosći pak jemu čelesna jara do prědka steja, a duž je tež čim bóle zwěrjaceho napohlada, čim starši je. — Kosmak je samotnje žiwy we hustych lěsach na kupomaj Borneo a Sumatra a přebywa najradšo na štomach, hdžež so ze sadom žiwi. Na runym khodzi khětro njelepje na začinjenymaj zadnymaj rukomaj; do prědkneje ruki pak wozmje sebi kij za podpjero. Tež hdźež chce so wobarać, wotlemi sebi prjedy kruch drjewa, mjez tym zo so hewak wše druhe zwěrjata ze swojimi přirodzenymi brónjemi wobaraja. Jate młode njejsu ženje tak žiweho a směšneho waſnja kaž druhe wopicy, ale su khutne a zrudne a po krótkim času zemru. Stareho je ćežko dostać, najprjedy teho dla, dokelž je jich mało a potom teho dla, dokelž je ćežko k nim přińe.

2) Skalnik abo afriski džiwi muž (Troglodytes niger, Šimpanſe, afričaniſcher Waldmenſch) je prjedawšemu podobny. Wón je pjeć stopow wysoki a z dołhimi hrubymi čornobrunymi kosmami wobrosceny. Jeho ruci stej krótšej a dosahatej jemu jeno hač do kolen. Wobličo a ruci ma trochu počeřwjeny. Skalnik přebywa we družstwie we zapadnej (= wječornej) Africy we guinejskich a kongonskich lěsach a je jara sylny a džiwi. Čornuchojo so jeho wulecy jara boja, dokelž so z kamjenjem a retlemi derje wobara. Młody da so skludžić a to a tamne

nawućić. Afričenjo jědža jeho mjaso, kaž Asianojo kosmakowe.

3) Horak (*Troglodytes Gorilla*, *Gorilla*) je najwjetša a najsylniša wopica, kiž docpi 5½ stopy wysokosće. Wón je jara sylnje twarjeny a z dołhimi čornymi kosmami wobrosény. Na hlowje ma khochoł włosow, kiž we hněwje powysi. Wjeŕsk hlowy je nizki, nós plečity. Čelesna su jara sylne a strašne; mězniki ma wustupowate. Prědknej rucy dosahatej jemu hač do kolen. Na rukach ma palek kaž člowječi.

Horak, hakle w lěće 1848 wotkryty, přebywa we zapadnej Africy we wobkraju Gabon we lěsach hustych a njedostupnych, hdžež so wot sadu žiwi. Wón je tak sylny a wobwjertliwy, zo samo lawopardy, lawy a słony skóncuje. Čornuchojo so jeho hišće bóle boja, dyžli skalnika. Z mocu swojich rukow zamjeće wón člowjeka a rozlemi jemu třelbu kaž scinu. Skludžić so na žane wašnje njeda.

4) Lěsownik abo turkowska wopica (*Inuus ecaudatus*, *Magot*, *türkischer Affe*) je jeno dwě abo tři stopy wysoki. Wón je žoltošreje barby, ma zmoršcene wobličo, čorne ruki a město wopuše krótki kožany rózk. Na sydadłach ma wulke mozole a w hubje wobšerne licowe móšnje. Hlowa je pokulojta, wobličo blěde, načeŕwjeń.

Wón žiwi so we sewjernej Africy a na gibraltarskich skalnišcach we Španskej a je jenička europiska wopica. Dokelž zymu a mokrotu derje znjese a so tež we našim podnjebju rozpłodžuje, maja jeho husto we zwěrjencach. Wón nam najlepje pokaže wobnošowanja a wosebitosće wopicow. Doniž je młody, je prawje směšny, we starosći pak, kaž wšitke druhe wopicy, złostniwy, haj samo strašny, dokelž kuše. Znate je, zo wšo naslēduje, štož widži, zo ludžo činja. Wón je překlepany a rady kranje; swoje młode pře wšu měru lubuje. Roznjemdrjeny so wošcerja, klepoce ze zubami a čini druhim hrozu. Najradšo jě sad, žito, zelene truki, khlěb a druhe wěcy a pije z powočinjenej ruku.

5) Duran abo lěsny čert (*Papio Mormon*, *Mandrill*, *Waldteufel*) ma hrozny zwonkny napohlad a so tež hewak jara njepěknje zadžerži. Wón je tři abo štyri stopy wysoki, zwjetša

šérobruny a na khribjeé nazeleń. Hłowa je, kaž psyča, do blaby zdłešena a z hustymi kosmami zaroscena. Nós je čerwjeny kaž čorlach, lica su módre a brózdowane. Dla wustupowacych zubow ma jara džiwi napohlad. Licowe móšnje su tak wobśerne, zo móže w jenej wjacore jej skhować. Wopuš je jeno dwaj abo tři palcy dołha. Mozolate sydadła su čerwjene. — Duran přebywa we Guineji a jě sad a worjechi. Džiwjeho so ludżo boja, dokelž je jara sylny, nahły a strašny. We zwěrjencach jě rady twarožki a jeja a lubuje palenc a wino. Tuta wopica je mjeze wšemi najbóle zazlobjena, překlepana a jurna (geil) a rewi skoro kaž law.

Wopicy stareho swěta maja wuzku kósnu přepažu (= mjezy-khrjap) a nóżdra (= nosowe džérki) su kaž pola člowjeka dele wotewrjene. Teho dla so tute wopicy wuzkonosaki (*Simiae catarrhinae*, Schmälner) mjenuja. Zuby maja kaž člowjek, mjenujcy zady z kózdeho boka pjeć čronowcow, předku štyri krajaki a z kózdeho boka měznik, štož z krótka tak woznamjenimy: $\frac{5}{3} \frac{1}{4} \frac{1}{5}$. Jich wopuš je jara krótka, pak z cyła pobrachuje.

b) Wopicy noweho swěta.

6) *Bruny wujak* (*Mycetes seniculus*, Brüllaffé) je bruno-kosmaty a łohé wysoki. Jeho dołha na kóncu hoła wopuš služi jemu za pjatu ruku. Licowe móšnje žane nima, za to pak štyri čronowcy wjacy dyžli předadwe wopicy a na podzycnej kości zynčny pucheř k posylnjenju swojego žałosnje rujateho hlosu.

Wujak přebywa we družstwje we južnoameriskich pralésach na štomach, hdżež so wot lisca a sadu žiwi. Na štomach je khětro spěšny, z dołhej wopušu zapřimnje hałozy a pušca so tak wot jeneho štoma na druh. Něsto wosebiteho je jeho žałosne wuce, kotrež so we samotnych lésach, wosebje we cichej nocy, daloko a šěroko rozlěhuje.

7) *Bruny płačak* (*Cebus Apella*, Rosschwanz- oder Winzelaffé) je stopu abo połdra stopy wysoki a zwjetša bruneje barby z bělym podhordłom. Jeho dołha hač na kónce kosmata wopuš služi jemu k přimanju za hałozy. Kaž wši ameriske wopicy nima tež wón žane licowe móšnje, ma pak 36 zubow a šěroku

nósnu přepažu. Dokelž jemu zynčny puchef pobrachuje, nje-wuje, ale jeno skiwli abo winči.

Plačak nadeńdze so we guijanskich lěsach často we wulkich syłach, z wotkalž so do Europy přivožuje, hdźež móžemy jeho tu a tam we zwěrjencach widzec. Wón da so lohcy skludźić. Indianojo jeho mjaso jědza.

Wopicy noweho swěta maja šěroku nósnu přepažu a nosowe džérki po bokach, rěkaja teho dla šěronosaki (Simia platyrrhinae, Breitnaſen). Zubow maja 36 tak: §1416. Jich dołhu wopuš potriebuja kaž pjatu ruku k přimanju za hałozy.

Wopicy maja štyri ruki t. r. pjeć swobodnych porstow, mjez nimi palc, kiž so k wšem druhim porstam lohcy přiloži. Kóžda ruka přihodži so teho dla jara derje k přimanju a teho dla so wopicy tež štyriručniki (Quadrumanus, Bierhänder) mjenuja. Jich zuby su dospolne a zbližene, bjez žlobinkow abo mjezerow. Wopicy stareho swěta (afriske a asiske) maja kaž člowjek 32 zubow, wopicy noweho swěta (ameriske) pak 36, we čelesnu dwaj čronowc妖 wjac. Woči stej do prědka wobroćenej. Po zwonkym napohladze a wobnošenju su wopicy najbóle člowjekej podobne, tola pak pytnjemy tež zaso wjele rozdželów. Wopica je nimo wobliča a dłónje po cyłym čele kosmata. Hłowa je pokulojta kaž člowječa, doniž je wopica młoda, pozdžišo je čoło wuražnje do zady stłocene a čelesnje stejitej ji do prědka a tehdy je jeje napohlad bóle zwěrjacy. Dale ma wopica štyri ruki, člowjek pak jeno dwě, tola njemóže wona ze wšemi štyrimi na dobo skutkować, tak tež nic jedyn porst sam za so začinić, ale jeno wšě na dobo. Po runym khodži po dwěmaj khětro čežkotnje a njelepje a zwjetša podpjera so z kijom; čekajo skače hnydom zaso po štyrjoch. Za to pak móže jara wubjernje po štomach a po skałach łazyć (smyčkować). Někotre maja dołhu na kóncu hołu wopuš k přimanju abo hač na kónc kosmatu k wobwiwanju. Tuta wopuš słuži jim kaž pjata ruka; z njej so zdžerža hałozow abo so tam a sem čumpaja. Wopične duchowne khmanosće a wosebitosće njejsu runje wosebneje khwalby hódne. Jeno někotre małe wopicy su čicheho wašnja, přimłowite a zwukliwe, přiwuča so k domej a to a tamne lohke džělo činić nawuknu.

Tute dobre samownosće maja pak zwjetša jeno we młodosci, stare su překlepane, njezawrjene, złosciwe a jurne. Wone maja tu samownosć, zo člowjeka we wšem naslēduja t. r. po nim činja abo wopiča, a we tym su druhdy jara puzorne (směsne), tak n. př. wjedza so při jědži wobnošeć kaž člowjek; na łódzach to a tamne wobstaraja, noša drjewo a wodu do kuchiny, wobročeja rózeń a t. d. Tola njesměmy wot wopičneje mudrosće přewjele wočakować, kaž nam wšelake činy dopokažeja. Teho dla tež wopicy nihdže na cyłym swěće njejsu domjace zwěrjata, člowjekej wužitne, k najwjetšemu ma je tu a tam jeno k powjeselenju.

Wopicy přebywaja we hustych lěsach a njedostupnych skališcach čopłych pasow Asije, Afriki a Ameriki. W Europje žiwi so jeno jena družina na gibraltariskich skališcach na poł džiwja. Jich pica wobsteji we sadu, ptačich jejach, małym njerodžu; někotre łoża sebi tež małe ptački.

VI. Mjehkopjerasate ryby (Malacopteri, Weichflosser).

a) Někotre ryby słodkich wodow.

1) Kharp powśechny (Cyprinus Carpio, Karpfen) ma wysoki pokulojty khribjet a je z wuměnjenjom hłowy z wulkimi šupiznami pokryty. Zwjeřcha je zwjetša namódrí wołiwkowy, po bokach a na brjuše nażołć. Na hornym čelesnu nadéndu so 4 krótke wusy. W čelesnach nima żane zuby, ale pózeradłowe kosće su ze sylnymi płonymi a brózdowanymi zubami wobsadżane. Khribjetne pjeraso je dołhe, njerodzézlene a ma mjehke promjenje, z kotrychž je jeno jedyn, a to przedkni, twjerdy a na zadnim boku zubčkowany. To płaci tež wo krótkim zadkowym pjerasu; hrudźnej pjerasy stejitej przed brjušnymaj a brjušnej skoro srjedź cęlesa.

Kharp je we słodkich wodach jara rozsérjeny, haji so tež we hatach a žiwi so z hnijacymi rostlinowymi maciznami a z wakami. Wón so lohko rozmnožuje a jedyn třipuntowski jikrناč ma hižom na 200,000 jejkow. Přikhadżawši z južneje Europy je so tež we sewjernej jara rozsérił, tak zo nimale za domjace zwěrjo płaci. Docpi wysoku starosć a 3—4 stopy dołhi kharp waži 35—40 puntow. — Najsłodniše su rěčne a za nimi

hatne kharpy. Jedyn wotrod kharpow, dospołnje hołych abo jeno z jenym abo z dwěmaj rynkomaj šupiznow, rěka tarant abo kharpowy kral (C. rex cyprinorum, Spiegelfarphen), jedyn druhi cyle bjez šupiznow rěka nahač (Lederfarphen).

Zwjetša wše ryby našich rěkow, hatow a jězorow podo-baja so kharpam, nimaja we hubje žane zuby, ale jeno na póžeradłowej kosći. Tajke ryby rěkaja kharpojte; k nim słu-šaja n. př. kharas (Cyprinus Carassius, Karausche), jěruška (C. amarus, Bitterfisch), barma (Barbus fluviatilis, Barbe), lin (Tinca vulgaris, Schleife), hrjuzk (Gobio fluviatilis, Gresse oder Gründling), bleja (Abramis brama, Bleie), jaz abo bima (A. vimba, Zärtche), sapa (A. ballerus, Sopfe), klen (A. blicca, Güster), šlija abo črolicka (Cabitis barbatula, Schmerle), piskor (C. fossilis, Schlammpeißger) a wšitke družiny bělicow abo bělých rybow (Leuciscus, Weißfisch), jako: běla ryba (L. argenteus, Weißfisch oder Lauben), płóćica (L. erythrophthalmus, Blöge), čerwjene wóčko abo čerwjena wopuška (L. rutilus, Rothflosser), nósk (L. nasus, Nas), sucha wochla abo wuklica (L. alburnus, Ufflei), horjawka (L. phoxinus, Elsriße), jelc (L. Jeses, Aland), jelica abo bělk (L. dobula, Döbel), mokla (L. aspius, Rapfen), jazawa (L. Idus, Kühlung), šwupa (L. cutratus, Ziege) a druhe. Z wukrajnych khowa so husto k pyše we škleńcanych sudobjach złota rybička (Cyprinus auratus, Goldfischchen). Přikhadža z Chiny.

2) Šé u ka (Esox lucius, Hędt) je jara nažrana rubieżna ryba, ma čahły kulešojty tułow a plečitu hlowu. We čelesnach a na džasnach ma wulke, kóncojte, njejenake a do zady stejace zuby. Šupizny su małe. Krótke khribjetne pjeraso steji nad zadkownym. Zwjetša je šéra, na kribječe čornozelena, na brjuše bělawa a čornodypkata.

Žiwi so wšudźom w našich słódkich wodach a žerje waki, wódne překasancy, ryby, jikru, žaby, hady a wódne myše; hraba samo za kokoškami, kačkami a husymi a je tež hiżom so kupacych ludži skusała. We rybjacych hatach, hdzež su kharpy nasadżane, móže jena jenička wjetša šéuka wulku škodu na-činić, teho dla šéuki do wosebitych rybnikow nasadžuja a k žiwnosći z nimi sobu mjeńše špatniše ryby. Šéuka waži druhdy 20—30 puntow.

3) Łosos (Salmo Salar, Łachś) je zwjetša 2—4 stopy dołhi a 10—20 puntow čežki. Wón je na khribječe šeromodry, po bokach a na brjuše slěbrowje běły a po cyłym čele čornobla- katy. Čelesna, džasna, jazyk a póžeradło je ze sylnymi do zady zakřiwjenymi zubami pokryte. Wón ma zady khribjet- neho pjerasa, kotrež nad brjušnymaj steji, nad zadkowym hišće jene mjeňše, tak mjenowane tukowe pjeraso.

Łosos je po prawym mórska ryba, kotaž pak, hdyz štrychuje, z baltiskeho a sewjerneho morja z hromadami do rěkow wustupuje, při tym wary, małe wodospady a druhe zadzéwki přeskakuje a so do małych rěkow spuščuje, hdzež swoju jikru wotpołoži. Wulehnjene młode rybički pluwaja zaso naspjet do morja. Dla jara słodnego mjasa, kiž je načeřwjeń, łożo so łososy wšudżom w tych rěkach a rěkach, kotrež k sewjeru do morja běža, jako we Rajnje, Łobju, Wołtawje, Wódrje a Wisli. We Donawje łososy nimaja, za to pak je tam podobna a wjetša ryba, jězorný łosos abo pastruha (*Salmo hucho*, Հուխեն) mjenowana. We šwajcařskich jězorach so žiwi hlowatka (*S. trutta*, Łachśforelle), běla pstruha (*S. lacustris*, Silberłachś) a druhe. Pola nas many wosebje pstruhu powšechnu (*S. fario*, Žorelle) a hašu abo lipona (*S. thymallus*, Ալշի). Pstruha je jeno stopu dołha a punt čežka. Zwjetša je na khribječe woliwkowje bruna a po bokach, hdzež je nažołć abo šera, ma čeřwjene z bělým koleskom wobrubjene blaki. Pstruha je rady we čistej, zymnej wodze rychle běžatych hórskich rěkow a žiwi so wosebje z muchami, kotrež z wody wuskakowajo łożi. Naša je na brjuše slěbrowje běła a nima žane blaki. Khribjetne pjeraso je jara wysoke a šroke. Wona žiwi so tež tam, hdzež pstruhi, a ma wubjernje dobre mjaso.

4) Sum (Silurus glanis, Վելշ) je na 6 stopow dołhi, 4 hač 5 centnarjow čežki a je po jasotru najwjetša ryba europejskich rěkow. Wón ma płonu, jara wulku hlowu, šeročku blabu a po bokach wusy. Khribjetne pjeraso je krótke, cim dlěše pak je zadkowe, kiž hač do wopuše zběhnje atd. atd.

b) Někotre mórske ryby.

5) Lěton mjehek pjerasy (Exocoetus volitans, Ֆլու-

fiſd) je 10 palcow dołhi; modry a slěbrowje błyščaty a ma jara podlěšene hrudźne pjerasa. Podoba so šeucy.

Žiwi so we wšěch čoplíšich morjach, lěta mjeze wšěmi lětacymi rybami najlepje a je hłowna žiwnosć wšelakich mórskich ptakow. Wón wutřeli z wody 30 stopow wysoko, leći za poł minuty 400 stopow daloko a padnje hnydom zaso pak do wody, pak na łódźe.

6) Jerej powšehny (*Clupea Harengus*, *Häring*) je 12 palcow dołhi, ma tułów po bokach splacnjeny a wulke šupizny, kotrež lohko wotpadaja. Na khribječe je cěmnje šeromódry, po bokach běly a błyščaty. We čelesnach, na džasnach a na jazyku su huste, ale tak krótke zuby, zo móžemy je lepjje čuć dyžli widźeć. Jeho khribjetne pjeraso je krótke a steji wsředža čela nad brjušnymaj.

Jerej přebywa we njesměrnje wulkich črjódach we hłubinach khłodnišeho morja mjez Europu a Ameriku. Kónc haperleje, meje a junija wukhadža na hładźinu morjowu a płuwa k europiskim přibrjoham, najbóle k Norwegiskej, Jendželskej a Francowskej, zo by štrychował t. r. jikry wotpołožował. Tajke čahi su husto někotre mile dołhe a šeroke a ryby płuwaja tak husće, zo móža so z ruku łożić a do sudobjow klasć; daloko a šeroko je tehdy morjo mutne wot jich jikrow a wotšuronnych šupiznow. Potom scáhnu so zaso prjeć wot přibrjohow a zhubbja so do hłubinow, hdžeż swój přebytk maja. — Žana druha ryba njepokaže so we tajkej mnohoče a žana so tak njewułoji kaž runje jerej. Z Hollanda, Norwegiskeje, Jendželskeje, Francowskeje a z Němcow du kóžde lěto cyłe łódźstwa na jeho łożenie, a łożenie, připrawjenje a rozpóslanje jerejow dawa wjele tysac ludźom zaslužbu. Tak ruče hač so ryby k brjoham bliža, pušćeja rybakoj wulke dołhe syče runopadnje do wody, kotrychž woka su tak, zo móže jerej z hłowu a ze škrjelowymi pokrywkami runje nutř, nic pak zaso won. We Hollandskej je přez zakoń postajene, kak wulke maja woka być, zo bychu so małe rybički sobu njełožiłe. Jereje jědza so syre abo naselene a do sele nakładżene. Naselowanje stanje so na to waśnje, kaž je wěsty Hollandżan Beukelzoon wučił. Rybam so najprjedy škrjele wurězaja, črjewa won wozmu, po-

tom so we mórskej wodze wopłokaja a do dubowych sudow mjez woršty sele kładu. — We srjedzikrajnym morju, hdžež žane jereje njeisu, maja dwě podobnej ale mjeńšej družinje, sardiny (*Clupea sardina*, *Sardine*) a sardele (*Engraulis encrasicholus*, *Sardelle*). — Jerej podobna ryba jazyca (*Alosa vulgaris*, *Maiſch*), kotaž z morja do rěkow wustupuje, ma tež słodne mjaso.

— 38 —

Nekrolog. XIV.

J a n Ł a h o d a,
farař w Khołmje pola Nizkeje, sobustaw Maćicy Serbskeje.

* 25. augusta 1801. † 16. augusta 1871.

Předco mjenša a mjenša pόčnje sama na sebi hižom mała črjódzička našich starších wótčincow być, kiž hižom prjedy założenja serbskich towarzstw za Serbstwo po móžnosći wustupowachu a so nic jenož ze słowami, ale tež ze skutkami jako dobrí serbscy wótčincejo wopokazachu a při tym tež to swoje za přisporjenje serbskeho pismowstwa činjachu. Jedyn tajki našich starších wótčincow bě njeboh Jan Łahoda, abo kaž so sam zwjetša pisaše, Wahoda, farař w Khołmje. Wón narodzi so 25. augusta 1801 w Tumicach pola Smělneje, hdžež bě jeho nan Hans Łahoda wobsedżeř burskeje žiwnosće a hdžež jeho mač, dobra stara Serbowka, hakle před někotrymi lětami wumrje. Swoje prěnje rozwučenie dosta naš Ł w smělnjanské wjesnej šuli, příndže potom na gymnasij w Budyšinje a wopušći tón samy jutry 1821, so do Lipska podawši, zo by so tam dale za přichodneho serbskeho duchowneho přihotował. W Lipsku bě horliwy sobustaw serbskeho předařského towarzstwa a Serbjo tamnišeho časa wuzwolichu sebi jeho tehodla tež w lěće 1823 k staršemu swojeho serbskeho zjenočenstwa. Kak je wón jako tajki ze wšej swěrnosću serbske towarzstwo w Lipsku wodžil a w nim ze serbskim pisanjom swojim rójenkam dobry příklad dał, wo tym swědči hišće džensniši džeň tak mjenowana anthologija serbskeho towarzstwa w Lipsku, do kotrejež je wón wjele přeložkow wšelakich khěrlušow a spěwow, kaž tež Witschelowych ranišich a wječornych modlitwów, Klopstockoweho Messiasa a t. d. zapisał. Hižom tehdom wuznamjenješe so wón přez swój wosebity pěsnjefski dar, po kotrymž bě jemu tež móžno, bjez wšeho dališeho přihotowanja w serbskich hexametrah a štučkach ryčeć, štož smy nad nim pozdžišo husto při serbskich spěwanskich swjedženjach a druhich skladnosćach wobdziwali. Wosebje njezapomnite su nam w tutym nastupanju

jeho krasne sławy při serbskim spěwanskim swjedżenju w Budyšinje 1846 a w Lubiju 1848 wunjesene. Jutry 1824 wopušći Łahoda Lipsk a wróci so do Serbow jako kandidata prědařskeho zastojnsta. Na to bě wón najprjedy pomocny prědař w Bukecach pola njeboh fararja Janki tam a pozdžišo jako tajki tež we Wulkim Radšowje. W lěće 1827 bu duchowny we Wochozach. Jako tajki stupi do swjateho mandželstwa a to ze serbskej knježnu Büttnerem z Budyšina. We Wochozach je njebočički tež přeni króć jako serbski spisař na zjawnosć wustupiř a to z modleřskimi knihami, kiž maja napismo: „Ranishe a wečorne Modlitwy jaſo tejj pschi woſebnych Čeſtach a Článkostach, s njeckotrymi domjažymi Roſpomnecjami wot Žana Łahody, duchomneho Wochoſač. W Budyšini 1831.“ Tute modleřske, kotrež je wón pruskemu kraley Bjedrichej Wylemej III. posvječil, su wot njeho z džela ze wšelakich němskich knihow přeložene, z džela po samsnych myslach wudželane. Swojich zastojnskich bratrow prošeše wón přez serbski čiščany list wo podpjeranje při rozpředadlanju naspomnjenych knihow. W lěće 1832 bu Łahoda jako farař do Khołma pola Nizkeje přesadženy, hdžež mješe tež hač do lěta 1844 farske zastojnsto w Hóznicy sobu wobstarač. Tež w Khołmje wopokaza so wón při kóždej składnosći jako dobry Serb a je wot tam w lětech 1849 hač 1854 wšelake spěwy a dopisy do serbskich Nowinow słař. Sobustaw lubeje Maćicy bě wón wot lěta 1848 sem a wažeše sebi tuto towarzstwo stajnje wysoko. Kaž bě wón sam dobrý Serb, tak džeržeše tež na Serbstwo w swojim domje, a wjacy hač juníkróć su pola njeho młodži Serbjo a Słowjenjo přebywali, zo bychu so pola njeho w serbskej ryči wudokonjeli. Štyri džěci bě jemu luby Bóh w jeho mandželstwie wobradžili, wot kotrychž pak je jenož jedyn jenički syn Lubin hišće při žiwjenju. Jeho najstarša džowka Zera bě wudata na jeneho pôlskeho ev. duchowneho, je pak hižom před lětami hišće młoda wumrjela. Smjeré tuteje lubeje džowki, kaž tež wšelaki druhi křiž, kiž bu jemu na stare dny napołożeny, zlemi jeho přjedawšu duchownu móć, tak zo bě w poslenim času jenož swojej wosadže a swojej swójbje živy. Srjedź augusta 1871 skchori na kholerinu a zahorjenje delneho žiwota a po wósomdžeńskim čežkim čerpjenju skónči swoje časne žiwjenje 16. augusta 1871 w 70. lěće swojeje staroby. 20. augusta bu na to ze wšej česću na kérchowje w Khołmje pohrebany, po sebi zawostajo zrudnu wudowu a jeničkeho syna. Serbstwo zhubi z nim dobreho wótčinca a wobdarjeneho prědarja, my pak, kiž smy so něhdy na jeho horliwym a swérnym zmyslenju sobu zahorjeli, přiwołamy jemu želniwje do jeļo rowa: „Spi derje, wótčine!“

K. J.